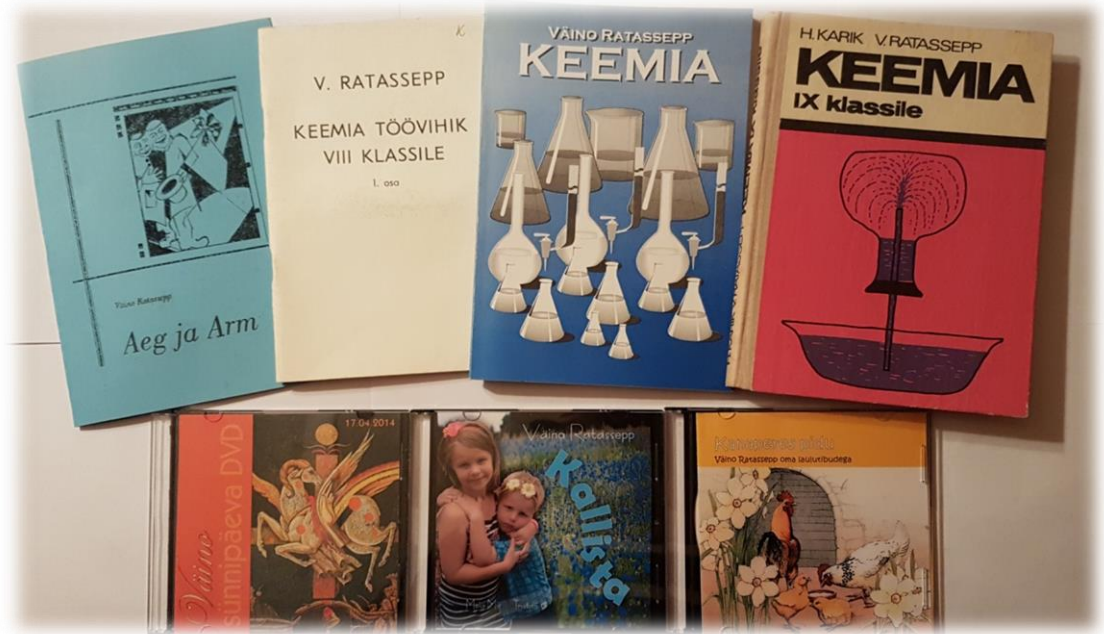

Minu koolilood

**Väino
Rataspepp**

Tallinn 2019

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
Tallinna 21. Keskkool.....	4
Tallinna 3. 7-klassiline Kool.....	7
Tallinna 16. Keskkool.....	8
Tallinna 18. Keskkool.....	20
Tallinna 22. Keskkool.....	21
Tallinna 36. Keskkool.....	23
Rummu Õhtukeskkool.....	24
Tallinna Muusikakeskkool.....	27
Tallinna Sidekool.....	70
Tallinna Polütehnikum.....	75
Tallinna Ehituskool.....	76
Tallinna Pedagoogikaülikool.....	84
Tallinna Kõrgem Tehnikakool.....	89
Tööl pioneerilaagrites.....	90
Lõpetuseks.....	100

Sissejuhatus

Silo tegemine Tumala kolhoosis 1947. aastal

Minu esimeseks ametlikuks töökohaks ei olnud kool, vaid Tumala kolhoos Saaremaal (hiljem anti sellele kolhoosile Jossif Stalini nimi). Säilinud on minu kolhoosniku tööraamat. Kord ületasin normi, tarisin ja sidusin masina järelt 300 rukkivihku ning seda paljaste kätega nii, et sõrmed olid verised. Teenisin selle normipäeva eest 2 kg rukist. Talutöö üldiselt mulle raskusi ei valmistanud, sest olin seda kodutalus väiksest peale piisavalt teinud. Ka järgmine tasuline töö polnud seotud õpetajaametiga, vaid olin palgaline laulja Tallinna Riikliku Konservatooriumi harjutuskooris. Kõik minu hilisemad töökohad on aga olnud seotud hariduse edendamise ja õpetajatööga koolides. Olen üle 30

aasta töötanud ka Eesti haridust kureerivates asutustes: Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituudis (PTUI) vanemteaduri ja sektorijuhatajana, Vabariiklikus Õpetajate Täiendusinstituudis (VÕT) ja Eesti Hariduse Arenduskeskuses (EHA) peametoodiku ja teadusdirektorina. Järgnevalt püüan aga meenutada üht-teist enda tööst tegevõpetajana koolides.

Koole, kus olen õpilaste või tudengite ees seisnud, oli palju (13), sest töötasin valdavalt kohakaasluse alusel väikese koormusega ja erinevates koolides, kus see võimalik oli. Põhjuseks oli see, et keemiaõpikute autorina pidin ma pidevalt koolitööga sinapeal olema, kuna ka see ajaga muutub. Õpetamis- ja kasvatustööd tegin aga juba üliõpilasena, töötades suvistel koolivaheaegadel pioneerilaagrites (Pirita-Kose, hiljem Kose-Lükati laagris) ning ikka kõik kolm vahetust järjest. Õppisin siis Tallinna Õpetajate Instituudis (TÕI). Käisin paar suve laagris ka siis, kui juba koolis õpetajaks olin. Pedagoogilist praktikat andis see töö kahtlemata ning boonusena vajaliku füüsilise koormuse värskes õhus (hommikust õhtuni jalul). Teenisin nõnda raha elukoha muretsemiseks. Laagritöö eest maksti hästi, laagritoit oli üsna odav ning alles jäi suvekuude stipendium. See tegevus väärib kindlasti meenutamist. Esmalt alustan aga koolidest, nii üldhariduskoolidest kui ka tehnikumidest ning kõrgkoolidest, kus keemiat õpetasin.

Siinkohal tänan Tallinna Ülikooli Eesti pedagoogika arhiivmuuseumi töötajaid eesotsas direktor Veronika Varikuga, kes on olnud nende koolilugude kirjapanekul suureks toeks.

Tallinna 21. Keskkool

Tallinna 21. Keskkool oli esimene kool, kus hakkasin põhikooli astmes keemiat õpetama. Sinna määrati mind tööle kohe pärast Tallinna Õpetajate Instituudi (TÕI) lõpetamist 1952. aastal. Et olen saarlane, siis soovis haridusministeerium mind esialgu vägisi Saaremaale – Orissaare rajooni – tööle suunata, sest Leisi Keskkool vajas õppealajuhatajat. Minu kodurajoonis aga töötasid sel ajal õpetajatena juba mu isa, ema, vend ja õde ning seetõttu oluiks mina seal

Tallinna 21. Keskkool ajal, kui õpetajatööd alustasin

juba nagu viies ratas vankri all. Ma keeldusin. Mind päästis Saaremaale suunamisest see, et olin äsja abiellunud ning abikaasa Valve oli veel tudeng, õppis TÕI-s viimasel kursusel. Tollaste seaduste kohaselt abikaasasid ei lahutatud.

Kui mõtlen tagasi esimesele tööaastale 21. keskkoolis, meenuvad esmalt tohutupid tunnikonspektid, mida pedantselt täpne õppealajuhataja Tamara Laas nõudis ja hoolega kontrollis. Tagantjärele olin tänulik, sest järgnevas elus ja töös on tulnud põhjaliku ning tervikliku ainekäsitluse tähtsust nii endale kui ka teistele sisendada. Ja muidugi – mu esimene ja rõõmsameelne õpilane Eri Klas, kes sundis pidevalt otsima viise, kuidas klassi nõhjata. Meenub ülekoolliline suurejooneline konverents “Stalinliku ajastu suurehitused”, mis mul komsomolisekretärina korraldada tuli. Õpilased koostasid mitmeid plaane, kaarte ja plakateid ning lõpus oli ka isetegevus ja tants. Üritus õnnestus ja meeldis õpilastele. Rahule jäi õnneks ka kooli juhtkond. Abiks olid toimekad ja väga toredad komsomolikomitee liikmed, kellest tänapäeval on saanud kunstnikud, kirjanikud, spordikuulsused jms. Samuti meenuvad korrastustööd ja riviharjutused Pioneeride väljakul (praegune Politseipark), et mai- ja oktoobripühade rongkäigus rivi korralik oleks ning koolile häbi ei teeks. Meeldiv on tõdeda, et selles pargis asub nüüd minu esimese keemiaõpilase, maestro Eri Klasi nimeline pink, mille on pühitsenud Tallinna vapimärgi omanik, praost Jaan Tammsalu. Kogu tolleaegsele kooliperele jäi mõistmatuks, miks küll koolile käsu korras Nikolai Vassiljevits Gogoli nimi anti. Selle kooliga puudusid tol omanäolisel kirjanikul ju igasugused sidemed peale selle, et tema elu ja loomingut kirjandustundides käsitleti. Koolile kirjaniku nime andmise puhul saali kokku aetud koolirahvale esinesid funktsionäärid kõrgemalt poolt, mille üheks põhjuseks võis olla see, et kool oma ideoloogilise vaimsuse poolest heas kirjas ei olnud.

Koristustööl Pioneeride pargis. Luuaga on tennisekuulsus Erich Kedars

Meelde on jäänud ka tulised võrkpallilahingud õpilaste esindusvõistkonna ja õpetajate vahel. Tallinna 21. Keskkooli tunti sel ajal võrkpallikoolina. Koolis töötas matemaatikaõpetajana tuntud võrkpallur ja entusiastist treener Raimund Pundi, kes suutis kogu koolil selle ala vastu huvi äratada. Paljudest tema kasvandikest said tublid meistersportlased, nagu näiteks Uno Väinast, kes oli koguni 8-kordne Eesti meister. Ka õpetajana hindasid õpilased Pundit kõrgelt, vaatamata sellele, et ta spordipoistele hinnaalandust ei teinud.

Tallinna 21. Keskkooli õpetajad 1952. aastal. 1. reas keskel direktor Agu Tali, temast paremal õppealajuhataja Tamara Laas ja muusikaõpetaja Aksel Pajupuu. 3. reas vasakult: keemiaõpetaja Väino Ratassepp, matemaatikaõpetaja Raimund Pundi, füüsikaõpetaja Ants Kõverjalg, reas viimane – poiste kehalise kasvatuse õpetaja Lillemägi

Huvitav on ka teada, kuidas jäi rüüstamata kooli keemia-bioloogia kabinet, mille aknaklaasid olid pärast sõda lõöklainetest katki, uks lõhutud ning halvima vältimiseks laudadega kinni

löödud. Tuul vuhises läbi laudade vaheliste pragude. Laudade taha oli keegi kavalpea asetanud õppeluukere. Kurikaelad nägid läbi pragude, kuidas luukere pea tuule käes kõlkus, ega söandanud sisse tungida. Ja kabineti sisustus-varustus säilis. Selle loo jutustas mulle vanem keemiaõpetaja Hanschmith, kes parasjagu viimaseid kooliaastaid töötas. Kahjuks tuli mul sellest hinnatud koolist lahkuda, sest mind visati ebasobivate ankeediandmete tõttu komsomolist välja. Olin nimelt ankeedi vastavasse lahtrisse kirjutanud, et ei tea, kas mu õed on välismaal, kuigi nad tegelikult siiski olid. Lootsin nii toimides kõrgkooli sisse saada. Linnakomitee sekretär Nikolai Juhanson käskis mul näidata oma komsomolipiletit, ei tagastanud seda ja tembeldas mind fašistik. Kooli direktor Agu Tali leidis seejärel, et selline inimene ei sobi enam ka keemiat õpetama. Kooli suurte kogemustega sõbralikest õpetajatest ja teotahtelistest õpilastest, kellest mitmed juba kooli ajal kuulsused (nagu tennisist Erich Kedars, fotograaf Anton Mutt jt) jäi armas mälestus.

Tallinna 3. 7-klassiline Kool

Tallinna 3. 7-klassilisse Kooli asusin tööle, kui mul tuli Tallinna 21. Keskkoolist lahkuda ning töötasin seal vaid ühe aasta. Keemiakabinetti selles Tartu maanteel asuvas koolis praktiliselt ei olnud. Aasta jooksul õnnestus mul kabinet enam-vähem sisustada nii, et oli võimalik nõutavaid katseid teha. Selleks tuli direktorilt liigagi sageli ressursse lunida ning teda mõnikord ka fakti ette seada, kui olin luba küsimata vajalikud õppevahendid Raekoja platsi õppevahendite kauplusest juba ära tellinud.

Minuaegse Tallinna 3. 7-kl Kooli hoone Tartu mnt-l

Siinkohal meenub, kuidas minu keemiaõpetaja TÕI-s – Eestis esimese pedagoogilise kõrgkooli rajajaid – dotsent Karl Prinkman manitses meid mitte tahtma koolis korraga tervet keemiainstituuti teha, vaid ikka etapiviisiliselt, kuid pidevalt püüeldes kabinetti täiustama. Muuseas, see Raekoja platsi õppevahendite kauplus oli üks kuldaväärt koht ja selle juhataja arukas mees. Koolidele müüdiv kaup oli reglementeeritud, st osta sai vaid vastavale kooliastmele ette nähtud kaupa. Juhataja pani siis muule vajalikule kaubale lubatud nimetuse ja nii sai arve tasuta ning katseteks vajaliku korraga kätte. Aine vastu huvi äratamiseks oli ju vaja teisigi vahvaid katseid teha.

Kord juhtus nii, et 2. klassi õpetaja oli haige ja mind saadeti tema asemel eesti keele tundi andma. Algul läks kõik hästi, kontrollisin kodutöid, arutlesime nende alusel. Siis lugesime ja vestlesime. Kui enamik tunnist oli möödas, küsis üks õpilane välja. Loomulikult lubasin. Ta ei jõudnud veel tagasi tulla, kui teine õpilane välja palus. Mõtlesin, et väikeste laste asi ja lubasin. Seejärel juhtus aga midagi õudset, sest pooltel õpilastel olid äkki käed püsti ja nad kõik palusid välja. Mõtlesin nüüd, et stop ja ütlesin, et seni, kuni esimesed pole tagasi tulnud, keegi välja ei lähe. Seepeale üks poiss, kellel tõenäoliselt oli tõsine vajadus välja minna, ütles mulle väga pahasti, ei mäleta mida, sest halvad asjad mul meeles ei püsi. Panin ta nurka seisma, selg klassi poole (siis võis veel õpilasi nurka panna). Tund hakkas juba lõppema, kui läbi klassi käis kahin. Vaatasin nurkapandu poole ja nägin, et nurgas oli loik. Poiss oli viha pärast püksi teinud. Tundes endal tähelepanu, pöördus ta klassi poole ja ütles kõva ning selge häälega: “Saite nüüd!”. Õnneks helises kell, lapsed tõid koolitädilt lapi ja poiss pühkis oma produktsiooni ära. Seejärel lohutasin teda ja saatsin koju. Algklasside metoodika on ikka midagi muud! Selles koolis sain hea praktika nii kabineti sisustamise kui ka õppeprotsessi loogika osas. Süvenes veendumus, et võin õpetajaametit jätkata küll, kui end pidevalt täiendan.

Tallinna 16. Keskkool (edasine Tallinna Sikupilli Keskkool)

Töötasin 16. Keskkoolis Lasnamäel 7 aastat (1954–1961) ja õppisin samal ajal statsionaarselt Tallinna Pedagoogilises Instituudis (TPeDI). Hommikul kell 7.45 algasid koolis tunnid, kuhu tuli Pääskülast 5–10 minutit varem kohale jõuda. Kell kaks päeval pidin aga juba Narva maanteel asuvas instituudis loengul istuma. Minek mööda vana raudteed võttis mõnikord lausa maratoni ilme. Sellesse Lasnamäe 16. kooli sattumisega mul vedas, sest kool muudeti parasjagu keskkooliks ning igal õppeaastal lisandus üks kõrgem klass. Nii oli kergem alustada. Unistasin ju nimelt keskkooliõpetaja kutsest.

Vaade Tallinna 16. Keskkooli hoonele trammitee ja kooli aia poolt.
Keemiaklassi aknad olid vasakul, 1. korrusel

Suure osa õpilaste ja ka õpetajate koolitee lookles kaunilt Lasnamäele,
seebivabrikust mööda, kus kõik said ka ekskursioonil käia

Uus ja energiline direktor Linda Lebbin tundis mind õpetajate instituudi päevilt, kus olin aktiivne sportlane ja isetegevuslane ning kaadriosakonnas töötanuna teadis sedagi, et mind oli mõned aastad tagasi elulooliste andmete varjamise eest komsomolist välja heidetud. Ometi otsustas ta mind tööle võtta. Direktor soovis ruttu kooli maine kõrgele tõsta ning rakendas meid aktiivsele tegevusele. Õnnestumiste korral armastas ta ise ja nõudis ka meilt ajakirjanduse teavitamist. Direktori poolt olid sihiks seatud kõigile ühtsed nõuded ja koolitraditsioonide juurutamine. Uueks traditsiooniks said kooli aupäevad, kus tehti pidulikus õhkkonnas kokkuvõtteid saavutustest ja seati uusi sihte. Kord rakendas ta ka õpilasi kooli kiitmise protsessi, viies läbi sellekohase ankeetküsitluse. Küsimusele, mis teile meie koolis enim meeldib, oli üks huumorimeelne tütarlaps vastanud, et temale meeldivad kõige enam Kõverjala (füüsikaõpetaja) ja Rataspepa (keemiaõpetaja) laiad püksid. Tol ajal olid aga moes kitsad püksid ja mul tuli rätsepa juures ära käia. Äge oli võitlus 100%-lise õppeedukuse eest, mille minu 9. klass kord ka saavutas. Ja muidugi käis kohal ajalehe korrespondent ning ilmus pikk artikkel fotodega. Ükskord saime esikoha ka oktoobripühadeks korraldatud klasside kaunistamise võistlusel ja taas käis kohal ajakirjanik.

Klassipäevik oma ürituste, plaanide ning aruandlusega oli tohutult paks ja laiahaardeline. Päevikus oli 192 nummerdatud lehekülge ja juba siis, kui olin koolis napilt kolm kuud töötanud, kontrollis direktor seda isiklikult. Päeviku sisukorras olid näiteks järgmised punktid: õpilaste nimekiri, milles oli lehekülje number, mis osutas antud õpilasele pühendatud erileheküljele, operatiivplaanid, klassiaktiiv, õppeedukus, märkused klassi kohta, märkused õpilaste kohta, õpilaspäevikute täitmine, lastevanemate koosolekud, klassi šefluse kohta käivad plaanid ja märkmed, kodude külastamine koos sellekohase plaaniga ning muud märkused. Klassijuhataja märkused olid peamiselt tunnustavad, kuid teiste õpetajate omad puudustele vihjavad kaebused. Olgu siin esitatud ka mõned näited õpilaste kohta kirjapandust.

Tiit Kanguri kohta on inglise keele õpetaja Reintam teinud märkuse tunnis söömise kohta. Eha Kivistiku kohta oli märgitud, et ta elab võõra juures korteris ja teeb ise süüa. Ilmar Kuldkupa leheküljel seisis, et talle on avaldatud kiitust hoolsa suhtumise eest ühiskondlikesse ülesannetesse. Tiiu Lepiku kohta oli kirjas, et ta on palju lugenud, kuid komsomoli astumisest on veel kaugel. Tõnu Leigerile oli avaldatud kiitust korraliku kooliskäimise ja õppeülesannete hoolsa täitmise eest. Juta Linnaksi leheküljel seisis, et ta on heade organisatoorsete võimetega kultuurmassilise töö juht, täidab sellekohaseid ülesandeid hästi ega piirdu enam vaid piletiraha kogumisega, nagu varem. Taimi Lutteri kohta oli kirjutatud, et ta on hea joonistaja ja hea õpilane, kuid jättis ÜLKNÜ 36. aastapäevaks ettekande tegemata. Malle Suurkuuske oli tunnustatud selle eest, et tänu temale sai klass esikoha klassi kaunistamise võistlusel, et on elava loomuga ja organiseerimisvõimeline. Klassiorganisaator Linda Ots sai kiita hoolsa suhtumise eest õppetöösse, et ta on distsiplineeritud ja tubli ning on tõhusalt juhtinud klassi ettevõtmiste korraldamist. Maia Sirenit kiideti selle eest, et ta on püüdlik ja korralik tütarlaps ning on suhtunud tõsiselt korrapidajaülesannetesse. Merike Liventhal olevat küll hea õppeedukusega, kuid komsomoli ei astu. Direktor arvanud, et ta on selles küsimuses Liilia Mugamäe mõju all. Ka Lembit Nõmper olevat avaldanud arvamust, et komsomoli astumisega pole kiiret.

Nagu märgitud, pidid klassijuhatajad õpilaste kodusid külastama plaanipäraselt, et aasta jooksul saaks kõigi kodudes käidud. Kord tuli mul minna kodunt otsima üht daamivurhvi õpilast, kes juba teist nädalat koolist puudus. Tupp astudes avanes mu ees järgmine pilt: kerges riides tütarlaps istus vabas poosis diivanil ja tinistas kitarri. Tema taga seinal rippus aga maal, millel oli kujutatud armunud paari suudlemas. Mina noore klassijuhatajana pidin sellises olukorras istuma ja neiule selgitama, et miks on vaja koolis käia. Minu selgitustöö tulemus osutus nulliks.

Laboritöö kandik, mille eest mind tunnustati NSVL Rahvamajanduse Saavutuste Näituse diplomi ja preemiaga

Esitasin selle kandiku NSVL Rahvamajanduse Saavutuste Näitusele, kus seda hinnati III järgu diplomiga, anti aukiri ning premeeriti veel 30 rublaga. Kuuldus meie koolis toimuvast aktiivsest õppevahendite valmistamisest jõudis ka Vabariiklikku Õpetajate Täiendusinstituuti (VÕT). Sealne sümpaatne ja erudeeritud keemiametoodik Valentin Pedak kutsus mind rajoonide seminaridele teistelegi õpetajatele nende valmistamist õpetama. Reisisin siis koos temaga mööda Eestimaad, kaks kohvrit ja portfelli näitvahendeid täis. Siis sai ka meie kool tuntuks juurde. See määras hiljem oluliselt minu edasise tegevuse. Mind kutsuti tööle Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituuti (PTUI), et hakkaksin autorite kollektiivis tegevpedagoogina keemiaõpikuid koostama. Hiljem asusin aga ka VÕT-i tööle, metoodiku ja teadusdirektorina.

Nagu märgitud, osalesid meie keemiaringi tegevuses teistegi aineriingide õpilased, eriti aga kunstnikust õpetaja Aleksandra Aaloe kunstiklassi õpilased, kes joonistasid keemiakabineti jaoks heal kunstilisel tasemel keemikute portreed, Malle Suurkuusk Nikolai Zelinski ja Maie Püssim Dmitri Mendelejevi portree. Portreed riputati keemiakabineti seinale. Kes kabinetti astus, sai nüüd kohe aru, et siin on tegemist päris tõsiseltvõetava keemiaga.

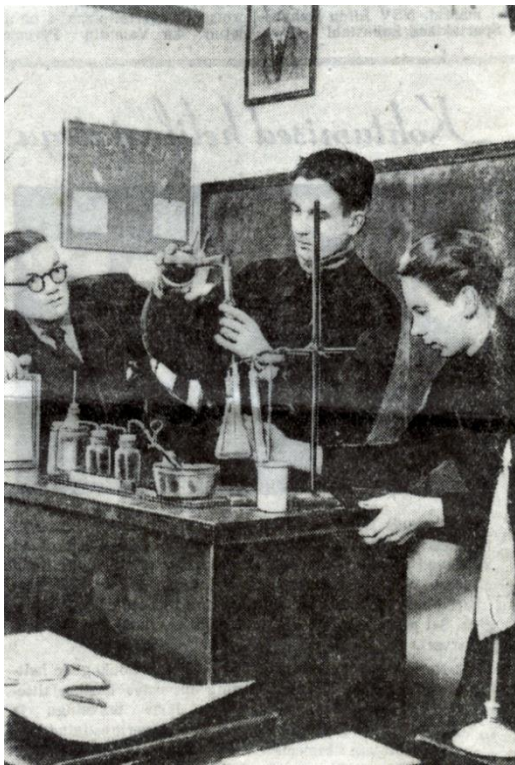
Keskkoolest muutus keemiaõpe juba tõsisemaks ja selleski koolis tuli mul keemiakabinet korralikult sisustada. Direktor toetas tõhusalt ja korraldasime selleks isegi õppevahendite valmistamise hoogtöö, milles õpilased, nii keemiaringi liikmed kui ka teised, väga aktiivselt osalesid. Et õpilaste laudadele oleks hõlpsam kemikaale ja vahendeid toimetada, tegin spetsiaalse polüfunktsionaalse kandiku näidise, mille järgi keemiaringi liikmed neid kandikuid valmistada aitasid. Hiljem andis haridusministeeriumi keemia ainekomisjon Tartu kammivabrikule tellimuse selliste kandikute valmistamiseks juba kõigi koolide tarvis ning need kandikud tehti juba plastmassist.

Saatuslik rännak – puhkepaus Eesti ja Läti piiril enne siirdumist oma õppevahenditega järgmisesse kooli

9. klassi õpilane Malle Suurkuusk demonstreerimas enda joonistatud N. Zelinski portreed klassikaaslasele Eve Mikomägile (paremal)

Jüri Paabo ja Lembit Nõmper kontrollivad, kuidas töötab süsihappegaasi saamise seade

Toon mõned näited seadmete valmistamisest. Jüri Paabo valmistas elektrolüüseri ja süsihappegaasi saamise aparadi, Tõnu Suurkuusk atsetüleeni saamise aparadi, Virve Potisep ammoniaagi tootmise seadme, Kerna Helve lubjaahju skeemi, Ella Orro gaasigeneraatori skeemi. Nii noorelt juba kinomehaaniku paberitega Lembit Nõmper tegi keemiaklassi akendele isegi pimenduskatted, et saaks filmoskoopi kasutada. Mati Truuvert valmistas aga kaardijala. Ka demonstratsioonilaud laboriklassis oli meie endi tehtud. Need olid 9. klassi poiste igati tublid teod. Kord tuli Mati kooli, kaasas kaks jänkupoega ja soovis need mulle kinkida. See tuli nii südamest, et olin liigutatud. See oli märgiks, et mu suhted õpilastega on korras. Tegin jänkudele oma tollaegsel Alice Tisleri nimelisel tänaval (nüüd Magasini tänav) asuva kodu aeda korraliku puuri ja meie lastel oli palju rõõmu. Hiljem, kui jänkud olid "raskesti haigeks jäänud" ja igavesse rahuriiki läinud (nende pead korralikku hauda maetud) ehtisime üheskoos hauad lilledega. Sinna viisid lapsed lilli veel kaua.

16. keskkool asus Lasnamäe paekaldal, seal, kus mäest üles sõitev tramm teeb pöörde Majaka tänavale. Meie paekivist ehitatud tinahalli koolimaja kasutab nüüd kutseõppeasutus Tallinna Teeninduskool, mille kõrvale on ehitatud uus, moodne ja suur õppe- ja praktikahoone. Üksvahe, kui mu abikaasa Valve, kes, muide, oli 1940. aastatel 16. koolis õppinud, oli meie väikese lapsukesega Saaremaal mu vanaema hoole all, elasin lausa koolimajas, ühes imeväikses, vist laorumiks mõeldud toakeses. Siis ei pidanud ma hommikuti vara

Pääskülast Lasnamäele sõitma ja sain enam aega kabineti sisustamisele pühenduda. Süüa tegin samas toas elektripliidil, peamiselt praetud kartuleid ja munakastet tomatitega.

Olin selles koolis klassijuhatajaks kahele klassile. Hiljem tunniandjana töötades mõistsin, et oma kooli tunne tekib peamiselt siis, kui oled olnud ka klassijuhataja, kes koos õpilastega osaleb ka kooli klassivälistel üritustel. Ka aineõpetusele tuleb see kasuks. Koos käisime ju ka ainekesksetel ja kultuuriga ning kodumaa loodusega seotud matkadel – ekskursioonidel, mis õpilasi ja meid kõiki liitsid.

Hinge jäänud õpilased mu esimesest keskkooliklassist, mida juhatasin kooli lõpuni

Füüsika tund õpetaja Tõeväljaga teises minu juhataavas klassis. Aknapoolses reas 1. pingis vasakul istub kooli kuldmedaliga lõpetanud Malle Katvel (Saaret). Lõpuni ei õnnestunud seda vahvat klassi juhatada

Eriti elamuslikeks kujunesid ekskursioonid Muhumaale, Saaremaale ja Hiiumaale. Nende ekskursioonide kohta koostasid õpilased Malle Suurkuuse initsiatiivil ja kunstilisel kujundamisel isegi tore albumi. Pole siis ime, et tunneme kõrge eani rõõmu kokkutulekutest ja suhtlemisest, sest on, mida meenutada. Eriti emotsionaalseks kujunes kokkusaamine aprillis 2013, kui esimesel minu juhatamisel olnud klassil oli keskkooli lõpetamisest möödunud 55 aastat. Kõigil oli rohkesti, millest rääkida.

Peatumine Muhu linnuses, et mälestada ajaloost õpitud sündmusi 1227. aastast

Seadsin luuleraamatuid lehitsedes ja neist mõtteid kogudes riimistatuna kokku ka enda arvates ühe hingeliigutava loo kokkutulekute olulisusest. Esitan need värsikesed siingi.

Kokkutuleku tähendus

Ja ongi me lennukevad
ringiga tagasi tulnud.
Nagu noor oleks jälle ema,
naer taadi sagrisel kulmul.

Ja lootuste unelmatiiavad
lainte ning kauguste poole
ja kodunt lahkumisviivud,
kui vanemad saatsid meid teele.

Kord ootas meid hallist paekivist maja,
et jõuaks, ikka jalges rutt.
Kui juhtus, et meelest läind nõutud ajad,
õeks-vennaks said naer ja nutt.

Ja nüüdki, kui mõte viib majasse halli,
meel ometi tunnetest hell.
Need aastad nüüd meile on enamgi kallid,
meid saadaks kui taas koolikell.

See kõik olnud aegade taha
nõnda tulvil suurt lähedust,
et aitavad kõigil meil näha
kokkusaamise tähendust.

12. aprill 2013 Magasini t. 12-2

Merike (vasakul) koos koolipõlve klassi priimuse Liilia Mugamäega (Mälk`iga) viimase kodus

Üks selline kokkutulek toimus ka seoses minu 85. sünnipäevaga, milles osales üsna palju seenior-õpilasi. Nüüd, arvutite ajastul on jätkunud suhtlemine mõne õpilasega, kes on suutnud arvutit kasutama õppida. Näiteks suhtlen väga armsa õpilase Merike Naaber`iga (Liventhal), kes siis edastab infot ja tervitusi teistelegi.

Mida vanem klass, seda teadlikumalt hakati suhtuma õppetöösse. Selle tulemusena jõudsid mitmed minu õpilased, nii oma klassist kui ka teistest klassidest, medaliteni. Näiteks said kuldmedali Malle Katvel (Saaret) ja Peeter Küttis, hõbemedali aga Liilia Mugamäe (Mälk), Aasa Pettai, Ants Veski, Thea-Marika Villa, Albina Roos ja Helle Põldma (Klementi). Mõnikord tuli siiski õpilasi ka karistada, kui nad

kippusid tunnis lobisema ja tööd segama. Panin nad siis pärast tunde katseklasse ja teisi keemianõusid pesema. Tööd peeti aga nõukogude ajal auasjaks ja sellega karistamine oli rangelt keelatud. Ometi meeldis see tegevus neile pea alati ning mul oli vestlustes hea nendega individuaalset kontakti leida. Sündmustetihe koolielu seda ju hästi ei võimalda. Tulemusena astus nii mõnigi õpilane keemiarings liikmeks. Keemiarings tegevus kujunes populaarseks ja katseid teha meeldis kõigile. Kui kuulutasin välja uue vastuvõtu keemiarings astumiseks, siis oli soovijaid palju: Jaan Rätsep, Tiiu Paulson, Aasa Pettai, Ants Käärid, Ingrid Ant, Helgi Kaev, Tiiu Määr, Tiiu Raesaar, Karin Kelder, Enel Kalm, Elvi Viisileht, Anne Soorand ja isegi humanitaarsete kalduvustega Kaia ja Kulle Alasi, kes küll hiljem oma kalduvustele vastava väljundi leidsid.

Grupp edukamaid keemiarings liikmeid. Keskel suurim keemiaentusiast Jaan Rätsep

Ükskord juhtus n-ö õnnelik õnnetus. Koolilauad keemiakabinetis olid ruumi mõõtmetest tingitult tehtud nii, et ühes pingis pidi istuma kolm õpilast. Spikerdamise vältimiseks korraldasime siis kontrolltöid nn oma klassis. Tookord unustasin aga keemiakabineti ukse lukustamata. Ei tea, kas noore õpetajana ja veel iseõppijana uskusin, et kogu koolis valitseb absoluutne kord ja tundide ajal ringi kolamist ei esine. Kui vahetunnis kabineti poole läksin,

nägin koridoris kabineti ukseni viivat veretilkade rada. Vaatasin klassis ringi ega märganud algul midagi. Siis leidsin aknalt väikese klaasikillu ja nägin, et akna peal ei olnud enam sinna pandud laetud Kippi aparati, milles saadakse vesinikku. Kogu klass oli aga peeneid klaasikilde täis. Läksin kooliteenija tädi Süti jutule ja sain teada, et ta nägi tunni ajal kaht vanema klassi poissi liikumas. Ta teadis ka seda, kes need olid.

Ametiühingu esimees ja lapsed tädi Sütti (paremalt teine) sünnipäeva puhul õnnitlemas.
Paremalt istub direktor Linda Lebbin

Heameel on meenutada seda kohusetruud ja armsat koolitöötajat. Ta oli alati abivalmis ja heatujuline ning õpilastele nagu ema eest, kui ta neid suunas ja vajadusel abistas ning lohutas. Ta elas koolimajas ja oli nagu öeldakse, tõeline maja lukk.

Mind hirmutas see, et poisse enam koolis ei olnud. Võtsin aadressid ja läksin poisse kodunt otsima. Saingi ühe neist kätte ja nägin, et ta sõrm oli kinni seotud. Sõrmest

tuleb haava korral teatavasti palju verd, mida ta oli lasknud põrandale tilkuda. Vigastus oli õnneks väike ja teine poiss kannatada ei saanud. Olin selles klassis vesinikku käsitletud ja teinud katse nimetatud aparadiga ning rääkinud ka ohutustehnikast. Küsisin, kas te siis ei teadnud, et enne vesiniku süütamist tuleb kontrollida selle puhtust. Vastuseks sain, et teadsime küll, aga tahtsime proovida, kas see ikka on nii. Sellest ajast viisin keemiakabineti ukse lukustamise meeles pidamise samale tasemele, nagu see on elektripliidi väljalülitamise või koduukse lukustamise puhul kodunt lahkumisel. Ohutustehnilise teabe kinnistamiseks olen selle katse puhul alati jutustanud järgmise loo. Inglismaal kirjutatavat hauasammastele sageli mõni lahkunuga seotud lause või mõte. Ühel sambal seisnud siis: “Siin puhkab John, kes läks põleva tikuga vaatama, kas kanistris on bensiini – ja seal oli!”

Kooli au tuli ükskord kaitsta ka püssiga käes. See oli kunagi 1954/1955. õppeaasta paiku, kui koolimajas toimus valimiseelne agitatsioonipidu koos kontserdiga. Õpetajad olid pandud korrapidajateks. Äkki ilmus majja üks lärmas poistekamp, kes hakkas pidulisi häirima. Kutsusime miilitsa, mispeale pätid jalga lasksid. Aga sellega asi ei lõppenud. Pidulid juba lõpukorral, kui kuulsin õuest taas kahtlasi hääli. Vaatasin aknast välja ja nägin, et hoovis oli üles rivistatud kolm 7-8-mehelist kampa, kõigil

Kaunilt kujundatud fuajee, kust trepp viib koridoridesse ja aulasse. Seljataha jääb tekstis jutustatud klaasist vaheuks

kaikad õlal nagu püssid. Rahvas ja orkestrandid hakkasid juba lahkuma, kui kõlas võimas hurraa ja bande tungis koolimajja sisse. Nägin, et ühel pidulisel oli käsi verine ja käekell katki, ühel orkestrimehel aga, kes sisse põgenes, oli pill lömmi löödud. Fuajee ja trepikoja vahel oli klaasidega uks ja rahvas seisis üleval treppidel. Takistamaks bande edasitungi, sulgesin ukse, hoides seda nii kätega, kui ka jalaga. Kummitallaga king hoiab tugevalt ja nad ei saanud ust lahti. Siis tulid aga kaikamehed ja löid ukseklaasid puruks. Seepeale taganesin minagi. Rahvas peksti kolmandale korrusele, kus asus peosaal. Siis ilmus äkki mu kõrvale kursusekaaslane ja sõber Endel Haasmaa, kes sellel ajal oli kooli sõjalisala juhataja. Tal olid käes kaks väiksekaliibrilist õppepüssi. Ühe andis ta mulle. Bande oli treppidel ja meie üleval. Endel tulistas ühe laengu uksepiita. Tekkis hetkeline vaikus. Seda kasutades käratasime kõva häälega: “Välja!” ja suunasime püssitorud meist allpool treppidel seisvate sissetungijate poole. Situatsiooni muutus ehmatas neid ja nad hakkasid väljuma. Ja siis algas lahing – kõikad lendasid uksest ja akendest sisse ja meie tulistasime läbi lahtise ukse välja all-linna kohale õhku, üks laadis ja teine laskis. Väljast kostis ka üks püstolipauk. Paar meie õpilast hüüdsid, et andke säärtesse, andke säärtesse.

Saaremaa Keskkooli 9. klassi õpilased 1948. aastal laskeharjutusel. Sekretäriametit peab kirjutise autor

Sõjajärgsel ajal olin üsna palju koos teiste poistega vintpüssidest märki lasknud. Neid vedeles tollal kõikjal. Vintpüsse oli ka paljude perede rookatustesse peidetud, et defitsiitsetest rauast talus midagi tarvilikku valmistada. Samal eesmärgil avati ka lõhkemata lennukipomme, et sealt saadavast miinikollasest putuka- ja rotimürki valmistada. Saaremaa Keskkooli 9. klassis olid meil sõjalise õpetuse tunnid ning siis sai seal väiksekaliibrilistest püssidest märki laskmas käidud. Niisiis, mingi ettevalmistuse lahinguks olin saanud. Nõukogude armees ei ole ma käinud, kuna kõrgkoolist ei võetud. Kordamisõppustel koolitati mind aga raadiomeistriks.

Varsti jäi vaikseks, sest miilitsapatrull jõudis kohale. Kartsime, et meid võidakse karistada, sest õppepüsse oli muuks otstarbeks rangelt keelatud kasutada. Õnneks juhtusid mõistlikud mehed ja meid viidi miilitsaautoga koju, et pätid teel meile kallale ei saaks tungida. Seejärel tehti meile isegi ettepanek rahvamalevasse astuda. Hiljem selgus, et ühel Karu tänava kandi poistekambal oli Lasnamäe omadega mingi kana kitkuda. Kuna aga oodatud vastaseid kohal ei olnud, rahuldasid nad oma karistamistungi piduliste kallal. Kaikad olid kistud õpetajate instituudi katseaia tarast, mis asus paekalda lähedal Kadrioru staadioni taga. Endli vapra teo tulemusena süvenes meie sõprus veelgi. Mul on heameel meenutada, et kord, kui Endel meil enam ei töötanud, sain tema tüdrukule, minu 10. klassi õpilasele, kellesse ta kõrvuni armunud oli, kohtumiskutse edastada. Sellele järgnes pärast neiu kooli lõpetamist nende õnnelik abielu.

Mõni aeg hiljem toimus samasugusel peol samuti jõhker intsident. Peo piduliku osa algul hüppas üks tüüp rahva ette ja hakkas koolidirektorit mõnitama, sõimates teda karjaplikaks jm. Siis läks ta esimese pingirea juurde ja tõukas toolidelt maha mitu seal istunud naisõpetajat. Meie, meesõpetajad, ruttasime appi, kuid meid takistati. Mitu meest seisid meie ette ja ütlesid, et mida te trügite. Selgus, et neid pätte oli terve kamp. Füüsikaõpetaja Ants Kõverjalg astus sõimajast peamehe juurde ja soovitas tal lahkuda ning sai kohe hoobi kõhtu. Kuigi Ants oli kooliajal edukalt poksiga tegelenud, võistelnud isegi Nõukogude Liidu meistri Sotšikasega, ei osanud ta nii hullu reageerimist oodata. Õnneks jõudis enne poksimatši kohale miilits. Hiljem selgus, et lööja oli üks endine poksija, kes oli just vanglast

vabanenud. Saime ka teada, et ta oli kätte saadud ühel teisel peol, kus ta ära tunti. Sel pärastõjajärgsel perioodil liikus neid pätibandesid üsna palju ringi. Näiteks 1955. aasta laulupeo lõpus, kui suurem osa rahvast oli juba lauluväljakult lahkunud, hakkas üks bande kioskeid ümber lükkama. Loobiti laiali sinna jäänud asju. Üks pudel lendas napilt minu kõrva äärest mööda.

Õpetaja Ants Kõverjalg küsitleb füüsika tunnis klassi-organisaator Linda Otsa (Tompel)

Koos kooli kasvamisega keskkooliks kasvasid ka seal töötanud noored õpetajad pingelises ja igati loovas koolitöös päris õpetajateks. Mitmed meist saavutasid sellise taseme, et kutsuti tööle juhtivatesse haridus-asutustesse. Kooli eesti keele ja kirjanduse õpetajast Viivi Maansost sai emakeeleõpetuse uurija ja edendaja PTUI-s ja pedagoogikaülikoolis ning eesti keele õppekirjanduse autor. Saksa keele õpetajast Reet Seljast sai tunnustatud saksa keele õpetamise metoodik ja õppekirjanduse koostaja. Mare Kärner kutsuti aga

tööle haridusministeeriumi õpikute osakonda. Õppealajuhatajast Ants Kõverjalast sai isegi Nõukogude Liidu Pedagoogikaakadeemia akadeemik. Juba koolis oli ta muljetavaldavalt tegev tol ajal aktuaalse tootmis-õpetuse uurimisel ning juurutamisel. Sellel teemal kaitses ta ka oma kandidaaditöö. Kord mööda minnes tuli Ants Kõverjalg meile koju. Eesuks oli lusus, sest töötasime aias. Meie 6-aastane tütar Marge harjutas toas klaverit. Olime talle õpetanud, et ärgu enne ust avagu, kui pole küsinud, kes tuleb. Astusin just tuppa, kui kuulsin, kuidas Marge küsis: “Mis jalg?”, sest Ants oli talle vastanud, et tema nimi on Kõverjalg.

Rõõmu tegi, et ka mitmest 16. keskkooli õpilasest said meie kolleegid PTUI-s. Mari Kirsipuu (Kadakas) tegeles instituudis teatriõpetuse ja kirjandusõpetusega. Taasiseseisvunud Eestis töötas Mari aastaid peaspetsialistina haridusministeeriumis ning selle allasutustes, tegeldes üldhariduskooli õppekava arendamise ning eesti keele ja kirjanduse õppekirjanduse kvaliteedi hindamisega.

Tallinna 16. Keskkool andis töötajaid nii pedagoogikateadlaste perre, kui ka teistesse juhtivatesse haridusasutustesse. Fotol vasakult: Mare Kärner, Mari Kadakas, 50. sünnipäeva tähistav Väino Ratas ja Viivi Maanso

Koolipõlvest jäi Mari meelde tubli sportlasena, eriti aga muusikalembelisena. Talle meeldis jäärajale uisupoognaid joonistada ning koolipidudel viulipoogna abil kauneid viise välja võluda. Armastasin ju minagi lapsepõlves isa viuliga musitseerida.

Tallinna 16. Keskkooli õpetajad 1961. aastal

Hõbemedaliga keskkooli lõpetanud Helle Klementist sai saksa keele õpetaja, PTUI-s töötas ta psühholoogia laboris. Ka erialaselt olen olnud seotud mitme 16. keskkooli õpilasega, näiteks keemiainstituudi direktori, professor Jüri Kannuga, kes võimaldas oma töötajatel osaleda haridusministeeriumi keemia ainekomisjoni töös, kui olin selle esimees.

Oma ainsa klassiga tegime kooli lõpetamisel ikka ka lõpusõrmuse ja lõpumärgi. Viimane sai tehtud lisaks sõrmusele seepärast, et sõrmuse tegemist varjata, kuna see oli keelatud. Aga see oli ju noorusaeg, kui selles koolis töötasin, mistõttu jäi hellalt-eredalt meelde kogu eluks.

Tallinna 16. Keskkooli 3. lennu (minu klassi) lõpusõrmus ja lõpumärk, mis said tehtud vahetult enne kooli lõpetamist 1958. aastal

Tallinna 16. Keskkooli laul

(Selle nime all tegutses kool aastatel 1944 kuni 1958)

Sõnad: Anne Hachfeldt

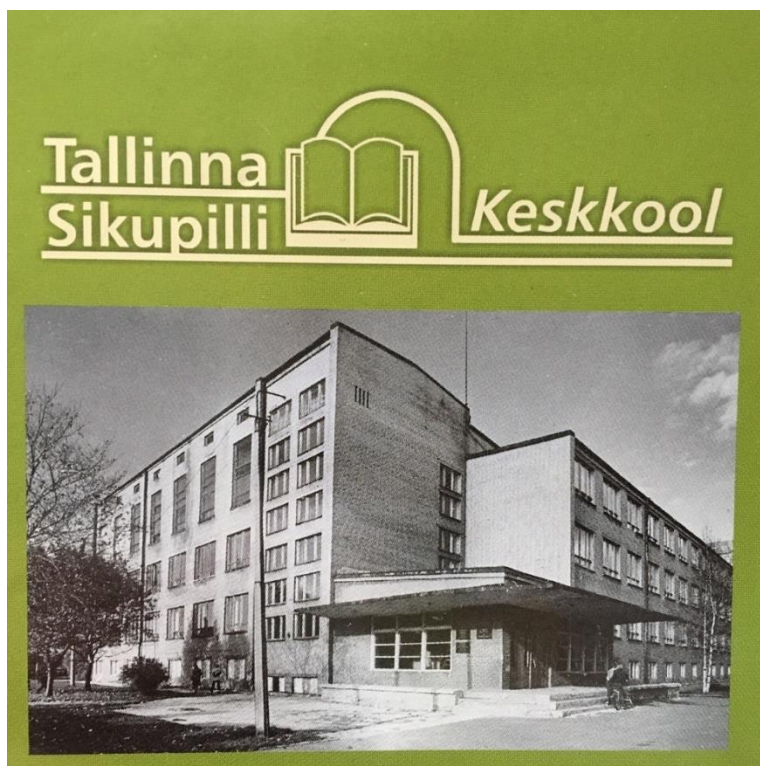
Viis: Gustav Ernesaks

Lasnamäe paesel pinnal
asub meie armas kool,
Kadriorust läbi minna,
vanalinnast ida pool.

Koolimajast veidi eemal
plingib vilgas majakas,
üle lahe liugleb taamal
mere kohal kajakas.

Tugevamad siin on tuuled,
vapramaks see meid veel teeb,
elus see vaid kasuks tuleb,
kindlamad on hiljem teed.

Laevu üle kodumere
saadavad me pilgud veel –
lahkudes ka meie pere
sõbraks jäägu eluteel.

1965. aastal jätkas Tallinna 16. Keskkool oma väarikat lugu uues hoones Kivimuru tänaval Lasnamäel. Uue Eesti aja algul anti koolile koha muistse nimetuse järgi Sikupilli nimi

Tallinna 18. Keskkool (praegune Tallinna Kalamaja Põhikool)

Selles Vabriku tänava koolis töötasin asendajana vaid ühe aasta. Mind üllatas, et õpilased olid ääretult distsiplineeritud, kuulasid tähelepanelikult ja püüdsid hästi õppida. Seal tulin mõttele, et õpetajate vaimu ergastamiseks oleks koolidel otstarbekas õpetajaid mõne aasta möödudes aastaks-paariks vahetada (umbes nii, nagu oli kunagi ETV naistevahetuse saates). Pingutad ja püüad anda endast parimat ja see võib hästi mõjuda ka õpilastele. Suurepärane võimalus eneseanalüüsiks ja -hinnanguks. Minul see ka õnnestus, kuna töötasin paljudes koolides.

Tallinna 18. Keskkooli õpetajad 1961. aastal

Tallinna 22. Keskkool (nüüdne Jakob Westholmi Gümnaasium)

Selles Kevade tänava koolis töötasin kohakaaslasena 7 aastat. Keemiaklassi tuli minna läbi

Kutse Tallinna 22. Keskkooli 16. lennu lõpuõhtule
1965. aasta kevadel

amfiteatrina kujundatud lauluklassi, kus andis tunde hilisem konservatooriumi rektor ja saarlane Venno Laul. Siit sai alguse muusikaline saade keemiatunnile, olgugi, et sageli ka soovimatu. Hiljem, Tallinna Muusikakeskkoolis ja teisteski koolides töötades tuli mul see muusikaline taust endal kujundada.

Õpilaste arv klassides oli väga suur – ikka 40–42. Ometi oli selles koolis töötada puhas rõõm. Meeldiv oli tunde anda, sest koolis leidis rohkesti väga andekaid ja huvidega õpilasi. Tegime palju laboritöid, mis sai võimalikuks, sest abiks oli erakordselt hoolas hiidlasest laborant Hilja Samm (Kaev), kes laboritööd üles seadis ja maha võttis. Ta oli lõpetanud Tartu Ülikooli ajaloolasena ja õpetas algul ajalugu, kuid usklikuna ta ajalootunde enam anda ei saanud, kuigi oli sõja vabatahtliku meditsiiniõhena Nõukogude armees kaasa teinud (kristlase kohus aidata!). Valmistusime koos temaga hästi keemiakabinettide ülevaatuseks ja teenisimegi välja II koha ja preemia. See oli kolmas kabinet, mida mul Tallinnas sisustada ja varustada tuli. Ja nagu elus sageli juhtub – kui miski õnnestub ja hästi läheb, saad tööd-tegemist juurde. Nõnda oli ka selle silmapaistmise puhul. Indiast saabus Eestisse haridustöötajate delegatsioon ja kuhu neid siis mujale viia, kui kooli, kus midagi on hästi. Mul tuli siis neile lahtine tund anda. Tunnis olid üks India füüsikametoodik ja keemiametoodik härra Bhandari, turban peas. Saatjaks oli haridusministeeriumi koolivalitsuse juhataja Lilles ja loomulikult ka kooli direktor Väino Vapper. Jäid rahule!

Minu hiidlasest usin abiline laboritööde korraldamisel, Hilja Kaev 1982. aasta kevadel

Haridustöötajad Indiast Tallinna 22. Keskkooli külastamas. Turbaniga mees on keemik S. Bhandari, vasakul meie koolivalitsuse esindaja inspektor Lilles ja paremal, prillidega, kooli direktor Väino Vapper

Rõõmustas, et pärast mind jätkas selles koolis keemiaõpetajana väga sümpaatne ja asjalik Liidia Tali, kes oskas õpilastega ühise keele leida ja ka minu taotlusi hinnata-jätkata. Tagantjärelegi on heameel meenutada, millise entusiasmiga koostasid õpilased referaate, mille sisu ületas programmi piiregi. Mõned õpilased leidsid lisaks õpetaja soovitatutele ka ise neid huvitavaid teemasid ja koostasid mitu referaati. Näiteks koostas Meeli Oruvee referaadid “Mida andis alkeemia kaasaegsele keemiale” ning “Keemia loomakasvatuses”, Rein Reilegi tegi mitu referaati. Üks neist oli väga põhjalik ülevaade keemiakombinaadist “Orto”, kus tema isa töötas ja teine teemal “Keemia ja looduskaitse”. Toomas Sõmer kirjutas referaadi teemal “Taimede kasvuregulaatorid”, Raivo Penjan “Millist osa on etendanud õnnelikud juhused keemia arengus”, Siim Kallas “Eesti NSV keemiatööstuselt põllumajandusele”, Urmas Kaarepere “Keemilised protsessid lehtklaasi tootmises”. Kõik nad õppisid keemiat hindale “5”. Huvitav on märkida, et Urmasesest sai hiljem minu õpetaja autokoolis, kus ta mullegi hinnaalandust ei teinud. Kõik need õpilased on elus kaugele jõudnud. Siim Kallase tähelelennust teavad kõik, kuna temast sai pankur ja poliitik ning saanuks kindlasti ka tubli president. Pankuriteks said ka Rein Kaarepere ja Ardo Kamratov. Paul Lettensist sai arst, teadlane ja ühiskonnategelane, väga andekast Urmi Reindest, kel samuti keemias vaid viied, alternatiivajalehe “Kesknädal” peatoimetaja, kellenä ta andis hindamatu panuse keskerakonna viimisel taas valitsusse.

Selle kooli õpilaste püüdlusi iseloomustab hästi ka järgmine lugu. 8. klassi õpilastel tuli selle aja eeskirjade kohaselt teha kevadel keemiaeksam. 7. klassi õpilased, kellel eksamit plaanis ei olnud, nägid, kuidas eksamiks valmistumiseks toimusid konsultatsioonid ja laboritööd ning palusid, et kas ka nemad võiksid eksami teha. Sain kooli juhtkonnalt loa, koostasid 25 piletit, igas 3 punkti ja viisimegi eksami läbi. Kolmanda punkti puhul tuli teha ka katse. Tingimuseks seadis kooli tollane direktor, muhe ja asjalik mees Endel Poom, et eksami peavad sel juhul tegema kõik õpilased. Õpilased olid õnnelikud ja seda juba siis, kui veel ei nõutud õpilaste õnnelikuks tegemist, küll aga hoolsust õppetöös. Meeldis ka see, kuidas üks vanem algklassi meesõpetaja viis vahetundide ajal klassi aulasse, et lapsed saaksid seal joosta ja mürada, sest liikumine on ülioluline ja see tuli neil ka mürinal välja. Koolis valitses mõnus ja igati tõine atmosfäär. Oli vahva!

Tallinna 36. Keskkool (nüüdne Tallinna Pirita Majandusgümnaasium)

Selles koolis töötasin asendajana poolteist aastat. Mõnus koht koolile – ümber mets ja bussiga sõites sai iga kord erinevast merevaatest vaimukosutava emotsiooni. Katsete tegemiseks olid aga tingimused kehvad, puudus ka laborant ja nagu mäletan, ei olnud seal ka toredaid keemiahuvilisi õpilasi. Esines koolikiusamist. Tundsin, et minu õpetajameisterlikkuse tõstmiseks on veel võimalusi.

Tallinna 36. Keskkooli kaunilt
kujundatud EX-LIBRIS

Rummu Õhtukeskkool **(vanglakool, muudeti 1994. aastal Rummu Erikutsekooliks)**

Sellesse kooli läksin paari nädalatunniga tööle seepärast, et pensioniiga hakkas lähenema ja maakoolide õpetajatel säilis täispension ka siis, kui veel töötamist jätkasid. Töötasin seal ühe päeva nädalas 8 aastat. Algul oli väga võõrastav. “Koolipoisid” istusid pinkides, musta värvi vorm seljas, sama karva vormimütsid laual. Mõned asetasiid tunni algul kohe käed ja pea lauale ning jäid tukkuma. Peagi sain teada, et neil oli kaks vahetust tööd juba seljataga ja nad olid lihtsalt liialt väsinud. Ometi asusid nad pärast lühikest tukastamist tegutsema ja saimegi materjali läbi võtta. Motivatsiooniküsimusi tuli aga hakata kohe välja mõtlema, et kohaneda. Sedamööda, kuidas töö tõsisemaks muutus, mõned õpilased kadusid, kuid need, kes jäid, soovisid ka korralikult töötada. Distsipliiniga küsimusi ei olnud, sest tegemist oli täismestega, kellega sai normaalselt rääkida. Nooremaid naisterahvaid siiski õpetajana tööle ei võetud, sest individuaalseks kontaktiks on ju vaja pingirea vahele minna, et osutada probleemile. Oli juhtunud, et õpetajannat hakatud pepu peale patsutama. Pealegi ei istu õige õpetaja kogu tunni vältel laua ja konspekti taga, vaid suudab ainet peast käsitleda ja seetõttu ka klassis liikuda. Sellega saavutatakse situatsioonile vastav kontakt ja respekt. Minu sealse tööperioodi jooksul soovisid neli kinnipeetavat ühe aasta jooksul kahe klassi kursuse läbida ja tulid sellega ka toime. Põhjenduseks ütlesid nad, et vanglast vabanedes ei ole neil selleks enam aega – niigi on seda juba palju kaotatud. Mõnel neist oli ju ka perekond.

Mitmetel õpilastel oli vajadus südant puistata. Olin meelitatud, et suutsin neid selles abistada. Üks Lõuna-Eesti mees näiteks jutustas, mis teda vanglasse tõi. Ta olla joodikute kampa sattunud ja ükskord taibanud, et see viib hukuni. “Sõbrad” aga tulnud pudelitega ikkagi tema juurde ning raske oli neist lahti saada. Ükskord oli ta viimases meelega otsustanud, et ta neid enam sisse ei lase. Kui mehed rangest keelust hoolimata ikkagi tulid, haaras ta kirve ja ütles, et kes tuleb, on ise süüdi, ja vehkis kirvega. Üks neist ei uskunud ja tuli. Kirvega vehkides ei sihtinud ta ega tahtnud tappa, kuid mees sai nii õnnetult pihta, et suri. Teised tunnistasid tema vastu ning ta sattus üheksaks aastaks vangi. Muide, nii pikk vangistus ei jäta mõju avaldamata inimese psüühikale, sest ollakse ju omastest ja kõigest tähenduslikust isoleeritud.

Aeg-ajalt rääkisin neile, mis väljas toimub – nii ühiskonnas üldse kui ka kultuurivallas. Lugesin neilegi luuletusi ja õnnitlesin sünnipäevade puhul. Ilmnes, et mõni neist kirjutas ka ise luuletusi. Olgu näiteks luuletus luulevihikust, mille üks õpilane mulle lugeda tõi.

Väikesed lapsed ja väikesed mured,
argipäev jätkuvalt nõuab suurt hoolt.
Kodune mure ent südames pureb,
siin osa muresid leevendab kool.

Kasvavad lapsed ja kasvavad mured,
piiskhaaval merre koguneb vett.
Sundelu keerises unistus sureb,
muremärgina mustab barett.

Mure ja valu on vahel magus,
teistele jagada sellest ei täi.
Parasjagu just kahele jagub,
ta kahest südamest läbi vaid käib.

Olin endaga rahul. Aga hiljem, 1988. aastal oleks see valgustustöö mulle peaaegu valusalt kätte maksnud. Mõnele parteiliselt valvsale õpetajale ei meeldinud, et ma õpilastele tolle murrangulise perioodi oludest jutustasin. Leiti paki tee eest õpilane, kes esitas kaebuse, et mina, matemaatika ja ka eesti keele õpetaja õhutavat õpilasi nõukogude võimu vastu välja astuma ja isegi relvastatud ülestõusule. Kaebus jõudis kõige kõrgemate organiteni. Õnneks olid aga need organid juba ärevil ja teadmatuses tuleviku ees ning sündmused ühiskonnas

meid päästsidki. Aga õpilased tegid mulle kauni laualipu aluse. Aluseks pandi vääriskivi, mille olin toonud Sverdlovskist, kui käisin seal üleliidulistel pedagoogilistel loengutel oma uurimistööst esinemas. Õpilased tegid mulle ka kokkupandava, kergest sulamist lipuvarda, et mul oleks kergem laulva revolutsiooni massiüritustel käia.

Laualipu ja kaunilt kujundatud
pussi koos tupega kinkisid
õpilased mulle mälestuseks

Rummus oli kuus tohutu suurt tehast, kus vangid töötasid. Seal valmistati ka detaile sõjatööstusele. Oli kõiksugu täppistöörüistu, haruldasi väärismetalle ja muud varustust ning õpilased valmistasid tööpoolest salaja isegi püstoleid. Mulle kinkisid nad aga väga uhke jahinoa kaunilt kujundatud tupega. Seega, alust kaebuseks oli. Selle asemel, et need kurjategijatest vanglajuhid trellide taha panna, laskis tollane valitsus neil edasi töötada ning neil õnnestus kogu see tohutu varandus maha saherdada ja enda tulevik kindlustada. Eestisse lubati jääda ka sõjaväelastel, kellele Ameerika vahenditest oli Venemaale Pihkva oblastisse juba korterid ehitatud. Need üüriti välja või müüdi maha ning jääd Eestisse. Seda võimaldas neile tollaegne nn isamaaline valitsus.

Õpilased valmistasid mulle kergest
sulamist kokkupandava lipuvarda, et
mul oleks hõlpsam Laulva
revolutsiooni üritustel käia

Rummus õnnestus mul ka kolme mustlast õpetada. Nemad sellest koolitarkusest suurt ei hoolinud. Kord aga sattusin nendega vestlema. Need sellid olid osalenud autode ärandamises ja olid väga kinnised. Siis viisin jutu mustlaslaagritele, rändavale eluviisile ja hobustele. Jutustasin, kuidas mulle hobused meeldivad ning kuidas nendega talutööd tegin ja kuidas nad mind ükskord isegi päätsid. Mustlaste silmad löid särama ja nad rääkisid mulle oma lood, jutustasid oma peredest ja näitasid perekonnapiile. Selgus, et hobusevargus olevat mustlastele auasi. Õnnetuseks tegelesid nemad aga autodega. Aga sellest ajast töötasid nad tundides huvi ning hoolega ja lõpetasid kursuse rahuldavalt.

Tagantjärele imestan, kuidas võisin seal 8 aastat töötada. Pikk tee oli sõita ja sageli tuli ka jalgsi iga ilmaga Vasalemmast Rummu kõmpida. Tasu selle mõne tunni eest oli napp. Küllap mingi altruismitunne ning tutvumine teistsuguste ja erinevate eludega avaldas mõju, kuid ka tuttavaks saanud toredad kolleegid-isiksused. Tundsin, et saan teha midagi olulist ja head.

Kooliaasta on lõppenud

Tallinna Muusikakeskkool

Vaade Tallinna Muusikakeskkooli hoonele tagantpoolt

Tallinna Muusikakeskkoolis (TMKK) töötasin 17 aastat ja see oli mulle, juba vanemale õpetajale, erakordse tähtsusega aeg. Pärast pikka pedagoogikateadlase ja metoodiku karjääri sain rõõmuga rakendada kõike seda, mida olin uurinud ning teistelegi õpetajatele soovitanud. Koolis võeti mind väga sõbralikult vastu. Esimene tund oli mul 10. klassis, mis on TMKK-is keemia õppimise osas

lõpuklass. Kui sisse astusin, oli õpetaja laua kõrval mind juba ootamas õpilane Risto Joost, kes surus kätt ja tervitas mind sõbralikult kogu klassi nimel. Lisatud koolimaja foto on esitatud tagantvaates, kuna just sealt läbi astus koolirahvas koolis olles enim samme. Siit viis ju rada harjutustemajja, spordiplatsile, ühiselamusse ja mändide alla osoonirikast õhku hingama.

Rõõm märkida, et muusikakeskkooli õpetajatel on teiste koolide õpetajatega võrreldes suur eelis – nad saavad väga paljusid oma endisi õpilasi näha ja kuulata kontsertidel, laulupidudel, konkurssidel ja kõike seda ka sinise ekraani vahendusel. Huvitav on jälgida nende armsate õpilaste käekäiku ja edulugu. Nii populaarseks kui Risto ei saa igäüks. On ta ju mitmete, nii Eesti kui ka välismaa kooride ning orkestrite dirigent ja peadirigent, ta on dirigeerinud juba laulupidudel, esinenud ka lauljana. Risto pinginaabriks oli Veronika Portsmuth ja väärib märkimist, kui tulemuslikult nad teineteist õpitegevuses täiendasid. Erakordselt pingelist õppetööd TMKK-is silmas pidades on see väga oluline. Ka Veronika on lühikese ajaga läbi teinud aukartust äratava arengu- ja edutee. Pealegi on ta juba dirigeerinud meie kõige armsamatel pidudel – laulupidudel ning jõudnud doktorikraadinigi. Huvitav on märkida, et Veronika on õppinud Tallinna 21. Keskkoolis, kus algas minu õpetajakarjäär ja kus kunagi oli minu esimesi õpilasi tulevane maestro Eri Klas, kelle meistrkursustel on omakorda käinud nii Veronika, kui ka Risto Joost.

Mul ei õnnestunud sõja tõttu muusikaharidust saada, kuid muusika on saatnud mind kogu elu jooksul varasest lapseast alates. Minu isal oli muusikuharidus, mille ta sai Tartu muusikakoolis, õppdes viulit ja orelit. Temast sai Saaremaa Põide kiriku organist, sest pärast Vabadussõjast naasmist leidis ta ainult seal võimaluse töötada nii kooliõpetajana kui ka köstrina kirikus. Koolis õpetas ta peamiselt laulmist, aga ka matemaatikat. Ta tegutses ka koorijuhina ning viis ümbruskonna lauljad mitmeid kordi üldlaulupeole. Olgu märgitud, et koorijuhitööd tol ajal ei tasustatud, vaid seda tuli teha entusiasmist ja ühiskondlikus korras.

Minule sai osaks laulmine kodus, koolikoorides, kultuurimajade koorides ja isegi tasulise lauljana Tallinna Konservatooriumi harjutuskooris. Seal sain kaks korda nädalas suurepärase muusikalise elamuse, koorilaulu tarkusi ning õpetajate instituudi kõrgendatud

stipendiumile (180 rbl kuus) lisaks veel 100 rbl kuus. Muuseas, konservatooriumis õpetas tollal dirigeerimist maestro Tuudur Vettik ja tema õpilasteks olid Harri Kuusk, Aksel Pajupuu ning Ants Kiilaspea jt. Oli 1949. aasta. Vettikut ähvardas Siberisse saatmine isamaaliste laulude ja väidetava vastumeelsuse eest uue korra suhtes. Lootuses sellest pääseda kirjutas ta nn patriootilise laulu “Põlevkivikaevurid“, mis ülistas meie tollal aktuaalset põlevkivitööstust. See oli mõnus laul ja keemiaga seotud, mistõttu sain seda keemiatundides seoses põlevkivi käsitlemisega õpilastele laulda. Kahjuks ei päästnud see laul Vettikut Siberist, kus tal tuli kuus aastat näguripäevi näha. Kuna seda laulu keegi teine vaevalt veel mäletab, toon sõnad siin ära. Pealegi on see laul ka tänapäeval mõnusasti lauldav.

Põlevkivikaevurid

All aga maa me lööme tulda,
sädemeid lausa lennutame.
.:Löö, löö, nii käib töö,
sädemeid lausa lennutame.:.

Lööme kivigi leegitsema,
põlise pae lööme põlema.
.:Löö, löö, nii käib töö,
põlise pae lööme põlema.:.

Sellest tõuseb uhke`ga valgus,
maa ja linn lööb särama.
.:Löö, löö, nii käib töö,
maa ja linn lööb särama.:.

Sellest sõitvad raudaruunad,
laevad merda mõõdavad.
.:Löö, löö, nii käib töö,
laevad merda mõõdavad.:.

Sellest meie lendurkotkad
õhuvalda vallutavad.
.:Löö, löö, nii käib töö,
õhuvalda vallutavad.:.

Vettik oli ülitugev dirigent-õppejõud. On meeles, et kui ta ise taktikepi haaras, tuli laul lausa mürinal välja nii, et õppijatel, kes ise ka juba dirigendiametis, jäid suud lahti. Minu viimaseks kooriks jäi Eesti Õpetajate Meeskoor, kellega mitu korda üldlaulupeol käisin. Selles kooris oli mulle enim meeldivaks dirigendiks Juhan Liivi sõnadele laulu “Ta lendab mesipuu poole” kirjutanud helilooja Peep Sarapik, kes meile seda laulu ka õpetas. Ta ei olnud pealiskaudne ja õpetas laulud korralikult selgeks. Talle oli tähtis kvaliteet. Pole siis ime, et muusikakeskkoolis töötades hakkasin n-ö täie rinnaga õpilaste muusikalistele pürgimustele kaasa elama, nende kontsertidel käima ja arvamust avaldama, neid tunnustama. Leidsin õpilastega ruttu ühise keele. Töö selles koolis polnud kerge ja päevad pikad. Keemiatunnid olid sageli viimasteks tundideks pandud, mistõttu õpilased olid väsinud ega suutnud enam sammu pidada. Õnneks oli keemiaklassis klaver, mis võimaldas puhkuseks laulu üles võtta.

Innustuse, kasutada enam laulu materjali omandamise emotsionaalse külje rikastamiseks, sain 1992. aastal Askovi Rahvaülikoolist Taanis, kus osalesin 10-päevasel koolituskursusel. Koolipäevad algasid selles koolis hommikulaulmisega. Iga tudeng sai lauluraamatu, millest valiti sobiv laul. Tavaliselt lauldi klaveri saatel, vahel õpiti ära ka mõni uus laul. Nõnda saadi õppepäevaks soodne emotsionaalne häälestus. Laulmine polnud seotud hommikupalvusega. Kes palvetada soovis, võis seda teha ülikooli territooriumil asuvas kirikus.

Pärast laulupuhkust tunnis saime uue hooga keemiaga jätkata. Muidugi pidid laulud olema humoorikad ja kergesti lauldavad. Hitiks sai meil Eno Raua ja Valter Ojakäru laul "Säinas". Õpilased teadsid, et olen saarlane ja soovisid seda laulu ikka jälle laulda. Sain aru, et õpilased soovivad laulda ka n-õ lihtsaid laule, kus nad ei pea olema pinges nagu kontsertkooris. Püüdsin seda lünka täita ja õpilastele see meeldis. Selgus kurb tõsiasi, et TMKK-s lauldakse liialt vähe. Oli küll solfedžo, ansamblid ja kohustuslik koorilaul. Seepärast läkski meie keemiatundides laulmine üllatavalt hästi peale. Kahjuks on sama olukord ka paljudes teistes koolides, kus ei laulda isegi laulutundides, vaid käsitletakse muusikateoreetilisi küsimusi ning heliloojate elu ja loomingut. Paraku lauldakse meil viimasel ajal harva isegi perekondlikel tähtpäevadel ning võime eestlasi laulurahvaks nimetada veel vaid minevikuajale meenutades. Meenub Saksa okupatsiooni aeg, kui ümbruskonna noored kogunesid varjulisse jõekääru heinaküüni juurde laulma ja lauluringmänge mängima. See oli ajal, kui sakslased hakkasid taganema ning igasugused peod ja lõbutsemised avalikes kohtades ja isegi kodudes olid rangelt keelatud. Lapsed ja noormehed-neiud aga lauluta kuidagi ei leppinud. Seepärast tuleb tänapäeval kõrgelt hinnata Reet Linna algatatud suurepärase ettevõtmise "Lauluga maale". Soovi laulda kogeme ka laulupidude programmilise osa lõpul, kui alati püütakse rahvalikke ja armastatud laule veel lisaks laulda. Näiteks on mitmete laulupidude lõpul soovitud laulda laulu "Mu isamaa, armas", mida külakiikede all ringmängus juba mitu põlvkonda tagasi on lauldud. See mõjub kosutavalt ning annab lootust, et meie kui laulurahva maine siiski alles jääb.

Hästi võtsid õpilased vastu ka minu tehtud laulu "Kallista", mis nüüd Perebänd Männiste poolt juba nii kuulsaks on lauldud, et kontsertidel kogu rahvas kaasa laulab. Kooli üks 10. klass soovis seda laulda lausa igas tunnis. Üks noormees, harilikult rõõmsameelne Karl Johann Lattikas asus tunni algul nobedasti klaveri taha ja teised laulmisega ei viivitanud. Siis tuli neid pidurdada ning lubada laulda, kui õppematerjal on hästi omandatud. Kallistamise laulu sõnad on järgmised (viisi saab kuulata, kui võtta Youtube'ist laulu esitajate või autori nimi ja laulu pealkiri).

Kõige armsamini oskavad
kallistada lapsed

Kallista!

Kaks kallistust päevas, mis tunneksid siis?
Kaks kallistust kindlasti kõik tõved sult viib.
Kui kunagi juhtub, et vaja on veel,
siis neljaga proovi, ehk aitabki see.

Refr: Jaa-jaa, kallista sa, jah, kallista sa,
sest kallistus laheda tuju sul loob.
Jaa-jaa, kallista sa,
sest kallistus õnne sul toob.

Kui mure sind ikka veel on kimbutamas,
sa kuus korda päevas võid kallistada.
End reipana tunned siis kõikide seas
ning paljutki suudad, ei sõltu see east.

Refr: Jaa-jaa, kallista sa...

Ent kallistus rohkemgi võib anda ju ka,
kui tosin neid jagub, siis tiivadki saad.
End vaba ja kindlana võid tunda sa siis,
kaksteistkümmed kallistust sind taevasse viib.

Refr: Jaa-jaa, kallista sa...

Selle laulu loomise idee tekkis TMKK-s ühel vahetunnil õpetajate toas, kus õpetajad mitmeid eluprobleeme arutasid. Seal soovitati üks sümpaatne õpetaja Mariken Puks olla

Liisa Hirsch minu 80. sünnipäeva kontserdil Tallinna
Ehituskooli aulas mu laule lindistamas

lihtsalt lõbusam ja rohkem kallistada. Ta oli saanud kusagilt isegi humoorika, nn kallistamise passi, mis andis õiguse tasuta kallistada, keda tahes ja igal ajal sarnaselt sellega, nagu kasutatakse Tallinna ja Harjumaa ühiskaarti – rohelist kaarti. Kaardile oli tähendatud ka väike retsept-õpetus, kuidas kallistamist doseerida. Parim tulemus pidi saadama, kui kallistad 12 korda järjest. Sel juhul pidi sinust saama

kõige ilusam, edukam, kesk-konnasõbralikum, metsi-kum, vabam ja vallatum kallistaja maailmas. Koduteel sähvas peast läbi mõte, et taoline aines võiks saada sisuks ühele humoorikale laulule, mille laulmine suudaks tõepoolest lubatud hüvesid pakkuda. Vormisingi need soovitusel luuletuseks ning kohe ilmutas end ka sobiv meloodia. Noodi korrektuuri tegi mu endine andekas õpilane, tol ajal juba Draamateatri muusikaala juhataja Liisa Hirsch. Laulu väljaarendamine kestis kaua ja oli väga huvitav ning kasulikke tutvusi ja sidemeid loov. Mul oli õnn kinkida selle laulu CD 2014. aastal Kadrioru lossis hariduspreemia saamise tseremoonial ka Vabariigi Presidendile Toomas Hendrik Ilvesele. Esialgu aga õppisin laulu klaveril ise enam-vähem korralikult mängima ja laulma ning esinesin sellega kodustele ja sõpradele. Sellest läks sõnum Poska tänaval asuva Vanurite

Eneseabi ja Nõustamise Ühingu ning mind paluti esinema nende tähtpäevaüritusel. Kohale oli kutsutud ka ajalehe Videvik toimetaja Asse Soomets, kes lehe 15. aprilli 2010. numbris tegi sündmusest ka loo ja minust pildi. Laulust sai kuulda ka Tallinna ühe vanema koorikollektiivi, tuletõrjemaja segakoori “Sõprus” dirigent Kadri Ausmaa. Laul mõjus nii, et selle ühte salmi hakati koori proovide vaheagadel väsimuse tõrjumiseks ja tuju tõstmiseks laulma. Lauljatel oli ju seljataga pikk tööpäev. See koor laulis hiljem mu teisigi laule, näiteks esiettekanes laulu “Jõuluöö”.

Sõnavõtul autasustatavate nimel 2014. aastal Kadrioru lossis

Esinen lauluga “Kallista” Vanurite Eneseabi ja Nõustamise Ühingu peoõhtul

2011. aastal kuulutas Tallinna Sotsiaaltöö Keskus välja vabariikliku konkursi “Laulame eakate hüvanguks”. Kuna nägin, et mu kallistamise laul meeldib, esitasin selle konkursile. Žürii paigutas mu laulu 36 esitatu hulgast neljandale kohale, jäi napilt preemiast ilma. Kolmandale kohale tulnud laulu “Kiirelt kaob aeg” esitas maestro Voldemar Kuslap. Selle laulu sõnad ja viisi oli loonud Maie Parrik. Kallistamise laulu on aga viimasel ajal hakatud isegi ravimlauluna propageerima. Nagu kallistamine ise, aitab ka selle laulu laulmine ning kuulaminegi tõrjuda stressi, sest suurendab kehas hormoon oksüdootsiini kogust, mis mõjub antistressorina. Kallistamine alandab ka vererõhku ning tugevdab immuunsüsteemi. Kallistamine ja koos laulmine on ammutuntud võtted turvatunde suurendamiseks. Ega muidu võta emad-isad lapsed kallistamiseks sülele, kui nad hirmust nutavad ja ega asjata laula sõdurid marsilaule, kui nad lahinguteele asuvad. Juunis 2016, kui neid ridu kirjutan, on just diskussioon selle üle, kas ikka tasub uskuda imeravija Veet Mano soovitusi, kasutada

kallistamist kummituste, vaimude, hirmude ja mitmesuguste kartuste peletamiseks. Inimkonna kogemus toetab tema soovitusi. Naturaalse kallistamise mõju on küll laulu kuulamise või laulmisega võrreldes suurem, kuid võib ju mitu korda laulda-kuulata.

Segakoor “Sõprus” esitamas mu laulu

Selle maagilise kallistuslauluga on saanud üha rohkem nalja. Mõni aasta tagasi kirjutas mulle segakoori “Sõprus” laulja Ilme Ott kahe Lions klubi, ühe naiste ja teise meeste klubi jõulueelsest kokkutulekust ja tänas mind selle laulu tegemise eest. Koor oli kutsutud sinna esinema, lauldi ka kallistamise laulu. Laul löönud peo nii käima, et oli kallistatud kogu õhtu jooksul. Eriti vajanud kallistamist mehed. Ja mine tea, võib-olla aitab laul kaasa, et meil

tulevikuski lauljaid jaguks. Olen kuulnud, et kallistamise laulu järgi on mitmel pool seltskondlikke tantsu seadud. Äsja seadsin taolise tantsu ka ise ja sünnipäevapidu sai küllaga sära juurde. Päril professionaalselt on kallistamistantsu seadnud aga Röpina Kultuurikeskuse tantsurühm 2017. aastal. Nende tantsu võib nautida Youtube´is Männiste perebändi laulude rubriigis. Viimasel ajal soovivad juba mitmed tantsuklubid mu kallistuslaulu põhjal tantsu luua. Näiteks Tallinna kesklinna sotsiaalkeskuse tantsurühm esitas tantsu esmaettekandes ja väga stiilselt Vabariigi aastapäeva kontserdil Hopneri majas 2019. aastal.

Röpina Kultuurikeskuse tantsurühm esitamas tantsu, mis seadud laulu “Kallista” muusikale

Veidi ka luuletuste õppimisest ja esitamisest. Ega ma muusikakeskkooli sattudes kohe laulma kippunud. Esialgu püüdsin sobival momendil mõne luuletuse tundi lükkida. Sõltuvalt aastaajast lugesin nii kevade-, suve-, sügise- kui ka talveluuletusi, aga ka tähtpäevaluuletusi ning neidki, mis keemia ja füüsikaga seotud, näiteks “Armastada, aatomina lõhestuda...”. Kasutasin ka mõnesid enda tehtud luuletusi. Algul oldi veidi üllatunud, kuid siis juba harjuti, oodati ja tellitigi ning elati kaasa. Kuna lugesin alati peast, siis oli õpilastel kergem kuulata ja tähelepanu kontsentreerida. Vahel palusin neil silmad sulgeda, et pilt kujutatust täielikumalt vaimusilma ette kerkiks. Lisaväärtusena arendasin endagi mälu, väljendusoskust ja valmidust kiiresti reageerida ja seoseid leida. Neile, kellel oli väljendusoskuse ja esinemisjulgusega probleeme, soovitasin ühe tõhusama vahendina endale meeldivaid luuletusi pähe õppida ja kus võimalik, ka ette kanda. Hästi mõjub ka

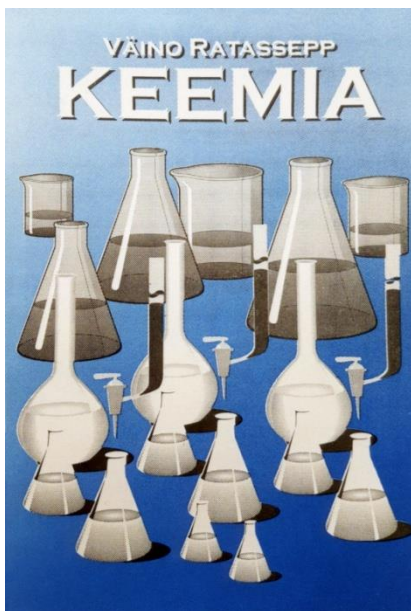
anekdootide esitamine. Sellisel juhul leiab enamgi esitamisvõimalusi ning kuulamishuvilisi. Muusikainimestele on aga olulised just värsid.

Aeg-ajalt palusin ka õpilastel mõnda luuletust deklameerida. Mitmed õpilased tegidki seda meeleldi. Kuna olen õpetanud mitmetes koolides, siis selgus, et mitte kõikjal ei väärtustata piisavalt luuletuste õppimist ja esitamist. Seega jäetakse kasutamata tundekasvatuse, mälu, mõtlemisvõime ja väljendusoskuse arendamise oluline võimalus. Need omakorda on ju aluseks loovusele. Eriti oluline on see laulude loojaile. Vahemärkusena märgin korduvalt, et ei nõustu kategooriliselt nendega, kes eitavad päheõppimist ning pasundavad sellest, et õpetajad peavad koolis lapsi õnnelikuks tegema, mitte neilt õppimisega vaeva nägemist nõudma. Iseasi, kui nõutakse sellise materjali pähe õppimist, millest pole aru saadud, seega tuupimist, nagu tsaariaegses koolis praktiseeriti. Viimasel ajal on paljudes koolides jõutud isegi selleni, et kui õpetaja hakkab rangelt põhiküsimuste omandamist nõudma, tekib vastuseis. Ei viitsita. Paraku on juba põhikoolides selline kergema vastupanu teed minek ja lodevus harjumuseks kujunenud. Kuna mõtlemine kujutab endast seoste leidmist mõistete ja nähtuste vahel, siis mõisteid tundmata pole mõtlemine mistahes ainevaldkonnas võimalik. Mõne riimikese pühendasin õpilastele aga ka selleks, et neid laulma õhutada. Siin üks näide.

Laula!

Laula kodus,
laula koolis,
kindlasti ka autoroolis.
Laula pidudel ja pulmas,
laula kogu elutulvas!

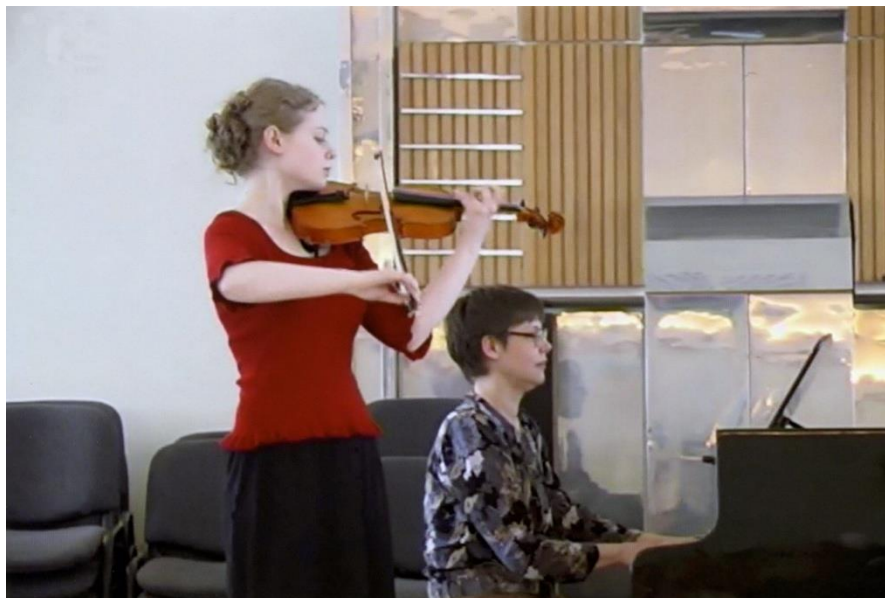
2012. aasta

Kordamisõpik, mille
TMKK-i õpilastele
koostas

Pedagoogikateadlasena ning tänu suurele õpetajakogemusele sain õpilastele olulise materjali valdavalt juba tunnis selgeks teha, mistõttu kodus jäi neil enam aega oma pille harjutada. Märkas, et õpilased olid selle eest tänulikud ning suhtusid töösse hoolega. Selles koolis osutus – ja seda eriti tublimatele õpilastele – üsna tõsiseks probleemiks see, et puudus õppematerjal kordamiseks. Sageli tuli neil tundidest puududa (osalemine konkurssidel, ühisproovidel, välisreisidel, haigused jm), mistõttu maksimumhinnet polnud võimalik saada. Rida õpilasi elas seda paratamatut ja vastuolulist seisust valuliselt ja kurvalt üle. Et vajalikku leida, tuli raamatukogust võtta kõikide klasside õpikud ja neist siis otsida, mida vaja. Lõpuklassis tuli aga kogu kursust korrata. Mul hakkas siis õpilastest kahju ning koostas neile oma kulu ja kirjadega täiesti tasuta kordamisõpiku. Selline õpik kulus ära neilegi, kes vajasisid enam aega materjali omandamiseks. Kuna mul olid mõned tunnid ka Tallinna Sidekoolis, kus valmistati ette trükitöölisi, siis õnnestus õpik nende õppepraktika korras lasta trükkida. Kinkisin siis mõlemast koolist soovijatele õpikud ja sellest oli abi. Teatud osa õpikuid sai ka muusikakeskkooli raamatukogu. Ilma n-õ latti alla laskmata said nüüd kõik õpilased ihaldatud tulemuse. Püstitati isegi rekordeid. Üks õpilane, nüüdne viiulikunstnik

rahvusooperis „Estonia“ Maarja Allik, kes oli juba põhikoolis viiulivirtuoos (orkestris esimene viiul), sooritas keemia lõpueksami nii hästi, et kogus 100-st võimalikust punktist 100! Neid, kellel mõni punkt 100-st puudu jäi, oli aga mitmeid, näiteks tollane kooli parim pianist, nüüdne kontsertide lavastaja ja helilooja Jaan Kapp, tänane muusikaakadeemia õppejõud Tammo Sumera jt. Rõõmustas, et ka selles koolis sooviti reaalinetes parimat tulemust saada. Selleks, et asi kindel oleks, tegi mõnigi õpilane heale vastamisele lisaks veel keemiaalase referaadigi. Parima kirjutas nüüd korduvalt autasustatud ja rahvusvaheliselt tuntud tipp-pianist Mihkel Poll teemal “Eesti põlevkivi”, mille esitas väga korrektselt vormistatuna. Mitmed õpilased, kes olid otsustanud oma haridusteed teistes koolides jätkata, käisid hiljem tänamas, sest olid TMKK-is keemias tugeva põhja saanud.

Priimusõpilane Maarja Allik esinemas meie kuldpulma kontserdil.
Klaveril saadab õpetaja Kai Õunapuu

Mul õnnestus kabinet eeskujulikult sisustada ja varustada. Seetõttu ei pidanud ma piirduma demonstratsioonkatsetega, vaid õpilased said ka ise uurimuslikke keemiakatseid teha. Lisaks mõtlemisvõime ja sihikindluse arendamisele võimaldas see õppida ohtlike ainetega ümberkäimist ning pidama puhtust ja korda. Tegime ka eksperimentaalseid kontrolltöid ning õpilased löid kaasa mitmete õppevahendite valmistamisel. Lõpuklassi õpilane Hans-Jürgen Kruus valmistas näiteks isegi püssirohtu, mis jäi näitvahendina keemiakabinetti. Õpilased tulid keemiatundi rõõmuga, sest tegevus oli põnev ja köitis. Juhtus, et mõni noorema klassi õpilane lausa hõiskas üllatusest efektse katse nägemisel. Lõpuklassi jõulueelses viimases tunnis tegid kõik õpilased laboritöö teemal “Hõbepeeglireaktsioon”. Need õpilased, kes said hea peeglikihi, võisid katseklaasi koju kaasa võtta, et see jõulukuusele riputada. Oli tütarlapsi, kes tulid vaikselt küsima, kuidas mõjub meikimine ja kas juuste värvimine ei ole ehk kahjulik. Ainete võtmise lusikana kasutasime jäätisepulki, mida palusin neil mitte ära visata, vaid mulle tuua. Kuna need olid ühekordseks kasutamiseks, vajasime neid palju. Kunagi hiljem, minu sünnipäeval, kinkis üks vaimukas ja andekas õpilane Eeva-Maria Laas mulle terve kotitäie neid pulki. Meenutan seda väga armsa kingitusena. Toodi ka muud, mida oli katseteks vaja. Näiteks tubli trompetist Mihkel Pulk varustas meid penitsilliinipudelitega, kuhu tegime indikaatorite lahuseid. Toodi tikke, tärklisi, soola, mune valkude käsitlemiseks ja muud vajalikku.

Eelnevalt oli juttu luuletustest. Mõned noormehed ja neiud tõid mulle näha oma luuletusi ja isegi luulekogusid, et arvamust kuulda. Üks neist oli luulelembeline ja tundeline Andres Kungla. Ühe filosoofilise luuletuse kinkis ta heasüdamliku pühendusega lausa mulle, mis oli minule suureks rõõmuks ja auks. Väga sümpaatse õpilase Nelly Edussaare luulemapp sisaldas aga ligi paarsada luuletust, mida siis retsenseerisin – läks hinge. Oma luuletusi, sh luule väärilisi, kinkisid mulle teisedki õpilased, näiteks Tarja-Stina Rausma. Küllap julgustas neid see, et ka ise neile sageli luuletusi lugesin, kas hea vastamise eest või sünnpäevakingiks.

Tehti vigureidki, kuid siis muidu! Kord ronis üks tagasihoidlik armas tütarlaps laua alla, et seal veel mõnda asja enne vastama kutsumist korrata. Teine tütarlaps, Liisa Suuster, vajab klassi ees vastamise õnnestumiseks liikumist, nagu muusikud esinemistel sageli teevadki, ning ükskord lausa tantsimist ja vastus saigi põhjalik, pidulik ning emotsionaalne. Et ta sellega kedagi ei häirinud, püsis teema juures ning pigem teritas teiste õpilaste tähelepanu, siis ei püüdnud ma talle sobivamaid mooduseid meenutada. Kui Liisa Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia (EMTA) lõpetas, käisin Estonias tema lõpukontserdil. Kõigi suureks kurvastuseks lõppes selle juba kõrgkooli lõpetanud andeka ja kauni muusiku elutee koos oma klassi- ja ansamblikaaslase Carolina Kremenetskiga kopteriõnnetuses Soome lahe kohal. See vapustas mind nii rängasti, et mõne aasta möödumisel tegin laulu “Jään sind ootama, Liisa!”, tehes ekstrapolatsiooni, nagu tema oletatav ja tõenäoline austaja oleks teda igatsema jäänud. Toon siinkohal ära ka selle luuletuse teksti, mille hiljem ka viisistasin.

Jään sind ootama, Liisa!

Liisa, sind ootan, sa tuled, ma tean.
Kindlasti loodan, sind uskuma pean.
Kahtlustelt mõtted viin, püüan neid võita.
Teen kõik, mis saan ma nii, et võiksid mind mõista.

Tulpide nupud ju mõõtnud on aega,
õunapuuõied, need katsid meil taeva.
Liisa, sind ootasid vaatama neid,
sireliõiteski õnn olla ju võib.

Jaanipäev möödud ja suvi on käes,
milliseid radu küll otsid ja läed?
Õied pojengidel, neid saaks veel tuua,
roosidest silla ma võiks sinuni luua.

Kaunimaid viise ma sinule annaks,
soovin, et tuuled neid sinuni kannaks.
Ootama jään ma sind, Liisa, kui võin –
kestma ei jää suveöö, õitsema õis!

Liisa, sind ootan, kallid, sind ootan!
Pilvedes sind ma näen, laintest mul annad sa käe.
Tuultes su viise ma kuulen, päikeses naervad su huuled.
Liisa, sind ootan, sind ootama jään!

Praktiseerisin ka mõnda Eesti koolis juba varematest aegadest traditsiooniks olnud, näiteks tunni alustamist ja õpetaja tervitamist püstiseisemisega, mis võimaldab vahetunnimelust kiiremini asjalikule töömeeleolule lülituda. Samuti nõudsin käe tõstmist ja püsti seismist, kui õpilane pöördus õpetaja poole seoses mingi selgitussoovi või muu taolisega. Kuna selle kooli õpilastel on vaja oma tulevikuametis publiku ees seista, siis kutsusin neid sageli klassi ette vastama. Seda meeldis neil teha ka nn dialoogi korras, kus üks õpilane küsis ja teine vastas või õpilane küsis ise ja ka vastas ise. Kooli 40. aastapäevaks korraldati konkurss kooli hünni saamiseks. Kuna olin sellelaadsete lauludega varem mitmes koolis kokku puutunud, laulnud Saaremaa keskkoolikaaslase, kirjaniku ja laululooja Albert Uustulndi tehtud koolilaulu “Doktoriks saan” ja õpetajana omaaegses Tallinna 16. Keskkoolis Gustav Ernesaksa tehtud kooli hünni, siis tegin laulu “Meie kool” ja võtsin konkursist osa.

Meie kool

Koolist, mis omaks meil saanud on siin,
muusika ei kao iial.
Kodudes armsates helisend viis
lapsena juhtis meid siia.

Rutt on siin päeval ja hiljemgi veel,
eneselt palju kui nõuad.
Usud, et helgemad tunnid on ees,
kõrgele, kaugele jõuad.

Kõlagu kokku me pillide koor,
kaunimaid viise et luua.
Helise hing, siis sa alati noor,
kodule kuulsust võid tuua.

Kaua nii kestku me laulude lend,
kostku see paljudes keeltes.
Kuigi sa muusale pühendad end,
kooliaeg ikka jääb meelde.

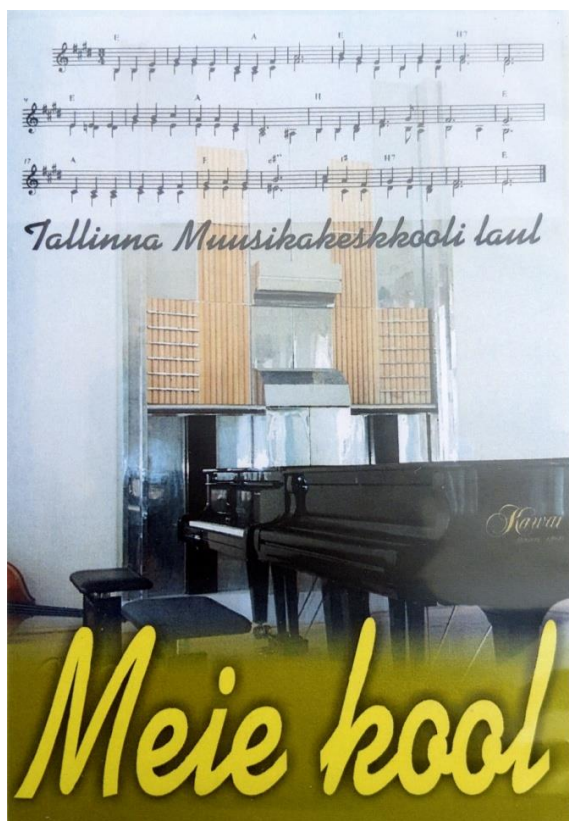
Kahjuks olin ainus õpetaja, kes laulu konkursile tõi. Esmaesitajateks olid 8. klassi õpilased, kauaaegsed Ellerheina koori laululapsed Jaanika Kuusik ja Teele Utt, kes laulsid seda esmalt väga südamliku ja armsa õppealajuhataja Imbi Truija kabinetis ja seejärel direktori kabinetis, kus oli ka klaver. Kooli direktorile, sügavalt kultuursele inimesele ja haritud muusikule Tiina Ehinile laul meeldis ning ta pakkus seda mitmele koorijuhile seadmiseks. Kahjuks suhtuti asjasse skeptiliselt – mingi keemiaõpetaja ja laul – mistõttu asusin ise laulu õpilastele õpetama. Palusin

Jaan Kapp TMKK-i aulas laulu “Meie kool” klaveril saatmas

kooli tollaegsel parimal õpilaspianistil Jaan Kapil mängida lauluviis linti ning hakkasin makilt laskma üht fraasi muusikalise kutsungina keemiatundi. See oli siis esimene muusikaline kutsung tundi TMKK-is. Õpilased küsisid ka sõnad ja õppisid laulu ruttu selgeks. Armas oli märgata, kuidas nad vahetundidel vaikselt omaette seda laulu ümisesid. Nõnda sain tasapisi kogu kooli õpilaskonnale selle laulu selgeks õpetada. Veelgi õigem oleks öelda, et nad ise õppisid seda laulma. Edasipidi laulsime seda vahetevahel tundide algul või mõne õnnestumise puhul juba koos, kusjuures õpilased valisid saatja. Meistersaatja oli juba nimetatud Jaan Kapp. Mõnedest parematest said aga statsionaarsed saatjad, nagu tublidest õpilastest Kadri Toomojast, Karolina Žukovast, Eliza Agajevast ja kõige pikemaks ajaks ereda tähena muusikataevasse tõusnud Perebänd Männiste liikmest Meritist. Merit, muuseas, tegi juba 9.–10. klassi õpilasena kaasa Estonias Pipi rollis. Nüüd on aga üldiselt teada, et Merit võitis 2017. aasta noorte laulu- ja tantsupeol Hämariku osatäitja konkursi ning esitas selle rolli hiilgavalt. Rõõmu sellest said tuhanded. Selleks, et õpilastele armsaks saanud koolilaul kauem püsima jääks, kavatsesime selle korralikult plaadile laulda. Muusikaakadeemia veebi- ja videospetsialist, hea kolleeg TMKK-i päevilt, Marek Vilba oli nõus abistama ja läkski tööks. Kuna mõni laulja jäi puudu, siis vaatas energiline klaverisaatja Maret Alango ülikooli koridorides ringi ja saigi hõlpsalt oskajad kokku. Kui siis helirežissöör Enn Tomson tuli välja mõttega, et teeme ka video, hakkas üks tütaarlaps hädaldama, et me ei ole ju selleks sobivalt riides ning kui DVD levib, ei pruugi me mehele saada. Nõnda jäigi DVD tegemata.

Ükskord hiljem, kui õpilased olid õpetajate päeval õpetajate rollis, andsid nad õpetajatele ülesande, kooli laul ära õppida. Algatajateks ja korraldajateks olid organiseerimisvõimelised ja vahvad abiturientid Ingrid Roose ja Kaisa Lõhmus. Üllatusin meeldivalt, kui õpetajate toas lugesin õpilasoõpetajate vastavat korraldust. Olgu see siinkohal ka esitatud kui haruldus:

Kooli laulu “Meie kool” kasseti kaanefoto

LUGUPEETUD ÕPETAJAD (üheks päevaks taas õpilased)!!!

Iga endast lugupidav õpetaja loeb selle teate hoolikalt ja pühendumisega läbi!

Järgmisel esmaspäeval (04.10.2010) austame ja täname teid kõigi nende aastate eest, korraldades teile õpetajate päeva. Teie aga saate üheks päevaks olla jälle õpilased ja teha kõike seda, mis omal ajal tegemata jäi. Otsige välja oma päevinäinud ranitsad ja otsast äranäritud sullepead. Kui arvate, et võite sellel päeval puhata ja kõrvaltvaatajaks jääda, siis eksite rängalt. Põhilised ülesanded jagame kätte esmaspäeval, kuid kodutöö saate kätte kohe nüüd ja tähtpäevaks on esmaspäev. Teie projektiks on ette valmistada Väino Rataspea laulu “Meie kool” esitamine õpetajate päeval. Noodid jätsime juba õpetajate tuppa. Laul olgu hästi peas ning esitada tuleb mitmehäälsena. Saateansambli kokkupanekul võite kasutada abijõudu. Ärge unustage ka lavalist liikumist. Jõudu tööle ja okas kurku!

Teie 12. klass

Õpetajate päeva aktusel seisiski õpetajate koor laval ja laulis. Pole siis ime, et selline tugeva tahtega, andekas, eelarvamusteta ning organiseerimisvõimeline noor muusik, Ingrid Roose, debüteeris juba mõne aasta möödumisel dirigendina Lauluväljakul – 2017. aasta noorte laulu- ja tantsupeol “Mina jään”. Seda koolilaulu lauldi ka mitmete kooli tähtpäevade puhul, tutipidudel, 9. klassi lõpupidudel ja isegi õpilaste organiseeritud minu 75. sünnipäeva aktusel kooli aulas, mis toimus ürituse “Tunne oma õpetajat” raames ja kus Jaan Kapi klaverisaatel kogu saalitäis rahvast kaasa laulis.

Lisaks õpetaja loodud laulude esitamisele olid õpilased üsnagi põhjalikult uurinud ka minu lapsepõlveaega, kooliteed ning kogunud tähelepanekuid tundidest. Õnnestunuks kujunes koolilaulu “Meie kool” esitamine ükskord hiljem ka solisti – selleks ajaks juba TMKK-i õpetaja ja mitmete kooride dirigendi – kaunihäälese Jaanika Kuusiku poolt ühel 9. klassi lõpupeol. Andeka õpilase Tanel Kuntu saatebänd sobis sellega suurepäraselt kokku. Kooli hümmu sellest laulust aga ei saanud ja küllap see polegi eriti oluline, sest hümn meil kõigil ju on. Koolile pühendatud laule võib aga olla mitmeid.

Joonisfilmi DVD kaanefoto

minu tähtpäevade tähistamisel tegin laulu “Jaanikaga jaanikul“. Jaanika oli väga toimekas, heasoovlik ja andekas õpilane. Klassijuhatajalegi oli temast klassiorganisaatorina suur abi, sest kui Jaanika oli kohal, siis ei jäänud ainuski plaanitud ettevõtmine tegemata, teated edastamata jne. Kord, kui Jaanikal olid leinapäevad, sest ta armas vanaisa oli surnud, sattusin klassis temaga vestlema. Ta rääkis mulle oma vanaisa surmast ja lisis, et nüüd olge teie mulle vanaisaks. See läks hinge. Nähes Jaanikat 2017. aasta noorte laulu- ja tantsupeol Lauluväljaku dirigendipuldis, valdas mind rõõmu-, tänu- ja uhkusetunne, sest nii inimlikku, hingelist, tarka ja töökat kunagist õpilast-

Mõni aeg hiljem üllatas see laul mind ja ka mu õpilasi veel kord ja ülimalt positiivselt. Nimelt oli kooli kunstiõpetaja Sondra Lampmann lasknud 2. klassi õpilastel teha selle laulu saatemuusikal põhineva joonisfilmi DVD “Meie kool”, mis kujutab TMKK-i õpilaste ruttamist kooli ja tegevust seal. Kunagi hiljem, kui ma koolis enam ei töötanud, kuid mu viimane klass, kus õpetasin, lõpetas, saatis selle klassi minuaegne õpilasomavalitsuse agar esimees Greten Lehtmaa mulle kutse lõpuaktusele Estonias. Olin väga rõõmus ja lasksin seda joonisfilmi paljundada ning kinkisin selle DVD kõigile lõpetajatele. Greten aitas lahkelt neid edasi toimetada. Lisaksin siiski veel, et Jaanika Kuusiku kauni hääle kiituseks ja selle tunnustuse jäädvustamiseks, aga ka tänuks abi eest

Singli “Jaanikaga jaanikul” kaas

lauludekaaslast seal nähes ei saagi muud olla kui üks juubeldustunne. Aga seda Jaanikale tehtud laulu täiendasin hiljem ja Perebänd Männiste töötles seda stuudios. Mu õpilane, bändi liige Merit Männiste esitas seda koos Marco Margnaga nimetuse all “Armulaul jaanikul”. Laulu tekst on järgmine.

Armulaul jaanikul

Kevade ootab suve, heinalist kutsub aas.
Loodus nii lõhnav, sume, nurmedel kaste maas.
Tuledetähti vilgub jaaniku tähevöös.
Lootust ja valgust täis pilgud, saabunud jaaniöö.

Refr: Jaanika, laula, su helisev hääl
mind kutsub, kaasa viib ning saatma jääb.
Jaanika, laula, veel helki su silmis siis näen,
kui käes on jaanipäev, laul kõlagu seal.

Nii kiirelt möödub jaaniöö, pea koidab valgus.
Veel õie leidma peab, mis õnne meile toob.
Ei uskumatu nüüd see näi, et selles õies algus
ja meidki ehtida võib sõnajalaõis.

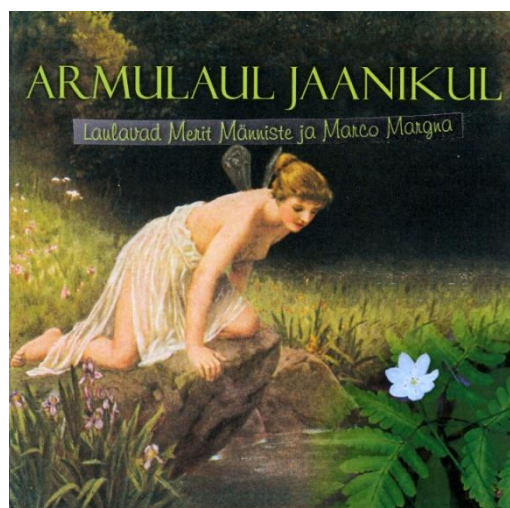
Refr: Jaanika, laula ...

Laulab Jaanika Kuusik ja saadab keemias priimusõpilane Grete Vellend

Perebänd Männiste seatud laulu “Armulaul jaanikul” singli kaas

Estonia teatris toimunud lõpuaktusel nimetas direktor Timo Steiner oma kõnes lõpetaja Merit Männistet naljatamisi Väino kadunud lapselapseks. Minu juubelisünnipäeva peol andis Merit ülevaate sellest, mida õpilased olid mu tundidest tähele pannud. See pakkus suurt huvi ja

rõõmsat elevust. Toon siinkohal ära selle esinemise teksti.

“Kui tund algas, avas õpetaja ukse ja palus meid klassi. Makilt kõlas kutsungina tundi laul “Meie kool”. Siis tuli õpetaja laboriruumist, käes kandik katsevahenditega ja ütles rõhutult – alustame tundi. Pidime siis vaikselt ja sirgelt seisma. Kui see meil mõnikord ei õnnestunud, lausus ta, et kontsert on nüüd rikutud. Seejärel palus ta meil seda korrata ning seletas, et kordamine on tarkuse ema. Siis küsis ta meilt, et kes on siis tarkuse isa. Kuna olime seda juba kuulnud, siis hüüdsime kooris: “Kord!” Kui olime korralikud, siis ta kiitis meid: “Vaadake, kui ilusad te nüüd olete!” Meie küsitlemisel tavatses ta teha mitmeid vigureid: kutsus korraga vastama kaks õpilast ja siis äkki ütles, et üks küsib ja teine vastab ning siis vastupidi. Mõlemad said hinde. Siis aga kutsus vaid ühe vastama ja ütles, et esita ise endale küsimusi ja vasta neile ka ise. Mõnele tugevamale õpilasele palus ta meil kiirküsitlust teha. Sama saatus tabas ka neid, kes olid puudunud – pidime iseseisvalt kõik ära õppima. Kord lasknud ta klassikaaslastel teha kiirküsitlust toleaegele kooli priimusele keemias, Maarja Allikule, kes oli pidanud kaua puuduma, ja see küsitlus kestnud kogu tunni. Loomulikult oli ta materjali omandanud ja sai ka maksimumhinde. Kui ees oli kontrolltöö mõne raskema teema kohta, andis ta meile kodus õppimiseks kordamisküsimused. Ükskord palus ta meil vihikud avada ja kirjutada pealkirjaks “Rõõmüküsimused”. Esialgu ehmatas, kuni ta selgitas, et saate tunda tõelist rõõmu, kui olete korralikult ära õppinud. Kord aga, kui olime kodused ülesanded kirja pannud, ta lisas, et ärge õppimisega liiale minge, siis saavad hinded mitmekesisemad.

Mälestusfoto koos minu laulude peamise esitaja Merit Männistega

Kui kellelgi jäi kodutöö tegemata, kuna saatis aega mööda huvitavamalt, siis ta ei noominud, vaid luges luuletusi, näiteks Ernst Enno “Tipa kooliteel”. Seejuures ei vaadanud ta selle õpilase poolegi (meie aga küll) ja ütles, et lugege rohkem luuletusi. Ise luges ta meile neid sageli ja ikka peast. Vahel palusime tal neid lugeda selleks, et tunnikontrolli või küsitlust kaugemale nihutada. Spikerdamise eest hoiatas ta meid ka omapäraselt, tuues näiteid valedest vastustest, mida oli kogunud eri koolides töötamisel. Näiteks: keemiline korruptsioon (korrosioon), valkude polüdebiilne ehitus (polüpeptiidne), sade eraldatakse flirtimisega (filtrimisega) jne. Kord tegi ta nendest imelikest ebatäpsustest ja lohakusest tekkinud vigadest isegi stendi ja kogu kool käis seda imetlemas. Ja ikka need ootamatud ja ebatavalised võrdlused, sealhulgas ka meie kooliga seotud: elektronpilve võrdles ta udupilvega, mis tekib virtuoospianisti sõrmede ülikiirest liikumisest klahvidel. Sellele nähtusele andis ta isegi nime selle õpilase järgi, kelle juures ta seda täheldas – Sten Lassmanni (nüüd Muusikaakadeemia õppejõud) efekt. Elektronide paiknemist orbitaalidel võrdles ta reisijate istumisega bussis, elektroni energiavaru aga karusselliga jne. Saime aru küll, mida ta taotles. Olime tundide lõpupoole väsinud ja nii ta meid ergutas. Ehmatad ju unepealtki üles, kui sult kohtuniku kombel küsitakse: Kus sa hoiad kulda, mis sul koolis kaasas on? (muidugi elemendina kontides); Miks vask ei ole kuld? Miks perioodilisustabeleid ei ole juba utili antud? Miks metalliaatomid on poisid? (nad kaotavad asju, st elektrone) Miks elemente ei nimetatud elevantideks? Jne. Mõnikord võttis ta taskust

kommi ja andis lobisejale, et tal suu kinni seisaks. Kaasas olid tal alati ka kõhatabletid, et anda mõnele õpilasele, kellel kõhahoog ei tahtnud üle minna. Sellele kaasnes siis ka nõuanne kõigile, kuidas toimida, kui tunned, et kurk on kahtlaselt kare. Kui palju neist keemiatarkest meelde jäi, võib arvata, kuid tema tunnid jäävad küll meelde kogu eluks.”

Ega asjata kirjutanud üks õpilane kooli juhtkonna korraldatud küsitlusel õpetajate kohta, et “Väino Ratassepp on kõige muhedam ja energilisem õppejõud. Õpetamismetoodika ei jäta võimalust ainet mitte mõista. Ta räägib nii huvitavalt, et kõrvad venivad pikaks. Ta teeb väga huvitavaid katseid ja kutsub seejuures kedagi appi.”

Koostöö Meriti ja kogu Männiste Perebändiga jätkub tänaseni ning tänu neile ongi mu mõned laulud kõlama saanud. Oma kontserdikavadesse on nad lülitanud ikka ka mõned minu laulud ja selle “Mina jään” peo lõpulgi tulid nad meilt läbi ning tegime koos pilte, seekord siis koos Hämarikuga.

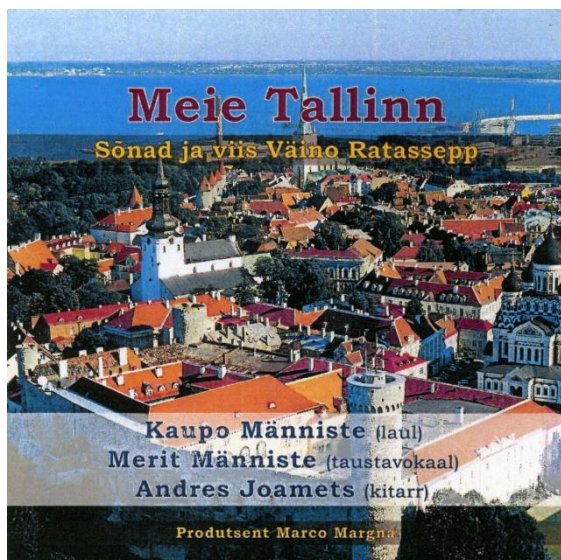
Kuna minu poolt paljudest koolidest (13 kooli) kogutud mistahes põhjustel tehtud vead või ebatäpsused kontrolltöodes on üsnagi naljakad, siis toon neist järgnevalt veel mõned näited (õige vastus sulgudes).

Keemiline side seob aatomeid duumas (molekulis); jood esineb lahuses idiootioonina (jodiidioonina); poolhape (soolhape) on väga söövitav; süljes esineb sülgahapet (süsihapet); element süsiniku teisendid on deemon (teemant) ja grafiit; aine omaduseks on lõhn, näiteks nuuskubakas; paari moodustavad erinevate spinningutega (spinnidega) elektronid; trimetüülamiini leidub metsas (maltsas); mool on see, kui ainehulgad on pandud mollidesse; need on paaritatud (paardunud) elektronid; seadmes sünteesigaas kompromiteeritakse (komprimeeritakse); glükoos on organismis tähtis simulaator (stimulaator); mõnede valkude molekulid keerduvad gloobuseks (gloobuliks); amülopektiin võtab osa klistiiri (kliistri) moodustamisest; tegemist on algeliste (aluseliste) oksiididega; isotoobid on aatomite tihendid (teisendid); seemnekulglas (seedekulglas) toimub valkude lõhustumine; süsinikdioksiid kuulub mitteoksiidide klassi; alkaanide isoleerimine (isomeerimine); alküünide nimetuse ette kirjutatakse (kirjutatakse) number; omaduse tõttu vabastada (valastada) värvaineid, kasutatakse vääveldioksiidi siidi ja paberi pleegitamisel; oksüdatsiooniaset kasutatakse selleks, et õppimist raskeks teha. Materjalid, millest saame läbi vaadata, on läbipaistvad, näiteks lukuauk. Küsimusele vee tähtsuse kohta elutegevusele, soovis üks õpilane anda väga põhjaliku vastuse. Esialgu näitas ta oma teadmist selle kohta, kuidas vee valem hästi meelde jätta: haa-kaks-oo, pole muud, kui joo, kui otsa saab, siis kaevust too! Siis, pärast õigeid vastuseid, lisas ta veel õpetlikult, et kui meil vett ei oleks, ei saaks inimesed ujuma õppida ning selle oskuseta upuksid nad ära. Andeka huumori eest plusspunkt.

Nootide kirjutamisel sain alati õpilastelt konsultatsiooni. Püüdsin ikka esialgse noodikuju paberile panna ja andsin siis õpilastele korrektuuri tegemiseks. Mäletan, et üks mu lauluviis jäi kord toppama ühe järgnema pidava noodiga taha. Võtsin siis olemasoleva variandi näppu ja vaatasin ringi, kes õpilastest mulle koridoris vastu juhtub. Tuli üks õpilane, hilisem Eesti Rahvusmeeskoori dirigent Valter Soosalu. Ta lõi pilgu peale ja osutas paugupealt sobivale noodile lisades veel, et kui vaja, pöördugu ma tema poole. Edasi läks töö juba ladusalt ja rõõmuga. Üliarmas oli Valterit näha dirigendipuldil meie pühas paigas Lauluväljakul noorte laulupeo “Mina jään” noore dirigendina.

Nootide kirjutamisel abistasid mind ka Liis Jürgens, Mari Targo, Maret Alango, Veljo Värk, Juri Potštar jt. Maretiga on koostöö ja läbikäimine kestma jäänudki. Oleme koos arutlenud nii muusika kui ka üldse eluliste küsimuste üle ning tema on mu laulunootidele sageli

korrektuuri teinud. Kui meil abikaasaga seisis vabariigi aastapäeval ees minek Jõgeval toimuvale presidendi vastuvõtule, palusime Maretilt teavet selle sündmuse toimumise kohta. Tema oli koos elukaaslase Mihkel Polliga sellel sündmusel juba kaks korda osalenud ja teadis, kuidas seal kombes on. Vaatamata noorusele on Maretil juba arvestatav koorijuhi kogemus, mistõttu tundub üsnagi loomulik, et tema kätte 2017. aasta noorte laulu- ja tantsupeol dirigendikepp usaldati. Oli ülimalt ülev tunne oma armsat õpilast Maretit, minu noodiõpetajat ja noodikorrektorit ning mu laulude esitajat nii auväärset peol dirigendipuldis näha. Eluaegse koorilauljana oskasin talle maksimumhinde panna.

Laulu “Meie Tallinn” kasseti kaas

Veel ühest väga andekast õpilasest Liisa Hirschist, kes nüüd on autasustatud, uuriv ning novaatorlik helilooja, sai mu laulude statsionaarne korrektor, kes tegi seda tööd suure pieteeditundega, austades autori versiooni. Just tänu Liisale said mu lauluviisid korralikult vormistatud-redigeeritud ja nüüd on võimalik neid studios tasapisi lauludeks töödelda või noodivihikuna välja anda. Seni viimaseks lauluks, mille noodile Liisa korrektuuri tegi, oli laul “Põhja Tallinn”, mida ta ise klaveril saatis, kui kaunihäälnud õpilane Liisi Promet seda laulis. Laul sai ergutuspreemia ja mõne aja pärast jätku Perebänd Männistelt (Merit ja Kaupo), kes laulu Youtube’is pealkirja all “Meie Tallinn” ühel Tallinna päeval ka avaldas. Laulu sõnad on järgmised.

Meie Tallinn

Juba hansapäevilt tulnud
sulle jõukust, uhkust, au.
Meri kaaslaseks on olnud,
annab tänagi sul jõu.

Refr: Meie Tallinn, iidne Tallinn,
me kanget rahvast liidad.
Meie Tallinn, iidne Tallinn,
su väarikust ma kiidan.

Kohtumisi, lahkumisi
näind su sadamad ja kaid.
Palju kaugeid külalisi
sind nüüd imetlemas käib.

Refr: Meie Tallinn, iidne Tallinn...
Seisa Soome lahe piiril
kindlalt paese pinna peal.
Kus ma iganes ka viibin.
minu kodu on ju seal.

Refr: Meie Tallinn, iidne Tallinn...

30. aprill 2013. aasta

Maret Alangost sai mu laulude esitamisel ka klaverilsaatja. Tema klaverisaated vääristasid esinemisi märgatavalt ja lisasid mulle entusiasmi. Aga Maret tegutseb ka heliloominguga. Oma esimese heliplaadi esitlemispeole kutsus ta mindki. Väärrib märkimist, et temale on usaldatud peamiselt poistekoorid, kuna ta suudab ka kõige erinevamad mehe-eelikud oma taktikeppi austama panna. Just noormeestekooride liigis valiti ta 2017. aasta noorte laulu- ja tantsupeo “Mina jään” kunstilisse toimkonda.

Praegune EMTA õppejõud, mu endine õpilane Tammo Sumera pani aga mu noodid trükikirja. Minu laule trükkisid arvutil ka Liisa Hirsch ja Anleena Liivango. Suureks õnnestumiseks kujunes edu mu lauluga “Üks heli, üks mõttelend”, mille initsieeris koolipõlvest hinge jäänud armulaul, mida esitas kaunis klassikaaslane. Kuna mul tuli haridusteed jätkata mujal, jäi see viis koos lauljaga kummitama. Pealegi sai sellest kooliõest kutseline muusik, keda võis televisioonis ning kontsertidel ülihti laulmas näha-kuulata. Kui siis sain juba vanemas eas temalt tervituse, tekkiski see uus armulaul. Kui ETV saade “Prillitoos” korraldas 2008. aastal koos Tallinna sotsiaaltöö keskusega vabariikliku lauluvõistluse teemal “Laulame eakate hüvanguks”, siis esitasin ma selle laulu. Žürii eesotsas Boris Lehtlaanega asetas mu laulu 32 pretendendi hulgas teisele kohale, millega kaasnes ka soliidne preemia. Laulu esitas andekas ja kaunihäälne Luisa Värk ning klaveril saatis Maret Alango. Luisalt jäi laul imekaunilt kõlama. Ta tabas erakordselt adekvaatselt teksti tundenivood, võimendades seda omalt poolt veelgi. Konkursi lõppkontsert toimus Tallinna Metodisti kirikus ja laul võeti väga soojalt vastu. Konkursile läks laul kooli kontserdil lindistatuna, st ilma studios töötlemata, mistõttu see raadiojaamadesse saatmiseks ei sobinud. Sellisena salvestati see aga koos teiste paremate lauludega helikassetile “Laulame eakate hüvanguks”. Soovisin nimelt, et plaadile jääks laul just Luisa esituses, nagu selle konkursile ka saatsin. Siis, kui teisi laule Eesti Raadio vanas studios lihviti ja salvestamiseks valmistati, juhtus Luisa just välismaal olema. Nõnda jäi laul kauaks ajaks uut töötlemist ootama. Appi tuli Perebänd Männiste ja nüüd võib seda laulu raadiojaamadest ja Youtube´ist Kaupo ja Meriti ning ka minu nime alt kuulata. Olgu siinkohal esitatud laulu sõnad.

Klassikaaslasele Heli Läätsle pühendatud laulu “Üks heli, üks mõttelend” kasseti kaas sellisena, nagu see esitati konkursile

Üks heli, üks mõttelend

Kas arm ka kestab siis,
kui päike langemas puule
ja meenub taas see viis,
mis naeratuse toob suule?
Kas aastate möödudes veel
võib kunagist õnne tunda
ja kaunimaid hetki me rännuteelt
ehk unelmad meieni kanda?

Refr: Üks heli, üks laul, üks mõttelend
viib lainetel nooruslinna,
kus rõõmsa ja vabana tundside end
ja kuhu taas igatsed minna.
Kus rõõmsa ja vabana tundside end
ja kuhu taas soovid minna.

Kas arm veel kestab siis,
kui päike langemas veele
ja meenuv lembeviis
loob jälle rõõmsama meele?
Nii aastate mõõdetud teel
võib seda, mis oli, kord tunda
ja heli, mil tähendus avaram veel,
meid nooruseranda taas kanda.

Refr: Üks heli ...

Luisa esinemisest ühel jõulukontserdil sain aga innustust ühe jõululaulu loomiseks. Kord enne jõule oli esinemiseelne harjutuskontsert TMKK-i lauluklassis, mis paiknes peamaja 4. korrusel keemiaklassi kõrval. Lõpetasin laboritöö mahavõtmise ning asusin juba koduteele, kui jäin kuulatama, sest lauluklassist kostis mulle tundmatu, kuid väga kaunis jõululaul. Kuna mul oli hea meeleolu ning olin varem ka ise paar jõululaulu teinud, siis tärkas mul huvi teha ka ise üks uus ja armas jõululaul. Mõtted formeerusid luuletuseks ning viiski ei lasknud end kaua oodata. Ja oligi tekkinud laul “Jõuluöö”, mida esitas hiljem koolikontserdil Ilona Ernes Maret Alango klaverisaatel. Hiljem selgus, et tolle inspireeriva jõululaulu esitajaks seal muusikaklassis oli olnud Luisa Värk. Nüüd on mu laul studios töödeldud, Perebänd Männiste repertuaaris ning kuulda ka Youtube’is. Rõõm ja tänu laulu esitajatele ja töötlejatele täidab hinge ja innustab uute lauludega tegelema. Huvitav on märkida, et kui sellele laulule esitajaid otsisime, soovisid seda laulda ka vene rahvusest armsad õpilased Liina Kruglova ja Inessa Volkova, kes ka klaveril saatis. Said hakkama küll ja olime kõik rõõmsad. Olgu sellegi laulu sõnad siinkohal ära toodud. Nüüd on “Jõuluöö” tuntust kogunud ja seda laulab üha enam kollektiive. 2017. aasta jõulukontserdil Tallinna Püha Vaimu kirikus laulis seda segakoor “Videvik” tuntud dirigendi Vaike Sarni seades. Laulu salvestas EMTA veebi- ja videospetsialist Marek Vilba.

Kooli lõpul koos lemmik-
õpilase Liina Kruglovaga
2007. aasta mais

Mälestusfoto laulu “Jõuluöö”
esitamise järel 2017. aastal

Jõuluöö

Jõuluöö, ma sulle tahan loota,
et mu soovid kaugele sa viid –
sinna, kus neid ammu juba ootab,
selles, keda igatsend ma nii.

Tähed särasid, kui oluks eile,
talveöös nad lähendasid meid.
Küünal kuusel sädelegu,
püüdku hetki mälestuste teilt!

Jõuluöö, sa valgusta me hinge,
kaunid laulud ülendagu meid.
Anna jõudu, lootust, matta pinged,
Julgust, täita unistusi neid.

Kerkokella lummav kutsuv kaja,
kosta nüüdki, ühenda sa meid!
See on, mis meist igaüks ju vajab,
see on unelmate kauneim leid.

Jõuluöös ju tähti paitab kuu,
hõbehelmeis särab jõulupuu.
Jõuluöö viib unelmate randa,
kõigil rõõmu, rahu suudab anda.
Jõuluöö, jõuluöö! Jõuluöö – püha öö!

Kui muusikaline kutsung koolis tavalise koolikella asemel ametlikult kasutusele võeti, tegid õpilased selle ise. Sellesse kutsungisse olid nad lükinud mõned motiivid ka minu laulust “Meie kool”. See, et õpilastel endil lasti kutsung koostada, oli igati väärt tegu kooli juhtkonna poolt. Nagu märkisin, hümnina laul “Meie kool” kasutusele ei läinud ning ma arvan, et sellest pole probleemi, kuna hümn on ju olemas. Kooli 50. ja laulu 10. aastapäevaks andsime välja laulu kaunitult kujundatud noodid ning CD. Laulu laulis ansambel koosseisus Madis Jürgens, Maria Kõrvits, Anleena Liivango, Helena Tuuling, Ilona Ernes, ja Jaanika Kuusik. Klaveril saatis Maret Alango, juhatas Jaanika Kuusik ning ka selle salvestas Marek Vilba. Ega taolise laulu tegemine niisama lihtne olegi. Nootidest ja meloodiast jääb siin väheseks. Vaja on tabada seda, mis toimub õpilaste hinges, millised hooled, rõõmud, unistused ja mured neil on. Laulu 10. aastapäeval said õpilased ka võimaluse selle laulu kohta anonüümselt oma mõtteid avaldada. Need näitasid, et laul on läinud hinge. Siinkohal paar näidet.

“See laul võtab suurepäraselt kokku meie kooli olemuse. Seda lauldes tekib nii hea ja kodune tunne. See on nii südamlik ja armas laul. Laulu meloodia jääb pikaks ajaks kummitama. Sõnad on hästi valitud ja viisiga sobitatud. Koolilaulu laulmine toob pingelisse koolipäeva alati pisut päikest. Viisis on midagi, mis läheb hinge ja sõnad on rõõmsameelsed. Lauldes tajun, kui kallis see kool mulle on nagu see laulgi.”

Esimeseks koorijuhiks, kes üht minu lastelaulu kooli aulas dirigeeris, oli 9. klassi õpilane, alati rõõmsameelne, nüüdne hinnatud dirigent Mihhail Gerts. See laul oli minu Ralf Parve sõnadele viisistatud “Tere, päike”. Noore ja andeka dirigendina on Mihhail jõudnud juba

hiilgava karjääri teha. Ta on dirigeerinud Eesti Rahvusmeeskoori, juhendanud Tallinna Kammerorkestrit ja on Saksamaa Hageni ooperiteatri esimene dirigent jne.

Varem mainisin minu tähtpäevade tähistamist õpilaste poolt. Sellega seoses ei saa jätta märkimata, kui meeldivalt on TMKK-l oma õpetajaid nende tähtpäevadel meeles pidanud. Korraldatud on mõnusaid kontsertaktusi, kus esinevad vastava eriala õpetaja praegused ja ka endised õpilased. Kutsutud on omaksed ja külalised ning kooli juhtkonna esindajad ütlevad tänusõnu. Minul kui reaalne õpetajal muusikaõpilasi ei ole, kuid on juhtunud vastupidine – õpilased ise on mulle muusika kirjutamisel toeks olnud. Küllap seepärast on õpilased omal initsiatiivil minugi tähtpäevi pidulikult tähistada soovinud. Kui mul täitus 50 aastat pedagoogitööd, sai meil abikaasaga just täis ka 50 aastat abiellumisest – kuldpulm. Vanemate klasside õpilased olid selle sündmuse tähistamisel õhinaga abiks, andes suurepärase kontserdi kooli aulas. Kooli juhtkond mõistis ürituse kasvatuslikku tähtsust, andis loa ja lõi ka ise kaasa. Lõpuklassi andekad õpilased on juba päris professionaalsed muusikud. Meeldis väga, et nad pakkusid esitatavaid muusikapalasi eelnevalt mulle valikuks ja mängisid mõne pala isegi ette.

Suure aplausi pälvis esinemisel endine sümpaatne õpilane Kristjan Hallik. Klaveril õpetaja Kai Õunapuu

Laulab 10. klassi õpilane Kaia Muttik ja saadab Grete Vellend

Võistluslaulu “I’m Falling” esitab laululõoke Jaanika Vilipo ja saadab Kadri Sakala

Esitati Lepo Sumera (Kristjan Hallik ja Grete Vellend), Raimond Valgre (Kaia Muttik), Fritz Kreisleri (Juta Õunapuu), Edward Elgari (Maarja Allik ja õpetaja Kai Õunapuu), Rein Rannapi (Jaanika Vilipo ja Siim Mäesalu) loomingut. Jaanika Vilipo esitas ka laulu “I’m Falling”, millega oli just Eurovisiooni lauluvõistluse vabariiklikus voorus 5. kohale tulnud (klaveril Kadri Sakala). Aga esitati isegi minu tehtud lugusid, näiteks laulu “Sild üle vaevavete”, millele olin teinud oma viisi (Jaanika Vilipo, klaveril Kadri Sakala),

Puhkpilliansambel esitamas instrumentaalpala “Suveks Võsule”. Vasakult: Karlis Saar, Mihkel Pulk, Ergo Milder, Neeme ja Jaan Ots

puhkpilliansamblile loodud pala “Suveks Võsule”, mille seadis õppejõud Avo Ots. Esitati ka häällilaulud Margele ja Liinale (Maarja Allik viiulil, klaveril Grete vellend), lastelaulud “Tere, päike” ja “Lumest maja” (Jaanika Kuusik) ja muidugi ka “Meie kool”, mis seekord esitati suurel peol. See kooli laul elas sel ajal veel oma esimesi päevi. Sellest esinemisest sai aga meeldejääv sündmus, sest laulu olemasolust oldi juba veidi kuulnud ning lauljateks olid kooli tuntud ja populaarsed õpilased

Kooli laulu esmaesitamine suurel peol. Vasakult: Mariliis Lend, Ester Kalvik, Maria Kõrvits, Laura Vaikma, Jaanika Kuusik ja Kristina Taube. Ksülofonil tänane EMTA õppejõud Siim Mäesalu

Väga andekateks selle peo meeleolu loojateks ja teadustajateks-moderaatoriteks olid Andriana Metsar (Remi) ja Robert Annus, kes vahepaladena lugesid nii minu kirjutatud kui

Robert Annus ja Andriana Metsar (Remi) kuldpaari intervjuerimas

ka tõlgitud luuletusi ning korraldasid meiega väga huvitava ja südamliku intervjuu. Muuseas, kui Robert õppis 9. klassis, andis ta õpetajate päeval minu eest keemiatunni. Ta oskas mind toredasti jäljendada ja kõik said tublisti naerda. Tema näitlejaanne ilmnes juba siis täiel määral ning oli igati ootuspärane, et ta tulevikus näitlejana meie juhtivates teatrites tööd leiab. Ja nii ongi. Ta töötab

Vanemuises näitlejana ja ka lavastajana ning laulab ansamblites solistina – armas teada. Hingestatud soov oma õpetajale head teha oli meile suurimaks tänuks ja kingiks (Mu abikaasa Valve töötas samuti muusikakeskkoolis, õpetades matemaatikat). Kõik see innustas meid veelgi paremini oma koolitööd korraldama ja tunde emotsionaalsemaks muutma.

Nagu varem märgitud, ei pidanud ma paljude õpilastele oma kulu ja kirjadega keemia kordamisõpiku koostamist, mis oli vägagi tömahukas, aeganõudev, kuid nostalgiliselt huvitav tegevus. Olin ju selleks ajaks juba ammu õppekirjanduse koostamisest kui põhitegevusest loobunud. See kordamisõpik ilmus 2004. aastal ja oli viimane keemiaõpik, mille koostas. Õpik oli eelnevalt retsenseerimisel haridusministeeriumi ainekomisjonis ning sai hea hinnangu. Komisjon uuris õpiku käsikirja erilise hoolega, selgitamaks, kas see on ikka uus ja originaalne või on ehk mu vanadest õpikutest kokku miksitud. Tegelikult pole ma kunagi ainsatki lõiku võõrast tekstist oma õpikutesse lükkinud ja minu koostatud õpikud ja nende täiustatud kordustrükiid olid koolides kasutusel 30 aastat. Praeguste koolilaste isad-ema ja vanaemad-vanaisad on kõik minu koostatud õpikutest keemiatarkust omandanud. Õpik täitis mu suureks rõõmuks sellele pandud ootused ja lootused. Kuna see kordamisõpik oli n-ö avalikul analüüsimisel, siis selgus peagi, et nii mõnigi õppekirjanduse autor hakkas õpitu kordamiseks samuti selletaolisi õppematerjale koostama. See andis minu ettevõtmisele lisaväärtust, sest osutas üldisele vajadusele taoliste kordamismaterjalide järele. Niisiis laabus meil keemia õpetamine meeldivas loomungulises õhkkonnas, millest oli rõõmu nii õpilastel kui ka õpetajal.

Minu põhitaotlusteks sellel õpetajaameti lõpuperioodil oli hoida tähelepanu keskpunktis õpimotivatsiooni ja õpilaste omavaheliste ning õpetaja ja õpilaste vaheliste suhete teema. Kord lõi meie õdusasse loomemajja aga ka väik sisse. Minu kabinetikaaslasest õpetaja vajab enam ruumi oma õppevahendite paigutamiseks ja kurtis seda kooli juhtkonnale, aga mitte mulle. Ta osutas ka võimalusele, viia klaver klassist välja ning panna asemele kapp tema kraami jaoks. Kuna klaveri harjutustundideks keemiaklassi enam ei kasutatud, siis oli see soov ju ka põhjendatav. Kui juhtkonnalt seda kuulsin, olin ülimalt nõrduinud ja niivõrd, et see paistis välja ja peegeldus ilmselt ka minu olekus ja kehakeeles. Saadi aru, et see oluks mulle ränk hoop ja mõne aja pärast sain teada, et klaver jääb ikkagi klassi alles. Ohkasin kergendatult, sest oli ju nn muusikaline keemia mulle ja ka õpilastele suureks rõõmuallikaks

muutunud. Olin asunud motivatsiooni tõstmiseks ning vajaliku emotsionaalse häälestuse loomiseks keemiaalaseid laulegi tegema ja kasutama. Eriti oluline oli see raskemate ning tüütumate teemade puhul, nagu ainete põhiklassid. See materjal nõuab rohket harjutamist. Selle mõneti tülika, kuid nn põhivara teemata pole ju keemia õpetamine mõeldav ja pealegi on see loodusainete tsüklis nüüdki sees. Tegin siis laulu sõnad, mis sobisid J. Pori “Käsitöölise laul” viisil laulmiseks. Et huvilised saaksid laulda, toome need sõnad ära.

Happed, alused ja soolad

Happed, alused ja soolad taa-de-rii-deraa
palju kasu meile toovad taa...
Happed meil ka köögis kapis. – taa...
kõhus valu, kui neid napib. – taa...

Refr: Kääri käised ülesse,
happed, soolad selgeks tee!

Hape võib ka olla paha – taa...
kui ei oska katseid teha – taa...
Põletab kui elus tuli – taa...
küllap tead, kui valus oli – taa...

Refr: Kääri käised ülesse,
happed hästi selgeks tee.

Leelisteta ei saa läbi –taa...
seepi keeta on neil vägi –taa...
Mida leelisemad seebid – taa...
seda puhtam särk ja seelik – taa ...

Refr: Kääri käised ülesse,
leelis hästi selgeks tee.

Soola vaja kõige enam taa...
kurk ja lillgi saab siis kenam – taa...
Üle soolata ei tohi – taa...
ei siis aita ükski rohi- taa...

Refr: Kääri käised ülesse,
soolad hästi selgeks tee.

Nii me armsad happed, soolad – taa...
kooliski meil tuju loovad – taa...
Kuigi õppida neid paha – taa...
hoolas töö võib rõõmu teha – taa...

Refr: Kääri käised ülesse,
happed soolad selgeks tee.

Õnnestus aga ka selliseid laule teha, mille tekst hõlmas isegi mingi teema kogu põhivara. Selliseks oli näiteks “Laul valkudest”. Valke käsitleti TMKK-i 10. klassis, mis oli neil

keemia õppimisel lõpuklassiks. Seda arvestades oli kordamine ja nimelt erinevates variantides kordamine vägagi oluline, nii nagu õpetamise metoodika ette näebki. Ameerika psühholoog Jack Miller väitis oma uuringute tulemusena isegi, et korrata tuleb 7 + - 2 korda, st 5–9 korda ja muidugi erinevates variantides. Nüüd, kui juhtun oma endiste õpilastega kooli kontsertidel või mujal kohtuma, hakkavad nad kohe mõnda neist lauludest laulma. Toon siin näitena selle valkude laulu sõnad, mis olid kohandatud laulmiseks viisil “Mutionu pidu”.

Laul valkudest

Aminohapetest saab valgud,
kakkümmend neid on kokku saadud.

∴: Kõige tähtsamad nad meil,
asendada neid ei või. ∴:

Elemente valgus vähe,
kõik need jäänud meile pähe:

∴: Vesinik, Nitrogenium,
süsinik, Oxygenium. ∴:

Aminohapped amfoteersed
ühinevad polümeerselt.

∴: Pep-pep-peptiidsidemed
hoidvad valguaהלaid.∴:

Valkusid ei panda kappi,
kole, kui neid toidus napib.

∴: Kui ei anta kohe suppi,
elukene siis läeb uppi.∴:

Antikehad meile NATO-ks.
turvalisust rikkalt pakub

∴: Kromosoomis DNA –
pärikkust korraldab.∴:

Jõudu, sooja andvad meile,
viivad toitu rakuteile.

∴: Hormonaalselt – hol-lal-laa
elurütmi juhivad.∴:

Eesti rahvuskivist medaljon parimate autasustamiseks

Nii ma teingi õpilastele keemiaalaseid luuletusi ja laule, kuid laulsime muidki lõbusaid laule. Mõtlesin aga välja ka mitmeid mooduseid, et õpilasi tänada ja tunnustada hoolsa töö eest keemia õppimisel. Luuletuste lugemist ja kooli laulu laulmist juba nimetasin, kuid andsin hoolsamatele ka Eesti rahvuskivist medaljone. Korjasin suvel Saaremaa rannast vee poolt lihvitud paekivikesi, millel auk sees, panin sellest läbi sinimustvalge lindi ja kinkisin pidulikul sündmusel kogu kooli, õpetajaskonna ja lapsevanemate ees eduka keemiaõppe eest autasustatavatele. Nii jäi ka paremini meelde, et paas ongi Eesti rahvuskivi. Et meie rahvuskivi meelde jääks, tegin ka luuletuse “Eesti rahvuskivi”. Rahvuslille ja rahvuslindu teadsid alati kõik, kuid rahvuskivi tundmisega jäädagi sageli hätta. Siin see luuletus nüüd on.

Eesti rahvuskivi

Paene pind, me põhjamaine,
kanget rahvast vormimas.
Taganevad torm ja lained,
meie jalg siin kindlalt maas.

Kõrgel rukkililletaevas
pääsu ilma ennustab.
Paesel põllul nähtud vaevad
tööderõõmuks õnnistab.

Rahvuskivist tinahallist
lubi helevalge saab.
Valge meie lipul kallil
rahvusvärve ühendab.

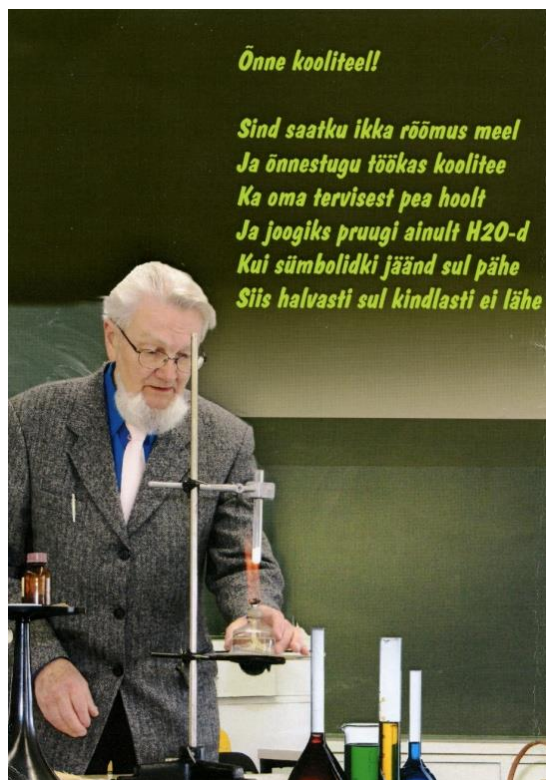
Kodumajad, pühakojad
sellest kivist kõrguvad.
Eesti rahva muistsed ajad
paepalgel nähtavad.

Tõuse lootus paeselt pinnalt,
kõrgemale hüüa meid.
Hingevalgustki meil anna,
jõudu, käia siinseid teid

Olgu nimetatud, et Eesti 100 tähistamise raames esitas Õpetajate Leht selle luuletuse Pika Hermannini torni taustal oma juubelinumbris.

Tegin aga veel muudki. Parimatele kinkisin kaunilt kujundatud koolilaulu noote või siis buklette koolimaja ja laborikatsete fotode, keemiaalaste laulude sõnade ning keemiliste elementide sümbolite ja ladinakeelsete nimetustega, mis neil ju pähe tuli õppida. Nemad ei jäänud aga ka minule võlgu, vaid andsid mulle omatehtud luuletusi-laule näha-kuulda. Mis mulle aga olulisim, nad hakkasid minu laule töötlemata ja esitama. Sellela oleksid mu laulud noodivangi jäänudki. Muusikakeskkooli õpilastest said oma keemiaõpetaja muusikaõpetajad ja tema laulude interpreetid. See oligi siis vastastikuse rikastamise pedagoogiline printsiip tegelikus koolitöös. Väärrib märkimist entusiasmi, millega nad kõike seda tegid.

Ühe minu laulude õhtu – eelnimetatud 75. sünnipäeva oma – ettevalmistamisel pöördusin koorijuhtimist õppiva Maret Alango poole sooviga, et mu laule “Jõulusoov” ja “Armunu süda” seal esitataks. Sain paugupealt vastuse – milles asi, teeme ära. Toon siinkohal ära ka nende laulude sõnad.

Õnne kooliteel!

*Sind saatku ikka rõõmus meel
Ja õnnestugu töökas koolitee
Ka oma tervisest pea hoolt
Ja joogiks pruugi ainult H₂O-d
Kui sümbolidki jäänd sul pähe
Siis halvasti sul kindlasti ei lähe*

Happed, alused ja soolad

Happed, alused ja soolad-taa-de-ril-de-raa
Palju kasu meile toovad-taa...
Happeid meil ka köögis kapis-taa...
Kõhus valu, kui neid napib-taa...
Refr. Kääri käised ülesse
Happed, soolad selgeks tee
Hape võib ka olla paha-taa...
Kui ei oska katseld teha-taa...
Põletab kui elaus tull-taa...
Küllap tead, kui valus oll-taa...
Refr. Kääri käised ülesse
Happed hästi selgeks tee
Leelisteta ei saa läbi-taa...
Seepl keeta on neil vägi-taa...
Mida leelisemad seebid-taa...
Seda puhtam särk ja seeilk-taa...
Refr. Kääri käised ülesse
Leelis hästi selgeks tee
Soola vaja kõige enam-taa...
Kurk ja lillgi saab siis kenam-taa...
Üle soolata ei tohi-taa...
Ei siis aita ükski rohi-taa...
Refr. Kääri käised ülesse
Soolad hästi selgeks tee
Nii me armsad happed, soolad-taa...
Kooliski meil tuju loovad-taa...
Kuigi õppida neid paha-taa...
Hoolas töö võib rõõmu teha-taa...
Refr. Kääri käised ülesse,
Happed, soolad selgeks tee
2009.a. jaanuar
(Lauldakse viisil J.Pori "Käsitöölise laul")

Jõulusoov

Ju ammu näha ja tunda,
et jõulud jällegi käes.
Ma laulmas taban nüüd enda
ja säravaid silmi vaid näen.
Ma laulmas taban nüüd enda
ja rõõmu silmades näen.

Vii kaugel argised pinged
ja rahu südame loo.
Ka hellust vala me hinge,
sa, jõulude valgus ja rõõm.
Nüüd hellust vala me hinge,
meil õnne jõuluaeg too.

Too mõtteis armsad me juurde,
kus iial rändavad nad,
ja ühte peresse suurde
meid jõululaul kokku vii taas.
Ja ühte peresse suurde
meid liida jõuluöö.

2003. aasta detsember

Armunu süda

Oota nüüd, rõõm, kuhu kulgeb su lend?
Armunu südames leiaksin end.
Oota nüüd, rõõm, kuhu kulgeb su lend?
Armunu südame peidaksin end.

Noorus ja uljus, mida teie siis sooviks?
Armunu südames meiegi trooniks.
Noorus ja uljus, teil nii rahutu meel!
Armunu südame oleme teel.

Julgus ja jõud, kuhu loodate minna?
Armunu süda – meie murrame sinna!
Julgus ja jõud, kuhu ruttate nii?
Armunu südame tee meidki viib.

Aga kurbus ja valu, kuhu teie veel, kuhu?
Meiegi armunu südame mahuks.
Kurbus ja valu, mis teil on selles loos?
Armunu südame läheme koos.

Energiline ja pühendunud
muusik Maret Alango

Ansambel “Teeme ära” esinemas. Lauljate nimed tekstis vastavad fotol esitatule

Ja üllatavalt kiiresti oli väga vahva ansambel koos ja nad laulsid need laulud suure eduga, publik oli vaimustuses. Aga kõrgendatud meeleolu ja suur soov viivadki laulud võidule. Teades lõpuklassi õpilaste, juba arvestatavate muusikute õppekoormust ja muid kohustusi, oli lausa üllatav, et nii vahvat ja arvukat ansamblit õnnestus proovideks ja esinemiseks ruttu kokku saada. Kaasatud oli ka Liis Lulla flöödigiga, mis näitas, et kõike sooviti teha parimal viisil. Ansambel saigi nimeks “Teeme ära” ja selles laulsid Kristel Arund, kuldmedaliga lõpetanud Ristin Siimer, juba koolis hinnatud Luisa Värk ja Ilona Ernes, samuti Kaija Lukas, Jaanika Kuusik, kes laulis ka soolot, Aile Alveus, Merit Lust ja Inga Orutar.

Laulavad Anete Vinkel ja Triinu Toomsalu

Ei osanud loota, et ka poisid ilma veenmiseta ansamblis kaasa löövad, aga seda nad tegid: Tanel Nurk, Mairo Marjamaa, Joosep Ahun, Martin Tamm, Tanel Ehala ja Ruslan Petrov. Juba see aukartust äratav koosseis mõjus, et esinemine tormiliselt vastu võeti. Ansamblit ohjas üllatava enesekindlusega Maret ise, kes saatis ka klaveril. Niisiis oli, millest õpilastega rääkida ja arutada, mis oli asja juures omaette väärtusega. Kui kallid kolleegid nägid, et midagi asjalikku toimub, löid nemadki toetuseks käed külge. Peo sissejuhatuseks esitasid 2. klassi õpilased Anete Vinkel ja Triinu Toomsalu õpetaja Jana Viese juhendamisel mu luuletuse “Esimene koolikell”, mille sõnad on järgmised.

Esimene koolikell

See päev on käes, täis ootust, rõõmu,
mil üle kooliläve astub väike jalg.
Põsk õhetab, on meelgi veidi hale,
kui mõtled möödunule – lasteaed ja mäng.

Me ootame teid, armsad õpetajad,
ja teile headeks õpilasteks saada tahame.
Ja palume, et eksimise korral
ei oldaks meile liialt pahane.

Veel mõni hetk ja tervituseks armsad sõnad.
On selgi teel meid saatmas ema hell.
Siis – trill-trill-trill, tee uude ellu
meil avab esimene koolikell.

Suurepäraselt esinesid mu lauludega “Lumest maja” ja “Tere, päike” õpetaja Ave Tuhkru juhendatud 4. klassi õpilased: nüüdne tipp-pianist ja telekonkursi “Klassikatähed” võitja Auli Lonks, Agni-Sandia Hallik, kes on nüüdseks kitarristina esinenud nii kodu- kui ka välismaal, Sandra Kaldma, kellest tänaseks on saanud viiuliõpetaja, Eeva-Maria Laas – nüüd oodatud viiulikunstnik. Eriline heameel on märkida, et need armsad kunagised õpilased on mu laule mitmetel kontsertidel esitanud ja ka juba kooli lõpetanutena Tallinna Jaani kirikus meie teemantpulma tähistamisel laulnud.

4. klassi õpilased mu laule “Lumest maja” ja “Tere, päike” laulmas

Kuidagi ei saa jätta märkimata tollaseid 2. klassi õpilasi Anete Vinkelit, Triinu Toomsalu, Laura Veisveeri, Johanna-Stina Taliveret ja Sandra Liis Häält, kes kuulajaid lausa vapustasid lauludega “Auto” ja “Kanaperes pidu”, mille publik lausa ovatsioonidega vastu võttis. Seejuures olid nad kooli ühe lemmikõpetaja Jana Viese juhendamisel ise ka vahvad tibukostüümid valmistanud ja laulukohase liikumise samuti ise kombineerinud. Kanalaulu pandi ka kaunilt kujundatud DVD plaadile (foto esikaanel) ning selle said asjaosalised preemiaks ja mälestuseks. Laulu loomise idee tekkis sellest, et lihavõttepühadeks laule nappis. Laulu sõnad on järgmised.

2. klassi õpilased esitavad laulu “Kanaperes pidu”.
Nimed vastavad vasakult alates fotole

Kanaperes pidu

Kana tegi pesa – kaa-ka-kaa,
kauni, pehme pesa – haa-ha-hah-ah-aa.
Pesale siis istus, sulgi sinna kiskus
meie armas kanakene – hah-ah-haa.

Kana munes muna – kaa-ka-kaa,
hästi suure muna – haa-ha-hah-ah-aa.
Enam pole mures kanaperes suures
meie armas kanakene – hah-ah-haa.

Munast koorus tibu – kaa-ka-kaa,
kanaperes pidu – haa-ha-hah-ah-aa.
Pehme, väike, armas, tibukene varmas,
kevad asub südamesse – tral-lal-laa.

Näiteid kaartidest

Õpilased valmistasid selle armsaks saanud laulu alusel isegi mitmeid lihavõttepühade kaarte koos noodiga. Neid soovisid nad pühadeks omastele ja sugulastele tervituseks kinkida.

Liisa Hirsch klaveril ja Mart Aus trompetil saatmas Jaanika Kuusikut, kes esitab laulu "Suveks Vösule"

Selle tähelepanuväärsel kontserdil oli esiettekandes ka laul "Suveks Vösule", mida laulis Jaanika Kuusik. Laul sündis 1965. aastal, kui viibisin Vösu puhkekodus, et seal rahulikult filosoofia eksamiks valmistuda. Külla tulid aga head muusad, kes laulu loomisele ahvatlesid, kuid siiski eksami ka sooritada lubasid. Nimetatud juubelipeol saatis seda laulu klaveril juba EMTA tudeng Liisa Hirsch ja trompetil pillist juba täit mõnu tundev sümpaatne Mart Aus. Laulu sõnad on järgmised.

Suveks Võsule

Hei! Suvisesse linna
on algand sõit.
Kõik ruttavad nüüd sinna,
hinges rõõmuhõik.
Ees lahe sinikäärud,
valge rannaliiv.
Meist mured kaugel jäänud,
on puhkus siin.
Taamal lahel valged kajakad
meidki avarusse kutsuvad.
Ees unistuste uttu
mattub silmapiir.

Jaan Ots ja Meeli Ots trompetipala
“Juubeliks” ette kandmas

Nimetatud kontserdil oli spetsialistide hinnangul parim instrumentaalpala “Juubeliks” ettekanne. Selle minu poolt trompetile kirjutatud loo kandis ette väga andekas ja alati rõõmsameelne 10. klassi õpilane Jaan Ots, kes nüüd ka pianisti ning õppinud dirigendina kodu- ja ka välismaal esineb. Klaveril saatis teda meisterlikult ja erakordselt emotsionaalselt tema ema, TMKK-i ja EMTA õppejõud Meeli Ots. Soovisin just Jaan Otsale üht lugu teha ja see õnnestus.

Südant soojendav koostöö jätkus ka mitmete teiste õpilastega isegi siis, kui nemad olid juba EMTA üliõpilased või siis lõpuklassi abiturientid ning mina juba koolist lahkunud. Ammendamatu energiaga Maret Alango pani aluse huvitavale ja pretensioonikale kammerkoorile “Noored Eesti Hääled”, mille kontsertidele mindki ikka kutsuti. Käisin ka Mareti ja Ilona Ernese loodud laulude esikplaadi tutvustamispeol, nagu varem märkisin, samuti nägemis-puuetega inimeste kodus Mareti initsiatiivil toimunud kontserdil, kus lauldi ka üht minu laulu. Ükskord Vanalinna

Kammerkoor “Noored Eesti Hääled” kontserdil. Vasakult: Ilona Ernes, Maris Pajuste, Maria Kõrvits, Anleena Liivango, Riho Esko Maimets, Sander Pehk, Tanel Nurk, Anu Randma, Anna-Maria Orgse ja Evelin Seppar

Muusikamajas toimunud avalikul jõulukontserdil palus Maret mul laulude vahepalana üht jõululuuletust lugeda. Olin selle, läti autori luuletuse “Küünlavalgus”, tõlkinud ja õpilastele jõulueelsel ajal esitanud. Pidin alluma ja lugema – olevat õnnestunud.

Minu 80. sünnipäevaks, kui ma TMKK-is enam ei töötanud, korraldasid nüüd juba mu endised õpilased, EMTA üliõpilased suurejoonelise kontserdi, mis toimus Tallinna Ehituskooli aulas, sest selles koolis olid mul veel mõned keemiatunnid. Selleks seadsid nüüd juba noored heliloojad Maret Alango, Evelin Seppar, Maria Kõrvits ja Riho Esko Maimets spetsiaalselt minu laulud kammerkoorile nii, et oli tegu lausa autorikontserdiga, valdavalt minu loodud lauludest. Dirigendikeppi hoidis Iлона Ernes. Tegemist oli igati erakordse sündmusega nii tähtpäeva kui ka esituste ning oma endisesse õpetajasse suhtumise osas, mispärast tutvustan järgnevas ka kontserdi kava.

Kammerkoorile “Noored Eesti Hääled” olid seatud ja esitusele tulid minu järgmised laulud: “Õnne sünnipäevaks” ja “Esimene lumikelluke” (mõlemad seadnud Maret Alango), “Kallista” (seadnud Maria Kõrvits), “Armulaul jaanikul” (seadnud Evelin Seppar) ja “Soovime õnne” (seadnud Riho Esko Maimets).

Maret Alango seatud kevadelaul

Esimene lumikelluke

Lilleke, väike,
kelluke, kallike.
Näe, särav päike
ootamas on sind!
Juba mustab põlluäär,
rõõmsam laul me suul.
Ütled, meil tulnud
on kevade uus.

Kelluke, kuule,
külm on veel õhtutel!
Tuul puhub vingelt,
jäätnud veepind.
Kuid su eel käib päikene,
sa ei karda lund.
Kevade, kevade,
armastan sind!

Klassi paremaid õpilasi,
Tanel Nurk, esitamas laulu
“Armonu süda”

Kaasatud olid ka solistid: Tanel Nurk laulusolistina (“Armonu süda”, klaveril saatis Riho Esko Maimets), Maarja Allik viiuliga (“Hällilaul Margele”, seadnud Kadri Sakala) ja (“Hällilaul Liinale”), kusjuures mõlemaid palasid saatis klaveril Kadri Sakala. Iona Ernes esines lauludega “Üks heli, üks mõttelend” ja “Kodumaa kevad” (klaveril saatis Riho Esko Maimets). Jaanika Vilipo esines lauluga “Sild üle vaevavete” (tšellol saatis Kalev Vaidla ja klaveril Kadri Sakala). Välja anti ka kaunilt kujundatud kavaleht, kus oli kirjas nende noorte heliloojate õpingute ja saavutuste lugu, nagu soliidsete kontsertide puhul kombeks. Lühike ülevaade oli ka minu elust ja tööst. Kuulamas oli rohkesti ehituskooli rahvast, kes arvasid, et midagi nii kaunist polevat nad ammu näinud-kuulnud. Kontsert salvestati ka DVD-le ja iga esineja sai selle mälestuseks. Kunagi hiljem kaunistas üht ehituskooli pidulikku sündmust instrumentaal-ansambel “C-Jam”, millesse kuulusid ka tšellomängijad Margus Uus ja Andreas Lend, mu endised õpilased TMKK-s. Juhtus, et samal päeval oli minu sünnipäev, mida Margus teadis. Palade vahel tuli Margus oma tšelloga lavalt alla poolde saali, kus istusin, ja

esitas minu juures meeldiva soolo ning õnnitles mind.

Koorijuht ja laulusolist Iona Ernes esitamas isamaalist
laulu “Kodumaa kevad”

Käsitlemist väärrib veel ka õpilaskonverents, mis toimus minu 75. sünnipäeva raames. Selle motoks oli “Tunne oma õpetajat”. Eluloost piirduti mu lapsepõlve ja kooliajaga, kuid vaadeldi ka minu õpetajatööd TMKK-is. Tundus, et oldi siiralt huvitatud, kes ma selline olen ja kust tulen. Mul oli igatahes tükk tegemist rohkete pärimiste-küsitlemiste ja intervjuudega. Kooli raamatukokku oli mu juubeli puhul Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumi korraldusel üles pandud ka näitus, kus olid väljas kõik minu ja minu osalusel koostatud keemia õpikud ja meetoodilised materjalid. Samuti oli esitatud kogu mu laululooming kunstnik Ulvi Noore kaunilt kujundatud kassettidega. Näituse avas arhiivmuuseumi tollane direktor Ilmar Kopso,

kes pidas ka asjakohase kõne. Õpilastel oli oma konverentsi läbiviimisel sealt üht-teist kõrva taha panna. Tegelikult on taolistel ettevõtmistel üsnagi sügav mõte. Õpilastel peaks olema kindlasti õigus teada, keda kujutavad endast inimesed, kes neid õpetavad. Asjal on oluline kasvatustlik väärtus. Kogu pidu suunas erakordse soojuse ja asjalikkusega juba koolis hinnatud laulja Luisa Värk, kes andis siis ka konverentsi juhtimise selle ette valmistanud abiturientidele Anleena Liivangole. Kuna esineti märgatava mõnuga ning kuulajad esitatu huviga vastu võtsid, siis toon ettekanded siinkohal lühidalt ära.

8b. klassi õpilane Annegret Leiten – “Pisipõnn Väino”:

“Meie juubilar sündis 1930. aastal Saaremaal, Uuemõisa vallas (hiljem Põide vald) Põide köstri kuuenda lapsena. Kokku oli peres 8 last. Sakslasest pastor Kurt Schultz ristas poisi Väinoks. Pastori vanaonu olnud muide omal ajal Tallinna Niguliste koguduse vaimulik. Väino isa Eduard oli aga ka kooliõpetaja ja kohalik koorijuht, kes koorid korduvalt üldlaulupeole viinud. Üle kõige armastanud Väino oma vanaisa, keda ta Matataa-ks saanud kutsuda ja kelle habet ta püüdnud sakutada. Nüüd teeb temaga sama lapselaps Uku Priit. Poiss olnud rahuliku olekuga, mistõttu tema tädi, Pallase kunstikooli õpilane, iseloomustanud teda nii: “Väinol aega küll!”

8a. klassi õpilane Siret Lust – “Koolieelikuna Põide köstril”:

“Läheme Köstrile! Nõnda nimetati kiriku lähedal asuvat köstrite eluaset, kus meie õpetajal kaheksa lapsepõlveaastat elada tuli. Põide ning selle lähivaldade ümbrus oli suhteliselt lage maa ning talumehed käinud tarbepuid põhjapoolsetest valdadest ostmas. Sealtkandi vembu- ja naljamehed iseloomustanud siis Põidet humoorikalt järgmise vemmälvärsiga:

Põidema on lai ja lage,
pole näha metsa, mäge.
Õlgedega lapsi löövad,
ise tainast leiba söövad.

Naaberkülade ja -valdade vahel esinenud neil aegadel sageli omavahelist tõgamist ja aasimist. Väino kandnud traksidega põlvpükse, mille trakse ta selja tagant kuidagi kinni panna ei saanud. Ja ega see nn põlvpükstest väljakasvamine nii ladusalt läinudki. Küll lõiganud ta noaga sõrme, siis jälle astunud roostetanud naelu jalga või sattunud omapäi vaarikasse minnes herilasesepesale. Vastumürgiks antud talle viina juua. Nüüd, alkohole käsitledes naljatab ta, et seetõttu temast alkohoolikut ei saanud, sest viin jäänud tollest ajast talle väga vastikuks. Pahanduste ja sõnakuulmatuse korral pandud teda kahe ukse vahele seisma, kus see vahe oli kivimüüri laiune. Pühapäeviti pidanud ta sakslasest pastoriproua juures pühapäevakoolis käima, kust siis teiste poistega palli mängima minnes lauldud talle: “Väino vänti, viis senti, kaks kala ja kannikas leiba!” Autoga saanud ta esimest korda sõita, kui oli 6-aastane. See olnud kandiline Ford, mis vallas ainus. Mängudeks olnud “Heeringas” ja “Tagant välja viimne paar”. Omaloominguliselt mängitud aga ka selliseid, nagu “Kivikuningas” ning “Taevas ja põrgu”. Künka otsas taevas lehvitatud inglite viisi käsi (tiibu), tantsitud ning lauldud. Künka all lohus (põrgus) tehti aga koledat häält. Kui ta meile keemia tunnis põrgukivi õpetab, siis naljatab ta, et on selle ise põrgust toonud.”

8b. klassi õpilane Elina Lill – “Koolis kahe sõja ja kolme valitsuse ajal”:

“Kooli läks Väino 8-aastasena nagu tollane seadus ette nägi. See oli 6-klassiline Tumala algkool oma kolme liitklassiga. Selleks ajaks oli pere Tumalasse kolinud ning elas vanast mõisa aidast ümber ehitatud hoones. Majas kummitanud, nähtud vaime ja kohatud nn luupainajaid. Ka Väino olevat öösel, pärast rasket tööpäeva seda luupainajat tunda saanud. Õhtul magama minnes karistatud neid, kes teistele halba teinud järgmiselt: “Head ööd sul ärgu olgu, painasjalg sul peale tulgu, kirbud hästi närigu!” Ehk on sealt pärit ka meie õpetaja

riimi- ja luulelembus. Iseäralik olnud vene kiriku preestri kooli direktor, kes kamandanud koolipäeva algul õpilased saali ning lasknud laulda oma lemmiklaulu “Harva elumeri rahus”.

Pahanduse korral pannud preester õpilase trepiastmele seisma ja kutsunud oma 3-aastase lapselapse talle häbi tegema. Väinole meeldinud kõige enam laulmine, käsitöö, võimlemine ja maateadus. Kolmandas klassis võtnud ta käsile suure töö, milleks oli atlase valmistamine. Selleks tõusis ta vara hommikul üles ja joonistas päiksepoolse toa aknaklaasil kaarte. Viiendas klassis, juba saksa okupatsiooni ajal, sai atlas valmis ja Väino asus seda köitma. Köitmist õpetati siis tööõpetuse tunnis ja seda oskust oli paljudes peredes vaja, rääkimata raamatukogudest. See oli siis Väino esimene raamat. Nüüd õpime tema koostatud raamatutest keemiat. Spordialadeks aga olnud tal sprint ja kõrgushüpe. Kuuendas klassis tohtisid poisid hakata juba pikki juukseid kasvatama. Kellel koolitööd tegemata, see jäeti kinni, st peale tunde õppima nii, nagu tootsilugudestki teame.

Esimese Eesti aja köitvamate ettevõtmistena nimetab õpetaja Vabariigi aastapäeva, emadepäeva ja kirikupühade tähistamist. Vahvad olnud ka kaitseliitlaste võidupühaparaadid ning tuletõrjevõistlused. Meeldejääviks sündmuseks oli riigivanem Konstantin Pätsu külustusvisiit Tumulasse 1939. aastal, sest majandus- ning kultuuritöö oli vallas heal tasemel. Väino seisis siis koos teiste õpilastega spaleeris, sinimustvalged lipukesed käes, kui president nende vahelt saatjaskonnaga saabus. Ümbruskonna teeäärsed kuurid ja heinaküünid kästi eelnevalt rootsi värviga punaseks võõbata, et presidendile parem mulje jääks. Selleks anti talumeestele tasuta värvi.

Sõjaaeg tõi kooliellu suuri muutusi. Sakslased majutasid koolimajja vene perekonnad, keda nad Peipsi tagustest piirkondadest olid küüditanud, et partisaniliikumist purustada. Ebasanitaarsete tingimuste tõttu puhkes hävitav haigus – plekiline soetõbi, mis viis igal päeval manalasse mitmeid inimesi. Tulemusena sai Väino kuuendas klassis käia vaid kaks kuud. Naaberküla ühes talus, kus varemgi kool olnud, toimus 1944. a kevadel siiski lõpuaktus, kus Eesti viimase 6-klassilise algkooli tunnistused välja jagati. Järgmine põhikool oli juba veneaegne 7-klassiline Tumala Mittetäielik Keskkool, mille Väino lõpetas kiitusega vaatamata sellele, et eelmise aasta talutööde tõttu vahele pidi jätma. Küllap saab õpetaja seetõttu meistki aru, kui koolist põhjusega puuduma oleme pidanud. Seitsmendas klassis tuli Väinol juba esimene tõsisem keemia kursus läbida. Usuõpetus kaotati ning asemele pandi sõjaline algõpe. Vintpüssi osad tuli hoolsalt pähe õppida: stvol – püssiraud, magazinnaja karobka – padrunisalv jne. Nõnda möödus siis Väino algkooli aeg kolme erineva valitsuse ajal.”

9a. klassi õpilane Piia Poska – “Koolist eemal”:

“Nagu varem nimetatud, ei saanud Väino 1944/45. õppeaastal vältimatute talutööde tõttu koolis käia. Väino oli ainus töövõimeline mees, kes koju jäänud. Isa polnud Siberist tagasi, vanem vend oli saksa sõjaväes olemise tõttu vangis, vanemad õed sõjapõgenikena Eestist lahkunud ja töid tegemata jätta ei saanud. Lisaks tuli täita ka taludele pandud kohustusi. Näiteks pidi iga talu välja panema hobuse ja küüdimehe, et sõjamoona Kuivastust Sõrve vedada, kus sakslased kauem vastu pidasid. Vahel ei saanud kahe reisi vahel isegi kodunt läbi käia. Abiks saadeti ka mereäärsetele peredele, keda piiri lähedalt evakueeriti. Väino pidi needki ülesanded täitma. Talus tuli aga künda, äestada, randaalida, hobust rautada, sõnnikut vedada ning lehma lüpsata. See viimane töö tuli ära õppida seetõttu, et lehm Maasik armastas üle traataedade hüpata, mistõttu nidad viga said. Naised jäid siis lüpsmisega hätta. Väino ise ei olevat end samuti sellega alandanud, et aia alt läbi puged, vaid hüpanud ikka üle, kuigi püksid vahel lõhki kärisesid. Eks seetõttu saigi Väinost hiljem kõrgushüppaja.

Talutööde tegemist jälginud alati naabrite valvas silm. Heinakoorem ei tohtinud viltu olla ega ainsatki heinaliblet ega rohukört teele pudeneda. Töid aga tuli õigeaegselt teha. Ükskord ei jõudnud nad sõnnikuvedu õigel ajal lõpetada ja tegid seda veel siis, kui teised juba heinaeelset puhkust pidasid. Siis läinud naabrimees mööda ja jorutanud: “Kui terve ilm oli hingamas, siis sibi oli s.... vinnamas.” Ehk tuleks meil nende õpilaste jaoks, kes oma koolitöid õigeaegselt valmis ei tee ka midagi taolist välja mõelda. Eriti meeldinud Väinole hobused. Nendega sai põldudel töötada, piimavooris käia ning vahel ka ratsavõistlust pidada. Lapseline pere ei saanud kõiki talutöid korralikult tehtud, mistõttu polnud suurt midagi ka saada. Toit oli vilets ja sageli vaid supp ja nott (jahukört, millel vaid liha lõhn juures), sest seda jätkus mitmele. Kapsasupist keeldunud Väino aga kategooriliselt, kuna see ajavat tal silmad valutama. Nüüd sööb ta seda suure isuga. Soola nappis, suhkrut ei olnud ning piparkooke tehti peedisiirupiga. Jalanõudeks olnud isetehtud nn pätid, millele rattakummist tald alla õmmeldud. Saksa ajal tuli pätitaldade ja hobuseraudade ostmise luba 4 km kaugusel olevast vallamajast nõutamas käia. Vahel ka asjata. Võrkpalli kummi ja naha paikamises olnud Väino suurim meister. Viimast osanud ta kahe nөлaga õmmelda. Vilte tehti kodus ise. Nende valmistamise saladust on õpetaja meilegi tundides tutvustanud. Tütarlastel olnud moejalatsiteks nahkliigendiga puukingad, mis nägid üsna kenad välja. Väino käinud 9. klassis saksa sineliga.”

10. klassi õpilane Johanna Vahermägi – “Olid ka laulud ja mängud”:

“Väino kodumaja asus üsna koolimaja lähedal ning kõik, mis koolimaja ümbruses toimus, oli õue näha. Kuna koolil oli ka internaat, siis oli lõbu laialt. Õues toimus igal vabal hetkel midagi huvitavat. Mängiti keksu, kulli, pallikooli, rahvastepalli ja lipuvarast. Viimases tuli ära tuua vastasvõistkonna hästi kaitstud lipp. See mäng olnud üsnagi hasartne ning lubanud oma võimeid demonstreerida. Vanemad poisid mängisid enamasti võrkpalli ja kui neil juhtus meeskonnast keegi puuduma, valiti asendajaks Väino, sest ta suutis kokku pandud kätega, nn kirvestega palli üle võrgu lüüa. Selle üle olnud Väino eriti uhke. Maja sees saalis mängiti vahetundide ajal laulumänge nagu “Üks ühte”, “Kes on üksipäini”, “Üks jahimees läks metsa”, “Me lähme rukist lõikama”, “Need kosjad tulid saarest” jt. Sõja ajal, kui sakslased hakkasid taganema, keelati lustimängud ja igasugused peod. Noored kogunesid siis mõnda kõrvalisse kohta ning laulu ja tantsuta ei saadud. Lauldi ja tantsiti ka talgutel. Esimese Eesti ajal lauldi Väino kodus palju isamaalisi laule, nagu “Kus Eesti rinnus tuksub julge süda”, “Õnne, Eesti”, “Kus põhjalahe kohiseb”, “Kaunimad laulud” jt.

Sõdade tõttu jäi Väino ometi korralikust muusikaharidusest ilma. Sõjaaeg tõi kaasa sõjamängud-laulud, nagu “Seal kaugel idas”, “Jääge jumalaga Eestimaa metsad”, “Kallim, ega sa veel ei läe?”, “Ära suudle mind!” jt. Lauldi ka oma saarest, nagu “Tuul saare randel”, “Kui tormab ilm”, “Röövlite pealik” jt. Mõõdaminejad said nalja küll, kui nägid poisse marssimas ja laulmas – “... Me röövime rikkaid ja vaeseid ja neidude südameid ka.” Keskkooli päevil Kuressaares laulis Väino nii kooli segakooris maestro Joosep Aaviku ja kultuurimaja segakooris Ivo Linna isa taktikepi all. Rahvatantse tantsis ta aga “Tuljaku” looja Anna Raudkatsi juhendamisel. Sõjalise õpetuse tundides, kui tehti rivi, siis lauldi marsilauluna “Jää vabaks, Eesti meri” aga ikka: “Saa vabaks!..” Meid laulma õhutades rõhutab õpetaja, et laul loob hea meeleolu ja tagab hea tervise. Laul suurendavat kopsu mahtu ja organism saavat rohkem hapnikku. Nõnda saavat keemia hindedki paremad.

Kuulajad võtsid konverentsil esinejate ettekanded väga soojalt vastu, Meeldis, millise soovi, sisseelamise ja siirusega esineti. Saadi ju teada paljutki oma õpetajast, isiksuse kujunemise protsessist, muistsetest oludest ja suhtumistest nii töösse, kui omavahelistesse suhetesse. Võiks öelda sedagi, et oli tegemist ainetevaheliste seoste meeldiva rakendamisega (näiteks seos perekonnaõpetusega jm). Hilisemas töös tajusin selgelt suuremat avatust ja lähedust õpilastega suhtlemisel. Kasvatustöö ju seda eeldabki.

Kui meie õpilaskonverentsi aadressil veel midagi lisada, siis objektiivse pildi saamiseks oleks parim anda sõna pedagoogikateadlasele, teenekale haridusjuhile ja paljude konverentside korraldajale proua Urve Läänemetsale, kes oli ka peokülaline ja jälgis konverentsi. Hiljem asus proua Läänemets õppejõuna tööle EMTA-sse. Tema arvates oli märkimisväärne, et kogu ürituse korraldas õpilasomavalitsus ja direktoril jäi vaid juubilari tervitada ning haridusministeeriumi tänukiri üle anda. Kõik muu toimus nii, nagu õpilased olid plaaninud. Teda liigutas ka see, et sõnum, mis kooli laulus "... rutt on siin päeval ja hiljemgi veel, eneselt palju kui nõuad ..." enesestmõistetavalt välja öeldakse. Samuti üllatas teda see, et selles koolis keemiat meeleldi õpitakse, sest muusika õppimisele vaevalt sellest eriti abi on. Ka korra nõudmist (tarkuse ema on kordamine, tarkuse isa aga kord) hindas ta, märkides, et ilma korrata tunnis tööd teha ei saa. Konverentsi ettekannete kohta märkis ta, et need olid asjalikud, huvi äratavad ja samas ka huumoriivaga. Naljaga pooleks lisas ta, et oleks tore, kui ka täiskasvanud inimesed oma konverentsi sama kenasti planeerida ja läbi viia oskaksid. Hinge jäi talle ka eriliselt toetav ja tunnustav õhkkond kogu ürituse käigus ning see, et kõik oli mitte üksnes tunnustus ja tänu õpetajale, vaid veelgi enam tunnustus õpilastele endile ning kogu koolile. Talle tekitas rahulolu, et nägi kaasaja kooliõpetuse põhiprintsiibi – õpilaste ja õpetajate asjalik ja sõbralik omavaheline suhtlus ja koostöö – meeldivat realiseerumist muusikakeskkoolis. Koolis valitsev õhkkond jättis talle sügava ja meeldiva mulje.

Kahjuks ei olnud mu kunagisel kolleegil võimalik enam ametnikuna mu tunde kuulata, sest VÕT, kus ta töötas teadusdirektorina, oli likvideeritud ja meetodikud laiali saadetud. Nemad aga käisidki õpetajate tundides, analüüsisid ja abistasid õpetajaid, jagasid neile teiste õpetajate kogemusi. Regulaarsetel ja süstemaatilise sisuga täienduskoolitustel seoti pedagoogilis-psühholoogiline teooria meetodikute ja õpetajate töökogemustega ja seda ka seminari vormis. Viimane, kes minu keemiatunnis käis, oli tolleaegne telereporter, nüüdne poliitik Urve Tiidus, kellelt üks lõik mu näidistunnist ka Youtube'is üleval on. Sellel tunnikülastusel puudus aga kontrolli funktsioon. Aga just ainetunnid on need, kus õpetajad õpilastega n-ö sina peale saavad (või ei saa). Toongi alljärgnevalt mõned näited selle kohta, milline keemiaelu meie tundides valitses. Kuna ülipopulaarseks sai meil nn Keemia Raadio, siis peatume sellelgi.

Teema "Aatomi ehitus". Kõik on juba klassis ja seisan klassi ees. Vajutan klahvile ja raadiost tuleb: "Alustame tundi, istuge, palun!" Ometi olin juba tundi alustatud. Tekkis muhe elevus, mida oligi vaja. Muidugi ei teinud ma seda iga tunni alguses. Ja siis: "Te juba teate, et sõna aatom on tulnud kreeka keelest ja tähendab jagamatut algosakest. Aga nüüd kuulake tähelepanelikult üht luuletust ja otsustage, kas see luuletaja on keemiat õppinud ja sellest aru saanud. Makilt tuleb luuletus:

Armastada, aatomina lõhestuda,
avades südame salajõud!
Nii võib sest rohkem kui kahele anda,
südameheadus nii kõigini kandub.

Te ütlesite, et ta on keemiat õppinud. Täiesti õige! Tänapäeva tuumaenergeetika poleks ju võimalik, kui aatomit lagundada ei suudeta." Nii oligi tund emotsionaalselt alustatud. Tunni üllatuslikul alustamisel on tegelikult suurem tähtsus, kui oskame arvata. Ükskord alustasin tundi isegi esimese salmiga rahvalaulust "Ma lõbus õllepruulija" ja küsisin seejärel, et millist teemat hakkame käsitlema. Ega kõik ei tundnudki seda laulu, kuid tund läks hoogsalt käima ja ega karskusetemagi puudutamata jäänud. Kuna oli tegemist muusikakooli õpilastega, siis alustasin ükskord põlevkiviteemalist tundi Tuudur Vettiku lauluga

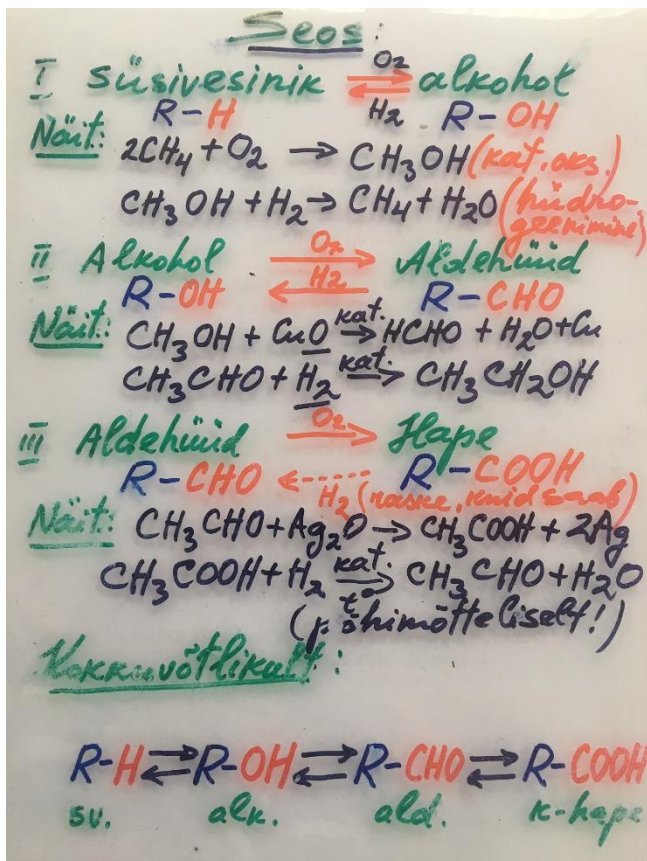
“Põlevkivikaevurite laul”. Seejärel oli sobiv koht ka maestrost pajatada ning sellestki, kuidas tema taktikepi all laulsin.

Ega alati olegi vaja midagi keerukat välja mõelda ja piisab kasvõi mõnest lihtsast vaba käega tehtud joonisest, et tähelepanu köita. Ükskord alustasin tundi kautšukist ja kui olin sissejuhatuse teinud, lasksin ekraanile pildikese, millel indiaanlased koguvad heveapuu mahla ja valmistavad sellest kautšukit. Õpilaste silmad löid särama ja sellele järgnevat programmikohast ja lisateavet makilt kuulasid nad lõpuni erakordse kaasaelamisega. Viimastel kooliaastatel püüdsingi end rõõmustada õpilaste ja õpetaja, samuti aga õpilaste omavaheliste suhete uurimisega. Selgus, et võimalusi selleks on ülirohkesti ning vahel kahetsesin, et varem liigselt ainehullgi olen olnud. Püüdsin eraldi ka tunni lõpetamise viisi mõju uurida. Selleski leidsin rohkesti huvitavat. Soovisin tunni planeerida ikka nii, et tundi ei lõpetaks kell ja poolelijäänud lause

ning klassist väljatormamine. Ikka kokkuvõtte, tunnustamine, ka esinenud ebakoht jm. Tunde sain ka laulu või luuletusega lõpetada. Enim sobisid selleks keemiaalased lood nagu laul “Happed, alused ja soolad” jt või luuletus “Eesti rahvuskivi” jt. Kui aega nappis, siis mõni tarkusetera, hüvastijätusooov või edusooov. Rõõmu tõi, kui õnnestus klassi või mõnd õpilast kiita ning üksnes tunnustamise korral võid endale lubada mõne varjatud korralekutsuva viite või sellekohase tarkusetera. Näiteks lasksin kord siis, kui olin nii enda, kui ka õpilastega väga rahul neil vihikusse märkida Kreeka filosoofi ja näitekirjaniku Euripidese sententsi: “See, kes lööb nooruses õppimisele käega, kaotab mineviku ja on surnud tulevikule!”, misjärel nimetasin ka mõnd tema tragöödiat.

Valdav erinevate võtete arsenal haaras muidugi programmipõhist ainet tunnis. Magnetofonlinate kogunes mu koolitöö lõpuks suur laekatais. Lindid olid üles ehitatud nii, et esitatavale materjalile ning küsimustele järgnes väike paus, mis võimaldas juba mõttes vastata. Seejärel kuulsid õpilased vastust ja said enda versioonile kinnituse, rahulolutunde ja võimaluse teha korrektuuri. Hõlvatud oli ampluaa võtteid erinevates ainevaldkondades rakendatavast. Teavet saadi ainete nimetuste, homoloogiliste ridade, keemiliste omaduste, keemilise sideme tüüpide, tootmise, geneetiliste seoste jm kohta. Ei puudunud audiomaterjalid ka iga liiki kordamiste ning kontrollivahendite kohta, rääkimata keemia ajaloo, meie maavarade, kuulsate keemikute jm kohta. Sünkroonselt kõige nimetatuga kasutasin aga ka nn lüümikuid, mida samuti kastitais kogunenud. On ju ikka midagi muud, kui paned lüümiku kuvarisse, käsitled seda mitmel viisil ja kordad lõpuks koos makiga üle.

Toome siinkohal ka näite ühest lüümikust, mida kasutasin geneetilise seose selgitamisel. Koos rakendatult andsid need võimaluse mitmekordistada ka kordamise erinevaid variante, kuna korrata vaja ju 8–9 korda. Suureks uurimisprojektiks kujunes õppevahendite komplekti “Ülesanded selgeks lühikese ajaga” koostamine ja katsetamine. Selles olid lüümikutel astmeliselt näidatud ülesandetüüpide lahendamise otstarbekad viisid ja kordamis- ning kontrollküsimused. Kordamine aga tuli nii õpetaja poolt kui ka makilt. Süsteem töötas normaalselt ja märkimisväärselt edukamalt lahendasid sejärel ülesandeid ka need õpilased, kellel varem takerdumisi esines. Õnneks sain kõike katsetatud rakendada ka koolides kasutatava keemia õppevara (õpikud, töövihikud, kontrollivahendite kogumikud, meetodilised juhendid) koostamisel

ning artiklite kirjutamisel pedagoogilisse ajakirjandusse.

Kontrollisin haridusministeeriumi keemia meetodikakomisjoni esimehena koolides, millised tulemused minu koostatud õppematerjalide kasutamisel siis on. Selleks korraldasin koos komisjoniga 7 aastat järjest kontrolltöid, käisin katse- ja kontrollklassides tunde kuulamas ja õpetajatelt tagasisidet saamas. Nägin ka, kellel töö paremini laabus ja soovitasin teistel rajooni õpetajatel minna nende tunde kuulama. Tundsin, et tekkis mingi püüdluste puhang ja sooviti teistelt õppida ning ise midagi uut otsida. Üks hea sõber ja mõnus katseklassi õpetaja tegi aga vigurit. Ta andis õpilastele minu tööjuhendid kätte, pani kemikaalid ja vahendid laudadele, määras ette nähtud aja, keeras klassi ukse lukku ja läks ise poodi toiduaineid ostma, et defitsiitset kaupa saada. Tagasi tulles tegi ta kontrolltesti ja tulemused olid halvad. Ise ütles siis mulle, et sinu meetod ei tööta. Meetodikaalane otsingukirg läks nii suureks, et õpetajad olid meisterõpetajate tundide kuulamiseks nõus sõitma isegi kaugele. Väga huvitav oli näiteks sõit Narva, kus külastasime mitmeid koole, jälgisime tunde ning tutvusime põhjalikult keemiakabinettidega. Narva koolid olid kuulsad keemia õpetamise kõrge taseme poolest“. Kõige kuulsamaks keemia õpetajaks-uurijaks sai aga Tallinna Inglise Kolledži õpetaja Aili Saukas. Andsime ajad ja rajoonide ainekomisjonide õpetajad käisid järgemööda koos tema tunde kuulamas. Kui ma ise ei saanud, siis kutsusin neid näidistunde analüüsima mu enda kunagise armastatud õpetaja Ksenia Kärge TPedI-st, meetodik Salme Randmaa VÕT-ist või meisterõpetaja Valentin Pedaku. Neist ettevõtmistest kujunesid siis vahvad keemia meetodika peod. Taoline asjakohane suhtlemine keemiõpetajatega oli ülimalt meeldiv ja igakülgset rikastav. Tulemused analüüsisin läbi ning avaldasin oma tähelepanekud ning soovitusid pedagoogilises ajalehes ning VÕT-i kursustel. Seitsmendal testiaastal sain suurt rõõmu tunda, sest näha oli taseme märgatavat tõusu. Tohtu tähtsus kõige selle juures oli sellel, et ma üksnes ei dotseerinud laua taga, vaid kogu õppekirjanduse koostamise ajal ise ka õpetasin nii tavakoolis, kui TPedI-s. Nägin selgelt ajaga kulgevat olude muutumist. Oli ääretult huvitav tööperiood, kus pidevalt õppe- ja meetodika katel podises. Tagantjärelegi olen

tänuulik neile katseklasside õpetajatele, kes mu katsematerjale oma koolis õpetamisel kontrollisid ning õpilastele, kes nende järgi töötasid ja neile, kes klassitunnis mind välja kannatasid. Headest tulemustest said ju õpilased puhast ja suurt rõõmu tunda.

Väga hea, kui on kogutud tõestisündinud lugusid, keemiaalaseid anekdoote ja seiku elust, mis üllatavad. On ju huvitav, kui soolhappe käsitlemisel märkida, et seda tol ajal esmakordselt saadud ainet soovitas saksa arst Johann Glauber kasutada kulinaarias – lisada vintske loomaliha või vana kana liha söödavaks muutmiseks soolhapet. Või siis jutustada sellest, kuidas uuriti muusika mõju taimede kasvule ning loomade arengule (rottide näitel). Uurimuste tulemused olid kinnitanud, et tänapäeva tümpsmuusika pidurdab taimede kasvu, kuid Vivaldi mõnusad lood hoopis soodustavad seda. Rottidega oli aga katsetatud nii, et tiinetele isenditele lasti Mozarti muusikat ja seda jätkati ka rotipoegadega. Seejärel pandi täiskasvanud rotid labürinti ja selgus, et need rotid, keda oli mõjutatud Mozarti muusikaga, suutsid labürindist kiiremini väljapääsu leida kui “muusikalise hariduseta” rotid. Samuti oli üllatav teada, et Siberis on leitud maardla, millest ei ammutata naftat, vaid lausa benssiini, sest seal on nafta destilleerimine toimunud maa all esinevate tingimuste mõjul. Küllalki huvitavat leiab ka meie omalt maalt. Näiteks ei teata tavaliselt, et ka meil on kautšukitaimi kasvatatud. See oli Saksa okupatsiooni ajal, kui talumeestel kästi taime, nimega koksagõss kasvatama hakata. Tegu oli võililletaolise kaheaastase taimega, mille piimjast mahlast saab kautšukit ning sellest kummit valmistada. Sakslastel puudus tol ajal tehnoloogia, et kautšukit sünteetiliselt saada. Sõjatööstus ju selleta läbi ei saa. Need talumehed, kes koksagõssi kasvasid, vabastati esialgu sõjaväest. Hiljem kitkuti need taimed välja kartuses, et hakkavad vohama nagu võilill. Neid huvitavaid seiku sai kuulda nii tundides kui ka Keemia Raadiost. Seal tuli ka laule ja anekdoote, mis ergutavad tähelepanu ja arendavad mõtlemist, kuigi on naljakad. Näiteks järgmised.

Tudeng teinud õppejõu juures arvestust ja pidi loetlema keemilisi elemente ja nende ladinakeelseid nimetusi. Tudeng vastanud ära 75 elementi ja saanud hindeks vaid rahuldava. Tudeng ei olnud rahul: „Dmitri Mendelejev teadis vaid 63 elementi (tol ajal oli just nii palju neid avastatud) ja ometi oli ta maailmakuulus keemik. Mina loetlesin aga oluliselt rohkem ja sain vaid kolme.“

Õpetaja ütleb õpilastele, et eliitkoolis oli toimunud eksam ja ühele õpilasele oli antud vaid kaks küsimust, millest vähemalt ühele vastamine annab rahuldava hinde. Küsimused olid järgmised: 1) mis värvi on sinine silmakivi (vaskvitriol)? ja 2) nimeta väävelhappe valem. Esimesele vastanud eksamineeritav, et see on punane. Teise küsimuse kohta öelnud ta, et seda ta ei tea. Nüüd küsib õpetaja oma õpilastelt: „Mis te arvate, kas õpilane sai eksami sooritatud?“ Paneb mõtlema ja arvatakse üldiselt, et ei saanud, sest mõlemad vastused olid valed. Seepeale ütleb õpetaja, et õpilane sai siiski läbi, sest teisele küsimusele vastas ta ju õigesti. See oli ju õige, et vastaja ei teadnud!

Tsaariajal õppinud Tartu ülikoolis ka nn igavesi üliõpilasi, kellel polnud raskusi õppemaksu tasumisega. Kui neil ka liialt lõbusa elu tõttu õppimine pooleli jäigi, tulid nad varsti tagasi ja jätkasid läbi laaberdamise kulgevaid õpinguid. Kord saanud ühel keemiatudengil raha otsa, kuid õllenälg olnud suur. Siis võtnud ta kaks telliskivi, hõõrunud neist punakat pulbrit ning läinud turule seda rotimürgi pähe müüma. Ühel ostjal tekkinud aga kahtlus ning küsinud, et kuidas seda siis ka kasutada tuleb. Tudeng vastanud, et kõige paremini mõjub see siis, kui panete seda rotile keele peale. Ostja arvanud pilgates, et siis pole ju mürki vajagi. Seepeale kostnud tudeng, et seda parem, siis jääb ju mürk alles ja seda saab järgmisel korral kasutada.

Nii me siis selle keemiakursuse koos õpilastega läbi elasime ja võin kinnitada, et sellesse kooli läksin ikka rõõmsa meele ja põneva ootusega. Koostöö muusika vallas on jätkunud mitmete endiste õpilastega ka siis, kui nad on juba ammu TMKK-i ja EMTA lõpetanud. Headeks konsultantideks on jäänud Maret Alango, Kadri Sakala, Liisa Hirsch, Tammo Sumera. Minu loomingut on aga enim esitanud Merit Männiste ja enamasti koos oma venna Märteni ja isa Kaupoga. 2016. aasta lõpul sai valmis mu abikaasa Valvele (kooli matemaatikaõpetajale) 85. sünnipäevaks pühendatud uus laul “Arm jääb”, mida see bänd nüüd laulab ning on ka Youtube’i üles pannud. 2017. aasta laulu- ja tantsupeo suvel andis see vahva bänd välja albumi “Kuld”, milles ka minu kõik seni töödeldud laulud sees. See album on nüüd siis ka kauplustes müügil. Olgu siinkohal toodud ka laulu “Arm jääb” sõnad.

Arm jääb

Kui sul arm kord õnne toob
ja õitepeekrist armunestet jood,
vaid päiksepaistet siis sa näed,
sind hoiavad mu käed.

Refr: Kogu maa, kogu tähislaotus
helevalge näib.
Armutuld nagu taevatõotust
sa oma hinges näed.

Elurada rännates,
kui varjud valgust peidavad su eest,
sa looda, usu, meeles pea,
su kõrval seisan ma.

Refr: Kogu maa...

Kui kord sügiskulda näed,
ja tänupalves kokku paned käed,
siis usu – armastus on jääv
ja meie juurde jääb.

Refr: Kogu maa...

Loodan väga, et see koostöö armsate endiste õpilastega TMKK-i päevilt jätkub edaspidigi. Selle kooli õpetajate vaimukosutavaks eeliseks on ju see, et võime oma õpilasi sageli näha

Mõttevahetus möödunud kontserdi teemal Leo Truuväärti ja Kalev Vaidlaga

nii kontsertidel ja teles, kui ka kuulata raadios. Kosutav on märkida sedagi, et endisi töötajaid peetakse meeles ja kutsutakse lõpuaktustele ning kontsertidele. Pensionäridest õpetajad saavad aga oma mitmete kuulsaks saanud õpilastega kohtuda kooli eakate klubis. Selle ühenduse asutas muusik ja koolikontsertide kauaaegne agar korraldaja Leo Truuväärt koos kooli kunagise direktori Jüri Plinkiga. Seal saab

kuulda palju huvitavat oma armsate kunagiste õpilaste elust ja muusikutegevusest ning kutsututel on omakorda hingekosutav sattuda taas kunagisse koolimiljõesse. Kooli endised õpetajad saavad klubiõhtutelt toreda nostalgiaannuse, rõõmu kohtumisest kolleegidega, elujõudu ning innustust oma koolilugude kirjanekuks.

Klubiõhtu meeleolu peegeldab ka seal visandatud skits

TMKK-i õpetajad kooli 40. sünnipäeval.

1. rida: Ilme Toots, Linda Neeme, Imbi Truija, Ene Talisaar, Juta Perens. 2. rida: Liivia Ehrenpreis, Anu Männamets, Mariken Puks, Etta Ferdmann, Merike Salla, Inga Ilves, Helle Saaret, Kristel Pilvik, Valve Ratasseppe. 3. rida: Ene Ebrus, Reet Varvas, Milvi Salandi, Vaike Kiviselg, Jana Viese, Sirje Vabamäe, Marje Tänav, Sulev Siider, Väino Ratasseppe

Tallinna Sidekool

Vaade kunagise Tallinna Sidekooli hoonele

Tallinna Sidekooli asusin tööle 1995. aasta oktoobris, kui üks mu tuttav keemiaõpetaja, kes ise sellele kohale mõtles minna, loobuma pidi. Tema siis tegigi mulle ettepaneku seal tööle asuda. Kuna mul samal ajal Rummu Erikutsekooliga tööleping lõppes, siis nõustusingi. Postiside erialade kõrval õpetati sidekoolis välja ka trükitöölisi. Keemiakabinet oli õnneks suhteliselt hästi varustatud ja sain tööle asuda nii, nagu olin seda oma pedagoogilises uurimistöös parimaks pidanud ja praktikas

kontrollinud. Kahjuks ei olnud laborandi täiskohta ette nähtud, kuid pool laborandi tasu maksti mulle, et selle töö ise teeksin. Teise poole laborandi tasust sai füüsik. Sel ajal oli koolis õppeaeg veel neli aastat, mis võimaldas kutsekooli õpilastele anda haridust keskkooliga samas mahus. Õpilaskontingendi ettevalmistus keskkooli keemiakursuse omandamiseks oli suhteliselt kesine, aga kuna õppeaega siiski oli, sain vajaliku metoodilise lähenemisega üsnagi häid tulemusi. Õpilaste enamuse moodustasid tütarlapsed, kellega distsipliini osas suuri probleeme ei tekkinud. Kui midagi juhtuski, siis aitas sõbralik ja kogenud õppealajuhataja Maimu Mahlamets märkamatuult kõik joonde ajada. Ta oli õpilastele nagu ema eest, mis oli just selle õpilaskontingendi puhul vägagi oluline.

Minu 75. sünnipäeva tähistamine sidekoolis

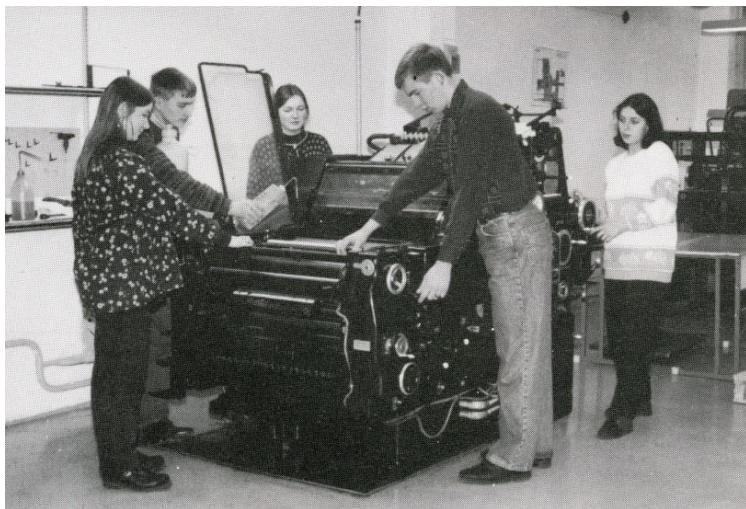
Minu teisel tööaastal muudeti kooli õppeaeg 3-aastaseks ja siis tekkisid probleemid. Õppetase üldhariduse osas langes kolinal ja erialade omandamise tase samuti. Eksamitulemused olid masendavalt kurvad. Ma ei olnud harjunud hinnaalandust tegema, mistõttu tuli meetoodilisi lähenemisi muuta ja mõelda välja uusi võtteid, kasutada ka nn Keemia Raadiot, mida ka muusikakeskkoolis rakendasin. Tänu võimalusele keemiakatseid teha ja suurele kogemusele leidsime taas soodsa tööritmi. Mida aasta edassi, seda enam tekkis aga probleeme koolis käimisega ja õpilased ei viitsinud enam korralikult õppematerjali omandada. Selline allakäik toimus muidugi kõigis koolides ja jätkub kahjuks siiani. Põhjuseks on loobumine Eesti kooli traditsioonidest ja uute haridusjuhtide kangekaelne soov, teha kõike nii nagu Soomes või mujal. Aukohalt kõrvaldati kord, kõva töö ja nõudlikkus ning asemele pakuti, et õpetaja peab tundides õpilasi õnnelikuks tegema, seda kõike nn õpilasekeskse õppe sildi all. Tegelikult saab õnnelik olla ikkagi vaid see ja siis, kui oled tugeva tahte, pingutuse ja visadusega häid tulemusi saavutanud (kord on tarkuse isa). Hale on jälgida, kuidas mõned meie poliitikud ja haridusjuhid uhkeldavad sellega, et meie õpilased on PISA testide põhjal eriti tugevad. Paraku ei näita need tulemused kaugeltki tegelikku olukorda meie koolihariduses. Kahjuks puudub sellest ka vajalik ülevaade.

1995. aastal, kui asusin sidekooli tööle, hakati seal töötajaid just ette valmistama kooli nimele vastavatel side erialadel. Põhikooli baasil õppisid seal postiooperaatorid, kelle eriala sai hiljem sideoperaatorite nimetuse, samuti telefoniside elektrikud, side infoteenindajad, trükkija-ladujad, telegrafistid ja kinomehaanikud. Keskkooli baasil õpetati fotograafe, sekretär-masinakirjutajaid, side infoteenindajaid ja isegi haljastajaid ning lillekasvatajaid. Lilli jagus mullegi ja mitte vähe, sest minu sünnipäev sattus kokku ka selles koolis töötamise ajaga. Koolis olid välja kujunenud kindlad traditsioonid, mis liitsid õpilasi ja kogu kooli kollektiivi. Peale selle oli omaette kombeid ja traditsioone ka erialade lõikes. Näiteks sideoperaatorid tulid kokku juba siis, kui eksamid tehtud ja korraldasid väikese kokkuvõtete tegemise peo koos lauaga. Sinna kutsuti mõned õpetajad õpilaste valikul. Fotol on üks sideoperaatorite rühm koos armastatud ja suurte kogemustega rühmahooldaja Lehte Letiga.

Postiooperaatorid rühmast Po-42H 2000. aastal
(õpetaja Lehte Lett seisab teises reas, paremalt esimene)

Kui olin TMKK-i õpilastele tasuta keemia kordamisõpiku koostanud, tekkis mul võimalus lasta see õpik sidekooli trükiõpilastel praktika korras trükkida. Korrektoori tuli mul aga seitse korda lugeda, sest õigekirja on tehnikumis raske tasemele viia. Kui õpik valmis, andsin

Trükimasin, millel trükiti minu koostatud viimane keemia õpik

selle ka sidekooli õpilastele kasutada. Ükskord andsin selle tütarlapsele, kes oli kaua poppi teinud, et ta saaks teistele järeljõuda. Ta märkas minu nime õpiku kaanel ja küsis imestusega, et kas mina olen selle teinud. Jaatasin. Seejärel kinkisin õpiku temale. Siis aga ehmatas ta mind tõsiselt, kui soovis autogrammi. Minu jaatamise peale kostis ta, et kas ihule ka. Pidin juba ütlema, et võta siis särk seljast, kuid teatasin siiski, et mul puuduvad sellekohased kirjutusvahendid ja koolitus.

Rõõm on meenutada, et mu õpilased trükkisid ära ka luulevihiku, kuhu olin kokku pannud toleks ajaks valminud luuletused. Lisasin sinna ka need, mida olin tõlkinud teistest keeltest.

Lehitsen oma luulevihikut aastast 2005 “Aeg ja arm”

Mõnede rühmade tütarlapsed olid edevavõitu, üritasid lobiseda ja kippusid juttu teemast kõrvale viima. Kord küsis üks isegi, et kas olite nooruses ka kõva mees. Mõtlesin, et mida nende edevatega teha. Siis aga panin magnetofoni hakkama ja kui tüdrukud järgmisel korral

Koos oma armsate abilistega.
Kükitavad vasakult: Ummelas ja Martjanova ning
seisavad: Tamm, Kelly, Suvorova ja Orav

klassi lasksin, panin pulmamarsi mängima. Ja oh imet – aitas. Tüdrukud tõmbusid tagasi ja enam eputamisi ei olnud. Ega kõik algul ei teadnudki, mis lugu see on. Üldiselt saime aga hakkama ja enamus õpilastest olid siiski toredad ja sõbralikud. Kuna töötasin koolis vaid paar päeva nädalas, siis töö tüütavaks ei muutunud. Olin kooli ellu hästi sisse elanud ja mind valiti isegi ametiühingu nõukogu liikmeks, kus tuli muu hulgas ka õpetajate atesteerimisküsimusi arutada. Kooli ruumid olid avarad ja kaunid, mistõttu jätkus kohta kõigile ja trügimisi ning tormamisi polnud. Oli koolimiljöö kohta ebatavaline rahu ja vaikus. Eriti kaunis oli maja keskel paiknev talveaed, mis mõjus meelihellitavalt. Oli meeldejääv ja armas tööperiood, toredad kolleegid ja mis salata – ikka ka toredad õpilased.

Sidekooli talveaias koos kolmekordse kolleegi Mare Kärneriga

Minuaegsed Tallinna Sidekooli õpetajad.

1. rida vasakult: Lilli Puu, Ave Lipping, Rain Tirul, Valentina Moskvina, Maimu Mahlamets, Jaan Alender, Eha Tivas, Jette Lillemägi, Viive Tulva, Raissa Klinova.
2. rida: Ulvi Reinsberg, Lehte Lett, Urve Randmeri, Olga Terentjeva, Ester Kogermann, Helgi Albi, Olga Sergejeva, Margarita Eero, Õie Loik, Ljubov Haravee.
3. rida: Kalju Kaljusto, Ants Mutt, Voldemar Reinsberg, Väino Ratassepp, Harry Lillemäe, Anne Ilp, Reet Pihl, Rein Tomson, Evald Saar

Tallinna Polütehnikum

Vaade Tallinna Polütehnikumi hoonele

Tallinna Sidekool lülitati 2004. aastal Tallinna Polütehnikumi koosseisu. Polütehnikumis töötasin vaid kolm aastat ja valdavalt sidekooli hoones, kuni sidekooli õpperühmad lõpetasid ja sealseid õpperuume muudel eesmärkidel kasutama hakati. Huvitav on märkida, et TMKK asub lähiaastatel koos Otsakooli ja balletikooliga polütehnikumi kõrvale ehitatavasse uude hoonesse Pärnu maanteel. Hea on meenutada, et polütehnikumis pöörati suurt tähelepanu õppejõudude kvalifikatsiooni tõstmisele. Teaduskraadiga

õpetajatele maksti isegi lisatasu. Seal koolis esitasin ka oma neljanda ja viimase õnnestunud taotluse õpetaja-metoodiku kvalifikatsioonijärgu saamiseks. Sama järguga on mind atesteeritud kokku neli korda ja muud järku ei ole mul olnudki. Nüüdseks on see väärtuslik enesetäiendamisele innustav süsteem likvideeritud, mis on andnud hoobi meie õpetajakoolitusele ja õpetuse kvaliteedile koolides. Nõnda kadus ka üks hea võimalus haridusasutustele kompetentse kaadri ettevalmistamiseks.

Meeldis kooli töö ladus ja asjalik juhtimine. Õppetööl oli silm n-ö kindlalt peal ja juhtkond teadis, mis tundides toimub. Meelde jäi, millise imepärase osavusega suutis õppedirektor Helen Pärk kooli erinevusrohketes tingimustes tunniplaani kõigile sobivalt kokku seada ja millise mõnusa ladususega juhtis kooli direktor Kalle Sammal. Õpilased olid vahvad ja teotahtelised ega häirinud mingite ekstravagantsustega. Laboritöödeks olid vahendid olemas, mis võimaldas klassikalist keemiaõpet rakendada. Harukordne oli seegi, et mind peeti meeles isegi siis, kui olin juba mitme aasta eest koolist lahkunud. Arendusdirektor Ain Saaret näiteks käis mind mu 85. sünnipäeval õnnitlemas. Väärrib järgimist, kuidas ka endiste töötajatega suhelda ja koostööd teha sooviti. Koolis toimus tõsine töö, aga oli ka meeldiv ühiskondlik tegevus ja lähedad peod toredate kolleegide seltsis. Meeldis väga.

Polütehnikumi arendusdirektor Ain Saaret koos abikaasa ja minu endise õpilase Mallega mind õnnitlemas

Tallinna Ehituskool

Tallinna Ehituskoolis, mis asub Pärnu mnt 162, alustasin tööd 1. septembril 2007. aastal.

Vaade kastaniehtes Tallinna Ehituskooli restaureeritud hoone fassaadile

Selle kooli lugu on üsna eriline. Nimelt alustas kool tegevust 15. novembril 1947. aastal Laitses, kus kooli tegevuseks oli esmalt Eesti Raadio saatekeskuse ehitamine – seega alustati kohe peamiselt praktikaga. Koolis oli sõjaväeline kord ja õpilased kandsid vormiriietust. Elati kasarmus ja koju sai minna vahel pühapäeval, kui õnnestus selleks luba saada. Päev algas ühise äratuse, hommikvõimlemise ja loendusega ning ka lõppes

loendusega. Sööma mindi kolm korda päevas rivikorras ning taksammul. Kui ehitus valmis, viidi kool üle Tallinnasse. Koolis omandatavate erialade loetelu aja jooksul muutub, kuid tislari, ehitaja, ehituspuusepa, puit- ja kiviehitiste restauraatorite eriala ning ehitusviimistluse alad on olnud põhilised. Minu ajal õpetati välja ka elektrikuid ja keskkonnatehnika lukkseppi.

See kool sai ja jäi mulle viimaseks töökohaks. Mu eelmisi töökohti struktureeriti ümber ja mitmed õpetajad leidsid endale tööd mujalt. Linna tehnikumide direktorid teadsid üksteise probleeme hästi ja nii teataski mu endine tööandja, sidekooli direktor ja mõnus mees Jaan Alender mulle ükskord, et ma võiksin minna tööle Tallinna Ehituskooli, sest seal olevat just keemiaõpetajat vaja. Kuna olin mõttes koolitöö juba maha pannud, tegi see mulle nalja ja ma läksin, sest tundsin kogu oma olemusega, et kool mind kutsus. Ja ma ei kahetsenud. Ehituskooli auväärne direktor Ilmar-Kaljo Tiitso võttis mind väga sõbralikult vastu ning pidas isegi võimalikuks, et ka ehituskoolis võiks kraaditasu kehtestamine kõne alla tulla nii, nagu Tallinna Polütehnikumis. Mõned juhtkonna liikmed ei pidanud aga sellise õpilaskontingendi tarvis teaduskraadiga töötajaid vajalikuks. Kuna olin ainus teaduskraadiga õpetaja ning juba oma õpetajatööd lõpetamas, siis ei hakanud sellega edasi tegelema. Tahaks loota, et tulevikus see küsimus uuesti päevakorda võetakse. Armas oli näha, kuidas õpilased oma direktorist lugu pidasid. Sageli, kui direktor koosolekult või muidu fuajeesse ilmus, kogunes suur hulk õpilasi tema ümber ja nad said kohe kuulda kooli aktuaalsetest küsimustest. See tekitas õpilastes nn oma kooli tunnet.

Selles koolis kohanemine ei olnud kerge, sest paaristundide puhul on väsitav teoreetiline materjal nii pika aja vältel jälgida. Kuna kabinet oli kehvasti sisustatud ja laborantigi ei olnud, ei saanud isegi demonstratsioonkatseid teha, laboritöödest rääkimata. Kahjuks esines ka õpilasi, kellega verbaalselt polnud võimalik kontakti saavutada. Ma ei olnud ju harjunud mööda vaatama, kui mõni mehehakis oma mõlemad jalad lauale asetab ja muuga tegeleb, pööramata vähimatki tähelepanu õpetaja viitele, et tuleks end töökorda seada. Hea veel, et

“pimedasse kohta” ei saadetud. On ju teada, et viimasel ajal meelitatakse gümnaasiumidesse isegi kehvad kolmemehed, mistõttu kutsekoolid rõõmustagu ka rohkete kahe-, napsu- ja naljameeste üle. Pilves olekut tuli ikka ette. Kui taolistel juhtudel pikemalt noomima hakkad, pole sul klassiga kontakti leidmiseks enam lootust, kuna just oodataksegi, mis nüüd juhtub. Olulisem on leida midagi, millega klass rahul on. Vanduda ju ka ei tohi, kuigi taolistel juhtudel vägisi sellele kisub. Õpilasi see solvaks ega häälestaks neid ka tööle. Koolis oli kirjutamata seaduseks, et iga õpetaja peab oma probleemidega ise hakkama saama – peab suutma ennast kehtestada. Ükskord, kui olin just hiljuti õpilastele selgeks õpetanud elevhõbeda raskestihääldatava ladinakeelse nimetuse (Hydrargyrum), toimus jälle inetu intsident. Õnneks meenus mulle see elavhõbeda häälendus. Läksin otsustava sammuga, et tõmmata endale klassi tähelepanu, õpilasele lähemale, vaatasin talle otsa ja paiskasin selle elemendi nimetuse vandumise stiilis tema poole. Seejuures ei teinud ma seda vihaga, vaid lihtsalt tõsiselt ja rõhutatult. Klassile tõi see üllatusliku huumorielevuse ja kuna pahategija tajus klassil minu suhtes tekkinud poolehoidu, tõmbus ta tagasi. Tekkinud olukorras kulges edasine õppetegevus juba takistusteta. Õpetaja peab olema, nagu üks suhtekorraldaja kunagi väitis, justkui Haarlemi vilepilliga rotipüüdja, kes neid vilega soovitud suunas liikuma paneb. Kuna õpetajal tuleb nangunii artisti mängida, siis võib sobivas situatsioonis ahvi- ja lõvinaeru teha või siis naeruelektrilööke läkitada. Klassiga oled siis ikka sinapeal.

Ehitustegevus ja puutöö on mulle juba noorpõlvest meeldinud. Vikatilöe, vankriaisa ja rehakaha valmistasin noorpõlves ikka valmis, rääkimata parandustöödest. Teisi tegijaid ju ei olnud, kuna isa ei olnud Siberist koju pääsenud ja vanem vend saksa sõjaväes oleku pärast vangis. Mina pidin siis 13–14-aastasena talus mehetöid tegema. Ega mul siis juhendajaid ja ohutuslaseid oskusi olnud, mistõttu väiksemad ja suuremadki haavad ei jäänud tulemata. Peaaegu igas talus oli täiesti asjalik ja rikkalikult varustatud puutöötuba koos kruupingiga. Maapoistest saamatuid äpusid kindlasti ei tulnud. Nõnda siis algas minu puutöö õppimine samas stiilis, kui ehituskoolis selle asutamise alguses. Kord põhikoolis tekkis mul isegi mõte minna ehitust õppima. Tundsin seega poiste õpingute vastu huvi ja kus võimalik, püüdsin keemiaga seostada. Järgnevatel aastatel muutus õpilaskontingent pealegi üha mõistlikumaks.

Õpilastele hakkasid mu töövõtted meeldima, eriti nn Keemia Raadio kasutamine kordamisel ja eluga seostamisel. Püüdsin materjali valdavalt tunnis selgeks teha, ei lugenud konspektist maha, vaid dikteerisin peast märksõnad põhivara kohta. Korraldasin ka atraktsioone, et n-ö piltlikult selgitada, kas siis keemilise sideme vm teket. Lisatud fotol demonstreeritakse kovalentse sideme teket. Tütarlapse käsi ja poisi jalg seovad neid omavahel. Jalg ja käsi kujutavad endast erinevate spinnide ehk pöördmomentidega elektrone, mille ümber on erinimelised magnetväljad, mis tõmbuvad ja tekib nn elektronpaar. Elektronidel on negatiivne laeng, kuid aatomituumadel positiivne. Elektronpaari laeng on suurem, kui ühel elektronil, mistõttu suudab aatomeid molekuliks siduda. Püüdsin poistes näha head, mis neis ju ka oli, ja sain nendega n-ö jutule, mis viis selleni, et tegin neile isegi laulu – kooli laulu “Kellukool”.

Kovalentse sideme olemus saab mõistetavaks

Kellukool

See, kes ehitada soovib
Kivist, plastikust või puust,
Tulgu ehituse kooli,
Parim valik kõigest muust.
Tulgu ehituse kooli,
Parim valik kõigest muust.

Refr

Me kool, meie kool,
Me ehituse kool!
Me kool, meie kool,
Siin õppida ma soovin.
Kui põialt ka pean,
Siis viltu ehk ei vea,
Ja kindlalt minul käes on kellu.
Ma hoian püsti pea
Ja ammu juba tean,
Siit meistrina läen ellu.

Õppetase siin on kõrge,
Kavad paljulubavad.
Ei meil teki mingit tõrget,
Kõik meid tööle ootavad.
Ei meil teki mingit tõrget,
Kõik meid tööle ootavad.

Refr

Me kool, meie kool...

Huvitegevusel jumet,
Sporditöö on hästi lai,
Kes kord meie kooli tuli,
Ikka õnnelikuks sai!
Kes kord meie kooli tuli,
Ikka õnnelikuks sai!

Refr

Me kool, meie kool...

Saame sõjakunsti alged,
Laagris drilli, suppi ka.
Püssi panemegi palge,
Jagu meist ei keegi saa!
Püssi panemegi palge,
Jagu meist ei keegi saa!
Refr
Me kool, meie kool...

Tüdrukuidki on me koolis,
Ei nad ole papist, puust.
Ja kui ühendame soovid,
Kõigil rõõmulaul on suus!
Ja kui ühendame soovid,
Kõigil rõõmulaul on suus!

Refr

Me kool, meie kool...

Sõnad ja viis õpetaja Väino Ratasenalt

Laulu "Kellukool" sõnad koos CD kaanefotoga

Selleks ajaks tundsin kooli ja õpilasi juba piisavalt, et laulule sõnad kirjutada. Kui aga vaatasin viisi otsimise mõttega poistele otsa, tuli see juba nagu iseenesest. Kooli tutvustava teksti kõrval pidasin oluliseks, et laul oleks hoogne, paneks n-ö jala tatsuma ja et huumor ei puuduks. Sellest lähtuvalt sai pealkirjaks "Kellukool", mille sõnad, noot ja CD kaane foto avaldati ka kooli traditsioonilises aastaraamatus. Kellu on ju ka sümbol, mis tähistab kõiki pruugitavaid tööriistu ja mis ikka on meistri märgiks olnud. Pealegi kasutatakse kellut nüüd

ja edaspidigi. Rahvasuus oli kooli kellukooliks varemgi kutsutud ja halvustavaks seda nimetust ei peetud. Õpetasin seda laulma mitme rühma õpilased. Kord, kui õppedirektor Sirje Maaker tuli keemiaeksamit avama, laulsime poistega seda laulu – tuli hästi välja. Tõenäoliselt laulu mõjul ei märganud ma ka mingit eksamipinget. Edaspidi lasti seda laulu makilt isegi kogunemistel aulas.

Nii oligi kooli tegevust laulu abil üldjoontes iseloomustatud ning üksiti ka kooli promotud. Soovitasin ka, et laulu refräänist võiks kujundada sobiva muusikalise tundikutsungi. See aitaks luua meie kooli tunnet ning hoiaks kooli laulu aktuaalsena. Samuti soovitasin kasutada seda laulu või selle mõnd salmi marsilauluks riviharjutustel riigikaitse laagrites. Eelnevalt võiks muusikaõpetaja seda muusikatundides harjutada. Kord, kui laulu esmakasutamiseks kooli aulas oli möödunud aasta, läksin esimesse tundi ühes uues rühmas. Lasksin tervituseks makilt laulu ühe salmi. Minu imestuseks hakkasid mitmed õpilased kaasa laulma – laul oli elama hakanud. Laulu salvestamine ja CD valmistamine oli aga üpris keeruline. Koolil selleks vahendeid ei olnud ja pidin ise kombineerima. Kuna olin muusikakeskkoolist juba paar aastat eemal olnud, siis oleksin ehk leidnud mõne orkestrandi aga mitte orkestrit. Endine hea kolleeg muusikakeskkoolist, Meeli Ots, soovitas mul pöörduda oma kunagise õpilase, EMTA-s õppiva andeka trompetisti Norman Verte poole. Ajapuudusele vaatamata tuligi ta vastu ja suutis orkestri kokku ajada. Aegu harjutusteks oli keeruline klapitada, sest igal olid omad tähtajad ja tunnid ning õpiti ju ka erinevates koolides. Poisid olid aga abivalmis ja soovisid mind aidata. Orkestrantideks olid juhendaja Norman ise ja Märt Metsla (trompetid), Jüri Leek ja Ingvar-Vilmar Leerimaa (tromboonid), Enri Rimmelgas (tuuba) ja Sten Heinoja (timpanid). Poisid on nüüd juba tunnustatud muusikud, kes oma magistr töödega ametis või juba sooritanud. Sten Heinoja on aga kuulus pianist – 2016. aasta konkursi “Klassikatähed” võitja. Veelgi keerulisem oli aga leida lauljaid. Organiseerimisvõimeline ja väga sõbralik Karl Peterson, kes oli asunud Saksamaal end täiendama, suutis siiski laulupoisid kokku saada ning koos orkestriga muusikakeskkooli aulasse tuua. Seal siis toimus mitu proovi järjest ja Karl salvestas loo isikliku statiivile asetatud kaameraga. Ise laulis ka kaasa. Laulmas olid veel abiturient (nüüd magistrikraadiga) Lauri Ints, Sten Heinoja, Rasmus Andreas Raide ja Tarmo Hiis. Jäime, arvestades võimalusi, täiesti rahule. Tegin poistele magusad kingitused ja olin väga õnnelik, et eeskätt poiste püüdluse tõttu sai asi enam-vähem korralikult ära tehtud. Ehituskooli väga andekas kunstnik-kujundaja Ulvi Noor valmistas CD-le kauni ümbrise ja kõik osalised said singli endale mälestuseks. Koolis sai seda jagatud parematele keemiatundjatele. Ehituskooli mõned õpilased olid omakorda muusikakeskkoolis remonditöödel abiks käinud.

Minu ehituskoolis töötamise ajal läks kool üle üldisele arvutite kasutamisele. Kõik õppekavad, kalenderplaanid, ringide töö ja aruandlus tuli arvuti kaudu esitada. Töötajatele korraldati kursusi ja konsultatsioone. Harjumatu ja raske oli aga siiski ja tundus, et päris ülearune nuhtlus. Minul oli muusikakeskkoolist

Ehituskooli õpetajad oma loosungitega 2012. aasta märtsis Tallinnas Vabaduse väljakul streikimas

õnneks esialgne kogemus olemas ja muidugi sealse alguse raskest etapist. Nüüd tagantjärele mõeldes olen õnnelik, sest saan arvutist piisavalt kõike vajalikku kätte ning muidugi võimaluse inimestega suhelda. Kahjuks kõigi minuealistega ei ole aga kontakt võimalik ning sidemed katkenud. Tervitada ja õnnitleda saab vaid posti või telefoni teel. Kulus aega, kuni arvuti kasutamine hakkas tööd lihtsustama. Kõik uus, mis juurde tuli, nõudis aga täiendavaid pingutusi ning kodule jäi aega üha napimaks. Pealegi töötasule see kõik midagi ei lisanud. Olukord pingestus kogu haridussüsteemis, mis viis lõpuks üleriigilise ja ülelinnalise haridustöötajate streigini. Ka ehituskooli õpetajad toetasid streigiga esitatud nõudmisi ja kogunesid Tallinnas Vabaduse väljakule neid nõudmisi esitama. Koolides töö seisis ja puudunud aja eest ei tasutud. Kui võrrelda seda aega Eesti 100 tähistamise ajaga, siis praegune seis toob lausa naeru suule ja lootused paistavad veelgi helgemad. Tasub vaid endale selgeks teha, millised jõud peavad haridust prioriteediks ja millised vaated ja arengukavad vastavad koolitöö eesmärkidele ja -etikale. Õpetajaid rõõmustab aga õnneks ikka loov ja tulemuslik koolitöö, mitte aga niivõrd saadav palk. Oli aga neidki, kes koolist lahkusid.

Ehituskooliski oli kavas mitmeid traditsioonilisi ja huvitavaid ettevõtmisi, milledest üks oli seotud ringide töö tähtsustamise ja hindamisega. Keemia osas jäi märkimisväärseks ülekooliline keemia viktoriin koos teoreetilise ja eksperimentaalse osaga. Töö korraldasime mitmes etapis ja nii, et lõppvooru pääsesid parimad. Üht-teist katseteks vajalikku tuli teistest koolidest ka laenata, sest koolis korralikku keemiakabinetti ei olnud. Ometi osutus osavõtt ootamatult suureks. Lõppvooru võisid pealt vaadata-kuulata ka need, kes sinna ei pääsenud.

Meeleolukas lõppvaatus kooli parima keemiku konkursile

Tunnustuskiri kooli parima keemiatundja konkursi korraldajale

korda ühest ruumist teise kolida ja vajalikku kaasas kanda.

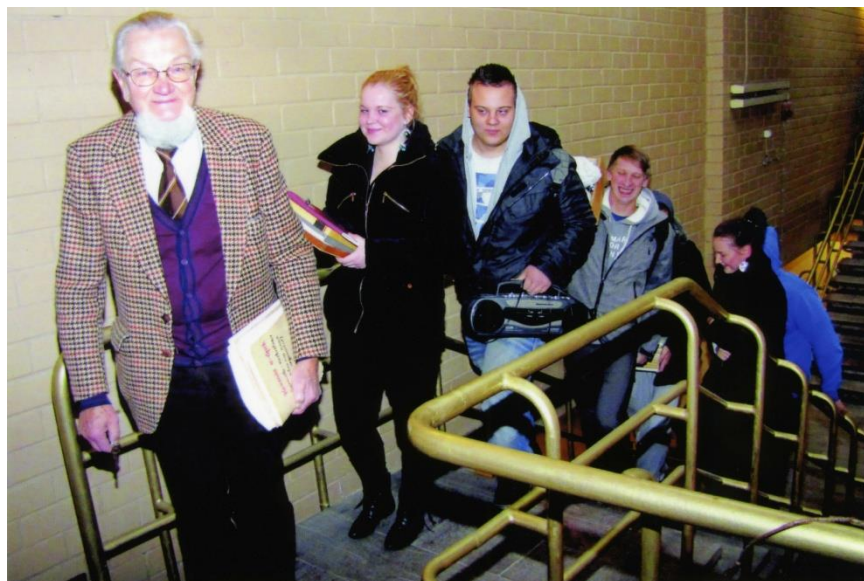
Keemiakabinetti koolis enam ei olnud, sest endine oli likvideeritud, kuid jalad viisid mind esialgu nagu iseenesest mitmeid kordi tahtmatult kunagise keemiakabineti poole. Sellest majast mind siis ka 1. septembril 2013. aastal pensionile läkitati.

Kooli direktor Raivo Niidas muutis

sündmuse pidulikuks ja premeeris mind isegi soliidse summa ja tänukirjaga. Uue õppekompleksi rajamise kolossaalse tööga tuli ta võtmeisikuna suurepäraselt toime. Avamisele oli mindki kutsutud ja oli mida vaadata ja imestada. Tuleb märkida, et kõigist koolidest, kus õpetanud olen, on ehituskool eriline ja isegi erakordne kauni kujunduse poolest, alates fuajeest kuni töökeskkonnani. Üheks oluliseks põhjuseks selles on kindlasti ka see, et koolis töötab juba aastaid andekas ja teotahteline kunstnik Ulvi Noor. Vaatad koolis ringi ja kohe tuleb vaimusilma ette Ulvi, kuigi ta ise fotodelt puudub.

Nõnda said kõik teada lahendamiseks antud küsimuste vastused ja enda tulemusi hinnata. Lisaks sai jälgida ka huvitavaid katseid ning osa sellest, kuidas lahendati katsetega seotud probleeme. Oli igati rikastav ja meeleolukas üritus. Lisatud fotole on jäädvustatud lõppvooru pääsenud noormehed. Võitja, Tambet Tõnisson hoiab käes kolbi ja lisatud fotoosal jälgib ka Vaarao mao sündi. Tunnustuse pälvis ka viktoriini korraldanud õpetaja ning seda hingeliigutavalt kauni tänukirjaga. Kooli juhtkonna esindajana oli üritusel algusest lõpuni kohal huvijuht Kirsti Tammik.

Kui algas mu viimane tööaasta, pandi ehituskool kapitaalremonti ning alustati ka uute õppekorpuste ehitamist. Seoses sellega viidi kool asenduspinnale ja nimelt endise sidekooli ruumidesse Lasnamäel, kus olin varem 12 aastat töötanud. See oli minu jaoks väga meeldiv ja nostalgiliste rõõmudega seotud lõpuaasta. Oli tunne, nagu oleksin pikalt reisilt koju tagasi pöördunud. Teisest küljest võetuna ei olnud see nii minu kui ka kõigi kooli töötajate jaoks kerge aeg. Ühe õppepäeva vältel tuli mul sageli mitu

Kitsastes tingimustes ei pääsenud korduvast ühest ruumist teise kolimisest

Kunstnik ja ehituskooli juhtkonna liige Ulvi Noor (vasakul) koos oma kolleegiga puhkehetkel

Sellesse kooli on mul siiani ikka asja, küll raamatukokku, küll mitmesugustele kohtumistele. Ehituskooliski toimus tõsine töö ning tänu sellele, mitmetele õnnestumistele ja headele kolleegidele on ka meeldivad mälestused. Kui neid ridu kirjutades sellele oma viimasele kooliteole mõtlen ja kooli aastaraamatuid sirvin, tuleb muie suule. Teisiti polegi võimalik, kui kirjutatakse koolilõpetajate arvamustes minu õpetamise kohta järgmist: “Keemiõpetaja on lahe vana, vahel küll unustab asju maha (neid tuli ju tassida ühest klassist teise), aga pole hullu”. Või siis: ”Keemiaõpetaja jääb meelde meeldiva iseloomuga ja lõbusa meeoluga. Temaga on alati hea juttu puhuda. Meelde jääb ka tema loodud ehituskooli laul”. Ja nüüd veel näide rubriigist “Kellu-kooli õpetajate välimääraja”: “Kellu-Akadeemik liigub mööda koridore vaikel ja salapärasel moel, muhe naeratus laotub valgetest juustest kuni hoolega kammitud habemekarvadeni. Kellu-Akadeemik on vanemaeline kõhnavõitu meesõpetaja, alati pintsaklipsustatud. Kuuldavasti tema ongi raadio leiutaja, vähemasti keemiaraadio. Kellu-Akadeemiku näol on enamasti mingisugune eriline äratundmise või selguse ilme – ilmselt on uus laul valmis saanud või vähemasti küpsemas. Tundub, et tema näol on tegemist energia jäävuse seaduse näidiseksemplariga: ta ei teki ega kao – TA ON JA TA EI MUUTU”.

Ehituskoolis sai mul täis ka 60 aastat pedagoogitööd. Sel puhul kirjutas Juta Elbing-Nõlvak, mu kolleegist eesti keele õpetaja ning endine õpilane Tallinna 16. Keskkooli päevilt, kooli aastaraamatusse järgmised read:

“Raudvara – Väino Rataspepp

Ajameres on kuuskümmend aastat nagu üks piisake vees või üks liivatera rannal. Mõne inimese jaoks on see aga terve elu ja enamgi veel. Sinu jaoks, Väino Rataspepp, on see tänaseks päevaks terve sinu senine tööelu. Kas sa suudad üles lugeda ja arvu sisse panna kõiki neid õpilasi, keda oled õpetanud, ja kõiki neid tunde, mida sa oled andnud, rääkimata nendest tundidest, kui sa oled kirjutanud õpikuid, meetoodilisi näpunäiteid, valmistanud tunde ette, parandanud õpilaste töid ja mida kõike veel? Või lihtsalt mõelnud kooliasjadele – kodus, bussis, autoga sõites? Vaevalt. Numbrid võivad ju elus midagi näidata, aga kõige tähtsam on sisu. See on see tõeline rikkus. Töö, mida sina oled need aastakümned teinud, ongi sinu rikkus, sinu aardelaegas: TÖÖ + ELU ehk KUUSKÜMMEND AASTAT TÖÖELU.

Minu kunagine õpilane ja hea kolleeg Tallinna Ehituskooli päevilt Juta Elbing-Nõlvak

Kui sa k rme sammuga hommikuti trepist üles t ttad, kooli nais petajaid luuletuste, laulude, komplimentide ja värskete  okolaadikommidega  llatad, siis võib küll arvata, et sinu arvepidamine on veidikene sassi läinud. Näib, et tegemist pole mitte kuuekümne T  aasta, vaid ELUaastaga. Victor Hugo on öelnud Voltaire`i kohta: “Ta oli enam kui inimene, ta oli terve sajand.” Sinu kohta, Väino, võib samamoodi öelda, sest sinu tööellu ja ellu on siiani mahtunud NII PALJU, ja kui palju VEEL mahub!

Kolleegide nimel Juta Elbing-N lvak,  pilane ja kolleeg.”

Saatuse tahtel tuli mul ka kahes kõrgkoolis  ppej uametit pidada, pikemat aega Tallinna Pedagoogikaülikoolis ja asendajana poolteist aastat Tallinna Kõrgemas Tehnikakoolis. Mõni sõna neistki.

Tallinna Pedagoogikaülikool

Eesti esimese pedagoogilise kõrgkooli
hoone minu õpinguaastatel

Kutse asuda 1962. aastal tööle oma Alma materisse oli igati austusväärne. Oli soe tunne nagu pöördunuksin kaugelt reisilt tagasi. Töötasin kohakaaslasena, kuna põhitöökohaks oli Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituuti (PTUI). See oli aeg, kui NLKP KK peasekretär Nikita Hruštšov tõstis kogu maa kemiseerimise loosungi. Kõigis koolides suurendati sellega seoses keemia õpetamise mahtu ja Tallinna Pedagoogilises Instituudis, nn Pedas, tekkis õppejõudude põud. Asusin lugema keemia õpetamise metoodikat ning juhendama üliõpilaste keemiaalast pedagoogilist praktikat. Kolleeg Hergi Karik, kes oli olnud seal ka minu õpetaja ning kellega koos keemiaõpikuid koostasime, oli mulle algul heaks abimeheks. Kuna laboratoorium oli enam-vähem normaalselt sisustatud ja laborantki olemas, siis ei valmistanud töö raskusi. Isegi kehakultuuri- ja käsitööerialade tudengitele tuli mul keemiat ja metoodikat õpetada. Hiljem said mitmetest neist minu kolleegid, näiteks käsitööõpetaja Tiina Toompuu ja sümpaatne kehalise kasvatuse õpetaja Ilme Toots Tallinna Muusikakeskkooli päevil. Kui olin 1974. aastal teaduskraadi omandanud, töötasin dotsendi ametikohal ja suurema töötasuga. Sel ajal oli pedagoogikaülikooli rektoriks professor Talis Bahmann. Mul oli siis juba tõhus pedagoogi- ning teadustöö kogemus, mistõttu oli töötada mõnus.

Peda maja oli mulle nagu teiseks kodumajaks ning nägi tol ajal tänavalt hoopis teistsugune välja. Hoone fassaadi kaunistas rida põliseid pärnapuid, mida hommikuti hoolikalt kasteti. Fotolt on näha sõjaaegse tüüpilise automargi esiosa. See oli ju Gorki autotehase toode, millega vene väed 1939. aastal Eestisse, nn baasidesse tulid. Selle kohta tehti ka nalja- ja pilkelaul "Kass-ai-ai". Kui ma õppimise perioodil laulsin instituudi segakooris dotsent Eduard Maasiku taktikepi all ning lisaks ka meesansambelis, siis õppejõu perioodil sain

samuti selles majas regulaarselt laulmas käia ja nimelt Eesti Õpetajate Meeskooriga, kellega koos mitu korda ka üldlaulupeol käisin. Rõõmu tegi, et kord sain üldlaulupeol laulda ka koos meie esimese lapselapse Triiniga, kes edasises elus samuti õpetajaametit pidanud. Selles kooris laulsid mitmed Peda õpingukaaslased ja ka kunagised õpilased ning kolleegid üle Eesti. Koorivanema vankrit vedas pikka aega mu VÕT-i kunagine sümpaatne direktor ja kõva laulumees Ants Eglon. Kõige meeldivamaks dirigendiks oli meil seal Peep Sarapik. See oli minu töömeheea viimane, kuid väga hinge kosutav koorilauluhobi.

Instituudis töötasid kõrge kvalifikatsiooniga Eesti parimad õppejõud, kes olid hariduse saanud nii Võru kui ka Haapsalu pedagoogilistes seminarides, Tartu ja ka välismaa kõrgkoolides. Õppejõududeks olid ka mitmed teadusasutuste töötajad ning ka nn Venemaa eestlased, kes tulnud Eestisse elama. Ühest neist, keemiakandidaat Karl Prinkmanist sai ka meie esimese pedagoogilise kõrgkooli direktor.

Siinkohal ei saa jätta jutustamata sellest erilisest atmosfäärast, mis minu ja kogu Eesti õpetajaskonna tegevust on ergastanud, suunanud ja tulemusena õppeprotsessi meie koolides tõhustanud ja mindki TPedI-s ja mujal töötamisel saatnud.

Minu koolmeistri- ja teaduriaeg sattus juba algusest peale meie pedagoogilise mõtte taasõitsemise hoovusesse. Nõukogude aja algupoolel oli ju esimese Eesti aja entusiastlik koolielu uuenduspüüdluste vaim halli argipäeva vajutatud ja unustama sunnitud. Mitmed tolle aja kooliuuenduslased pidid keelt hammaste taga hoidma ja mitmed olid represseritud. Nii juhtus ka Eesti pedagoogika suurkuju Johannes Käisiga, kes vallandati ja kelle kirjutised pandi keelu alla. Nn ebasobiva lojaalsuse tõttu sunniti veel mitmed tugevad õppejõud kõrgkoolidest lahkuma. See esimese Eesti vaim hariduses ei saanud aga kaduda ja ilmutas end sobival hetkel ning lahvataski võimsa leegiga. Jah, elasime siis Eesti NSV-s, kui Tartu ülikooli pedagoogikakateedri õppejõud Aleksander Elango initsiatiivil õpetajakoolituse õppekasvatuse taseme tõstmise vajadust ettekäändeks tuues nn kasvatusteaduslikud kursused korraldas. Aasta oli siis 1962. Nii tema, kui ka mõned teisedki õppejõud olid aga isiklikult esimese Eesti aegses kooliuuenduslikus liikumises osalenud ja toimunud propageerinud. Tõstetigi siis kilbile tollaste väärt ideede täiustamise ja juurutamise suund. Õpetajaid hakati ette valmistama selleks, et nad õpiksid ise enda tööd analüüsima, uurima, kasutades olemasolevat uurimismetoodikat. Hiljem mindi aga uurimistöödest tõepärasema tulemi saamiseks üle ka statistiliste meetodite rakendamisele. See oli tol ajal kogu Nõukogude Liidus esmakordne. Edasine töö jätkuski pedagoogilise uurimistöö kursuste nime all. Appi tulid ka õnnelikud juhused. Nimelt oli tol ajal haridusministriks esimese Eesti aegse Võru õpetajate seminari taustaga tolleaegses kooliuuendusliikumises osalenud Ferdinand Eisen. Nähes kursuslaste entusiasmi ja selle tegevuse positiivset mõju meie hariduse arendamisele, asus ta üritust toetama ning tegi ettepaneku moodustada töö tõhusamaks korraldamiseks ja rahastamiseks Ühiskondlik Pedagoogika Uurimise Instituut (ÜPUI). Töö selles kulges juba erinevates sektsioonides. Koos juhendajatega leiti igale kursuslasele uurimisteema. Loengute kõrval toimusid arutelud ja seminarid ning konsultatsioonid ja kaitsti ka lõputöid. Paljud õpetajad jäidki ÜPUI-s enda esialgset või siis mõnd teist teemat uurima. Paljudest said meie hariduse juhtivtöötajad rajoonide haridusosakondades ja haridusministeriumis, nagu Hillar Põldoja, Helle Saarsoo, Helgi Mauer jt või koolituste korraldajad ja pedagoogikateadlased, nagu Peep Leppik, Viivi Eksta

Vanaisa ja meie esimene lapselaps Triin saabusid üldlaulupeolt koju

jpt. Mitmed neist kutsuti tööle ka kõrgkoolidesse, nagu Jakob Ots, Helle-Mall Kadajas jt. Olgu märgitud, et selles ühiskondlikus asutuses ei pidanud teemasid kõrgemal pool kinnitama, vaid võidi valida just see teema, mida ise oma kooli jaoks oluliseks pidasime.

Vähem oliline ei olnud aga seegi, et just tänu tõhusale pedagoogilis-psühholoogilisele ettevalmistusele tekkisid meil õppekirjanduse autorid, kes viisid meie õppekirjanduse koostamise empiirilisel tasandil eelneva pedagoogilise uuringu tasemele.

ÜPUI tegevuses valitses tolle aja kohta üllatuslik loomevabadus. Ametlikel uurimisinstituutidel tuli sageli tegeleda etteantud teemade uurimisega ja enda algatatud teemad kinnitamisele saata, tulemustest aga rangelt aru anda. ÜPUI puhul oli see aga lausa ennekuulmatu ja ministril tuli partei keskkomitees korduvalt aru andmas käia. Lõpuks ta siiski ka parteilise karistuse sai, instituut aga jäi ning tegutseb tänapäevani. Ent järjepidevuse hoidmine ei kulgenud kahjuks ladusalt, sest iseseisvuse taastanud Eestis tuli taas selle väärt ühingu tegevuse vajalikkust tõestama asuda. Esimese Eesti aegsete kooliuuenduslaste järeletulijatel see ka õnnestus. Selle raske töö viis võidule uurimiskursustele ühe alusepanija, andeka teadlase ja meeldiva isiksuse, TÜ õppejõu Enn Koemetsa tütar, pedagoogikateadlane Inger Kraav.

ÜPUI 25. aastapäeva tähistamine, vasakult: Olaf Printis, Heino Rannap, Ilmo Saulep, Reet Selg, Franz Kupp, Kalju Toim, Leonid Fiveger, Inge Unt, Enn Nurk, Aleksander Elango, Eha Kiisel, Heino Liimets, Leo Tõnisson, Peeter Kreizberg ja Väino Ratassep

Enn Koemetsale endale olid südamelähedased õppimispsühholoogia küsimused, mida ta oli põhjalikult uurinud. Inger Kraav suutis veenvalt tõestada, et kaasaja õpetaja ei saa olla ette nähtud nõudmiste passiivne täitja, vaid peab olema oma tegevuse uurija-analüüsija ning pidev õppiija (elukestev õpe). See ei olnud sugugi kerge tingimustes, kus algusaastate liigrutakas valitsus likvideeris meie Pedagoogika Uurimise Instituudi (PTUI) ja traditsioonidega õpetajate koolituskeskused (VÕT ja EHA). Väideti kogenematult, et mingit koolitust pole vaja, et küllap õpetaja ise end täiendama hakkab, kui kuuleb konkurenti

kuklasse hingamas. Aitas seegi, et Inger Kraav tõi esile kummastava fakti, et just Eesti on mitukümmend aastat ees uurivate õpetajate ettevalmistamises. Inglismaal leiti selleks vajadus olevat üle 10 aasta hiljem. Soomes aga toimus esimene selleteemaline konverents alles 1996. aastal.

Tänapäeval on õpetajate-uurijate koolitus aktuaalne ja iseenesestmõistetav väga paljudes maades. Mina osalesin didaktika sektsioonis, mida juhendas professor Inge Unt ja teemaks oli õpilaste iseseisva töö individualiseerimine keemia õpetamisel. Just Inge Unt oli see, kes esimese Eesti ajal alguse saanud õpilaste individuaalsete iseärasuste arvestamise teemat arendama asus. Edasi arenes see Inge Undi juhendamisel ka minu kandidaaditöö teemaks, mille kaitsmine toimus Tartu ülikooli teadusnõukogus. Nimetan siinkohal vaid mõned võtmeisikud – õppejõud, kes algul tasuta, hiljem aga väikse tasu eest kursuste sisu prognoosisid ja täiustasid. Aleksander Elangot, kes oli juba esimese Eesti ajal tunnustatud pedagoogikateadlane, nimetasin juba. See, Eesti Vabadussõjas osalenud mees, oli muuseas ka tubli karskusliikumise tegelane ja noorsoo karskusliidu esimees. Sellega seoses on huvitav meenutada, kuidas mina Saaremaa Keskkooli 9. klassi poisina 1948. aastal karskustööd tegin.

Punase risti ringis anti mulle ülesandeks esineda ringi lahtisel koosolekul ettekandega “Karskuse põhimõtted ja nende rakendamise tervishoidlik tähtsus”. Kooli suurimasse klassi ei mahtunud kõik huvilised ära. Ettekanne oli eelnevalt antud oponentidele retsenseerimiseks. Kõik läks ladusalt, kuni lõpetuseks sai sõna 11. klassi õpilane, hilisem kirjanik ja laulumeister, Albert Uustulnd. Ta möönis, et su jutt on mõnus küll, kuid vaata saare taate, kes juba pea 90-aastased, popsutavad piipu ja käivad keldris õlut laskmas ja pole neil mingeid probleeme. Mõni teine, kes vaevalt 60-ne, aina krõbiseb ja kõhib, kuigi õlut ei joo ega suitseta. Siis aga soovis ta mu seisukohti pehmendada ning arvas parem olevat tegutseda vana traditsiooni järgi, et võta pits ja pea aru! Nüüd tuli mulle õnneks appi Aleksander Elango karskusealasest raamatust loetu. Seal olin leidnud kummutava ja samuti tuntud seisukoha, et enne mees võtab pitsi aga pärast pits võtab mehe. Vaatamata sellele, et halvustati mu allikmaterjali, et on mingi kodanliku aja kollaste kaantega brošüür, olin päästetud.

Kursustel oli Elango loenguid alati huvitav kuulata ja ÜPUI sekretärina temaga probleeme arutada. Inge Unt hõlvas aga aastate jooksul enda arendatava teemaga kogu Eesti õpetajaskonna. See kulges paljudel kursustel toimuvaga, loengutega VÕT-i kursustel, loengutega maakondades korraldatavatel täienduskoolitustel, kirjutistena pedagoogilises perioodikas, ÜPUI arvukates kogumikes nii tema poolt, kui ka tema juhendatavate poolt ning ka tema sellealastes teostes. Seda teemat mööda jõudis ta ka ise doktorikraadini.

Hinge ja entusiasmiga uurimiskursuste loomise ning arendamise juures olid ka TÜ ja TPedI tunnustatud õppejõud akadeemik Heino Liimets oma kasvatusfilosoofia ja sotsiaalpedagoogika küsimustega. Liimets juhtis ka ÜPUI tegevust rea aastate jooksul ning on jäänud meelde mõttehiiglasena, kes genereeris lausa üleöö taas midagi uut, originaalset ja katsetamisväärset. Kalju Toim Tartu ülikoolist sai kuulsaks oma psühodiagnostika ja psühhomeetria alustega. Ta andis teadmisi edasi ka pedagoogilise uurimistöö metoodikast ning statistikast. Helga Kurmilt saime põhjalikke teadmisi lastavanemate osast kasvatustöös ja üldse perekonnaõpetuse vallast. Jüri Orn Tallinna ülikoolist on aga saanud ja jäänudki kuulsaks kui kasvatusteadusliku mõtte hoidja.

Loenguid saime kuulata aga ka paljudelt teistelki lektoritelt meid huvitavates küsimustes. Loomulikult ei olnud meil nn kohustuslikke loenguid ning initsiatiiv selleks tuli meilt endilt. Pole siis ime, milline loovtöö vaim valitses nii Tartu ülikoolis ja sealt levides ka TPedI-s,

kus töötasin ja sain kõike seda kasutades tulevastele õpetajatele omandatud teadmisi ning entusiasmi edasi anda. Olin aga siis juba ka õpikute autor ja õpilaste iseärasusi silmas pidavate, Eestis ja isegi kogu Nõukogude Liidus esimeste keemia töövihikute autor, mis võimaldas neid tudengitele tutvustada ning kasutamist proovida.

Õpetajate-uurijate liikumise olulisimaks tulemuseks oli aga uut moodi töötada soovivate õpetajate kujunemine. Need inimesed ei saanud enam kuivalt ette nähtud materjali edasi anda, vaid otsisid pidevalt uusi võimalusi ning käsitlemisviise. See meeldis ja andis neile töö- ja leidmisrõõmu ning rahuldust, väärtustades ka õpetajaprofessiooni. Märgitust järeldeb, milline rõõm oli mul selles Eesti esimeses pedagoogikakõrgkoolis töötada, suhelda meie pedagoogika korüfeedega ning nende hingestunult loodut tulevastele õpetajatele edasi anda. Kõike seda võimendas ka minu poolt PTUI-s uuritu. Küllap aitab see elukestva õppe lugu ka minu koolilugusid paremini mõista.

Soojuse ja tänutundega meenutan toleaeagse Tartu ülikooli juhtkonda ja eriti professoreid Inge Unti ja Aarne Tõldseppa, kes visalt taotlesid ning saavutasid võimaluse, et saaksin oma kandidaadiväitekirja Eestis kaitsta. Nõnda ei pidanud ma oma ulatuslikku tööd vene keelde tõlkima, vaid piisas laiendatud autoreferaadist. Pealegi sain kaitsta eesti keeles ja oma kodumaal. Olin ainuke, kellel see tol ajal õnnestus. Ei saa meenutamata jätta ka seiklust, mis minu dokumentide ja autoreferaadiga kaitsmise eelsetel tundidel juhtus. Kaitsmine pidi toimuma kell kaks päeval ja mitmete asjatoimetuste tõttu pidin juba vara Tartusse sõitma. Mu kunagine Peda-kaaslane ja hea sõber Toivo Rongonen ei saanud nii vara mulle dokumente ära tuua, mille ta oli vene keelde tõlkinud ja lubas need ise Tartusse tuua. Olin teda ülikooli ees kaua oodanud, kuid ta ei tulnud ega tulnud. Kell oli juba pool kaks, kui läksin olukorrast sekretärile teatama. Siis aga vabandati minu ees, sest kaitsmine oli kella viieni edasi lükatud. Ohkasin kergendatult ja läksin taas ülikooli ette Toivot ootama. Ja siis ta ähkides tuli. Minu pärimisele seletas ta põhjuse. Ta oli asunud rongiga tulema ning läinud Tapal maha, et jaamahoones taldrikutäis suppi süüa. Tol ajal peatus rong seal kaua. Hoonest väljudes nägi ta ehmatusega, et rong juba sõidab ja üksnes tagumised tuled veel vilguvad. Portfell minu dokumentide ja tema mantliga olid aga rongi jäänud. Siis ta helistas Tartu jaama ja palus varanduse jaama viia. Ise sõitis ta Rakverre, võttis sealt takso ja uhas Tartusse ning sai jaamast dokumendid. Seejärel sõitis ta sõbra juurde, laenas raha, millega tasus sõidu eest ja jooksis siis ülikooli poole. Kõik sai korda ja minust sai filosoofiadoktor, nagu meil nüüd kandidaatide puhul pruugitakse. Küllap sai kaitsmise pidu seetõttu tavalisest emotsionaalsem. Peo pidasime tuttava keemiku sünnipäeva tähistamisena, sest kraadi kaitsmise pidusid oli keelatud korraldada.

Tantsin kandidaadikraadi kaitsmise peol oma nõuandja Inge Undiga restoranis "Volga"

Tallinna Kõrgem Tehnikakool (edaspidi Tallinna Tehnikakõrgkool)

Kooli sammastega õppehoone Tallinnas Tõnismäe nõlvast veidi allpool

Tallinna Kõrgemas Tehnikakoolis, Tõnismäe sammastega majas, töötasin asendusõpetajana vaid lühikest aega. Uue Eesti aja alguses, 1993. aasta jaanuaris küsis minult pedagoogilise instituudi dekaan Karik, kas ma ehk saaksin aidata seda kooli keemia dotsendina senikaua, kuni sealne põhikohaga õpetaja peab ära olema. Kuna olin väga mitmetes koolide õpetanud, siis tekkisid mul hasart ja huvi, et kas ka sellestki koolist midagi omapärast ja huvitavat leiab. Kool oli enda kõrgkoolina tõestamise etapis ning astus agara rektori Arvi Altmäe juhtimisel üliedukaid samme. Tulemusena hakatigi seda kooli Altmäe kooliks kutsuma. Koolis oli korralik keemialabor ja ka kogemustega laborant, mistõttu sain korralikult tööle asuda. Meeldis väga ka üliõpilaskontingent. Neissegi oli interioriseerunud soov end väarikate tudengitena näidata ja tundus, et oldi uhkedki ja rahul, nagu auväärsete ülikoolide tudengidki. Kuna soovijaid leidis, siis oli võimalik teha valikut, et paremaile võimalus anda. Seda märkasin kohe algul. Nõnda siis olingi endalegi üllatuslikult asunud kõrghariduse taseme õpperühmades dotsendina tööle. Õppeprorektorina töötas siis koolis Enno Lend, kelle kõiki, väga püüdlikke ja armsaid lapsi hiljem Tallinna Muusikakeskkoolis õpetasin. Hiljem oli Enno Lend selle kõrgkooli rektor mitme ametiaja vältel. Õppetöö tase oli tehnikumidega võrreldes märksa kõrgem, välja arvatud ehk üle tänava asuvas Tallinna Polütehnikumis, mis tundus tasemelt kõrgkooli ja tehnikumi vahepealne. Meeldis, et õppetunni pikkus oli 40 minutit, mis võimaldas muidu jorutamist vältida. Luuletuste lugemiseks ja laulmiseks seal aega ei jäänud. Septembris pikendati minu töölepingut veel üheks õppeaastaks. Nõnda olen siis ammutanud kogemusi paljudest koolidest ja sellega väga rahul.

Tööl pioneerilaagrites

Kuna tegevus nõukogudeaegsetes pioneerilaagrites andis suurepärast pedagoogilise töö kogemust, siis on omal kohal peatuda sellelgi. Lisaks on tolleaegsete oludega tutvumisel omaette väärtus.

Pirita-Kose pioneerilaagri peahoone

1950. aasta kevadel, kui lõpetasin Tallinna Õpetajate Instituudis 4. kursuse, tehti mulle ettepanek, minna suvevaheajaks kasvatajana tööle Pirita-Kose pioneerilaagrisse. Sinna läksid ka mitmed kursusekaaslased ja et kohtki Pirita jõe käärus oli imekaunis, siis ei mõelnud ma kaua, vaid võtsin ettepaneku vastu. Kuna samas laagris asus tööle ka 3. kursuse tütarlaps, tolleaegne Nõukogude Liidu noortemeister 800 m jooksus Valve Tutk (mu tulevane abikaasa), kellele olin silma visanud, siis andis see veel hoogu juurde. Et meil ka raha

ikkagi taskus oleks, läksime sõber Endel Haasmaaga rektor Karl Prinkmani, Eesti esimese pedagoogilise kõrgkooli rajaja jutule, et suvekuude stipp juba kevadel kätte saada. Algul ta seda mõtet ei toetanud, vaid küsis, mida te siis sügisel peale hakkate – kas panete hambad varna, aga andis siiski loa. Esimeseks laagrisuveks sattusime siis Pirita-Kose laagrisse.

Elasime laagritöösse ruttu sisse. Hommikul fanfaarihelide saatel äratus, hommikvõimlemine, pesemine, voodite ülestegemine ja siis fanfaari kutsel lipu heiskamisele, nn lineikale, seal kõlas käsklus “Laager valvel, lipule vaat!” ja siis tõmbasid kaks tublimat pioneeri lipu masti. Anti ka vajalikud korraldused ja mitmesuguseid teateid. Järgnes hommikueine ja tegevus. Vajalikud koristamised nii ruumides kui ka laagri territooriumil pidid rühmad kordamööda läbi viima (iseteenindamine).

Lipu heiskamine hommikusel rivistumisel

Eelkõige puhtus

Hommikueinel kasvataja
Valve silme all

Nüüd jalgpalliplatsi
korda tegema

Heinategu on ikka üks meeldiv töö küll

Tubade korda hinnati pidevalt, kusjuures paremaid tõsteti esile ning autasustati. Nii Pirita-Kose kui ka Kose-Lükati laagris oli ka saun, kus tehti suures katlas pesemiseks sooja vett. Kasvatajatel oli tegemist küll, et nii suured kui ka väiksed pestud saaksid. Kasutati kuivkäimlaid. Tegevuste hulka laagris kuulus ka laagrite korrastamine, spordiplatside täiendamine, väikesed parandustööd jm. Igas vahetuses käidi aga ka nn päristöödel, milleks oli peamiselt abiks olemine heinatööl mõnes kolhoosis. Kuna ise olin maapoiss, siis oskasin nendel töödel hästi juhendada, et töö saaks korralik ning vigastusi ei tekiks. Eks töö ole ajast aega olnud parim arendus- ja kasvatustegevus.

Laagreid pidasid üleval eri asutuste ametiühingud ja neisse võeti lapsi alates 7–8-aasta vanusest kuni 16 aasta vanuseni. Ei nõutud, et lapsed peaksid olema oktoobrilapsed või pioneerid, kuid laagri personali kuulus vanempioneerijuht, kes lastele pioneeritarkusi õpetas.

Lauatennis haaras jäägitult

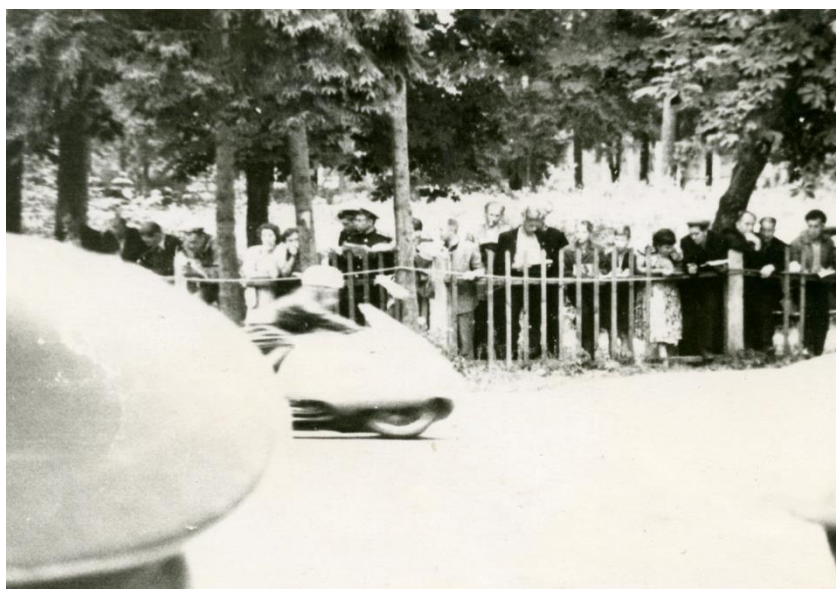
Pioneerorganisatsiooni vastuvõtmist laagris ette ei nähtud. Jõukamate ametiühingute puhul, näiteks Kose-Lükatil, saime tegevusteks paremad võimalused. Tegevus toimus mitmetes erinevates ringides, sh sport mitmete aladena, nagu lauatenis, jalgpall, jooks ja võrkpall. Sõltuvalt laste vanusest ja huvidest töötas laagris kunsti-, käsitöö-, foto-, näite-, noorte naturalistide, tantsu-, muusika- ja punase risti ring. Ringide tööst korraldati näitusi ja paremaid premeeriti. Muidugi toimusid igal vabal hetkel omaalgatuslikult mitmed mängud ja laulumängud, sh keksumäng, hüppenõoriga hüppamine, peitus jm. Mõne korra vahetuse jooksul saime ka paate laenutada ning Pirita jõel aerutamaks käia. Ka matkad kuulusid meie tegevusplaanidesse, et tutvuda ümbruse looduse ning vaatamisväärsustega. Metsakalmistu asus väga lähedal ning seal käisime kindlasti ära. Kuna motosporti ringrada paiknes lausa üle maantee, siis ei jäetud vaatamata ka Kalevi suursõite. Jõe kallastel sai päevitada ning ujuda-supelda.

Pirital lõbusõiduks paate laenutamas

Tõsiselt võeti nii jalgpallivõistlusi kui ka treeningtunde

Maiuspalaks oli Kalevi suursõitude vaatamine

Kutsusime külla ka tuntud sportlasi, kirjanikke ja heliloojaid. Kõige enam rõõmustas meid helilooja Aleksander Blumberg, kes korraldas lastele väga meeldivaid ühislaulmisi sellises stiilis, nagu nüüd on “Lauluga maale”. Sageli oli temaga kaasas ka poetess ja kirjanik Juta Kaidla, kelle luulet Blumberg viisistanud oli. Ta luges luuletusi, tutvustas oma raamatuid ja luges neist põnevaid seiku ette. Need kohtumised olid väga põnevad ja oodatud. Neilt jäi lastele ja personalile rõõmuks ka laagri laul.

Kirjanik Juta Kaidla ja helilooja Aleksander Blumberg
laagrilastel külas

Pirita-Kose pioneerilaagri laul

Oi, kui erksalt loosung punab,
männiokste vahelt kumab,
ütleb: "Tere tulemast!",
kutsub sisse väravast.
Siin pioneerilaager ilus,
asub Kose metsa vilus.

Refr: Pirita-Kose, me suvine kodu!
Pirita-Kose, pioneeride riik!
Päike me südamed sulatab kokku,
sõpradeks jääme, kui lahkume siit,
sõpradeks jääme, kui lahkume siit.

Poisse siia-sinna surub,
pallimängust matsub muru.
Tütarlaste laulufloöt
ei jää vaikseks enne ööd.
Ja kui tantsuks lahti läheb,
kärmemaid meist leidub vähe.

Refr: Pirita-Kose, me suvine kodu ...

Mets kui luuremänguks loodud,
künkad selleks justkui toodud
Kose laagri lastele
jõe ja ringtee vahele.
Rõõmsaid laule, mängu, matku
siin meil sügiseni jätkub.

Refr: Pirita-Kose, me suvine kodu ...

Ringide juhendajateks olid kasvatajad, sõltuvalt nende huvidest ning pühendumustest. Kasvatajad komplekteeriti erinevas eas pedagoogidest ja tudengitest. Oli ka abikasvatajaid, kes soovisid looduses lastega töötada ning ka ise suvel soodsalt kaunis looduses olla. Neile anti väike taskuraha ja tehti kingitusi ning toitki oli tasuta. Teised kasvatajad pidid toidu eest väheke tasuma. Hea oli näha, kui hoolega noorukesed abikasvatajad lastega tegelesid ja ringitööd läbi viisid. Eriti armsana jäid meelde musikaalne ning tantsulembene Teet Areda, andekas joonistaja ja kunstiringi juht Urve Napp, kellest sai ehtekunstnik, näitekunsti harrastajate suunaja Ines Parker (hilisem armastatud näitleja Ines Aru) ning poiste lemmik Sander Raus, kellest sai näitleja, ja teisedki.

Laagri kunstnik Urve Napp ja kasvataja Sander Raus oma väikeste kasvandike rühmaga

Mäletan, et esialgu oli Pirita-Kosel laagriülemaks suurte kogemustega vanem pedagoog, tollase kõnepruugi kohaselt sm Prommik. Imestasime, kuidas ta lausa tüütuseni kordas, kui tähelepanelikud ja hoolivad ning valvsad peame olema. Hiljem, kui ise laagriülemaks kohustusin täitsin, mõistsin ja palusin mõttes tagantjärele vabandust. Ette tuli nii mõndagi.

See lugu juhtus ühel nn vaikselt tunnil, kui kõik lapsed pidid voodites puhkama, korrapidaja-kasvataja aga valvama. Mina olin läinud Pirita paadisadamasse järgmiseks päevaks paate laenutama. Kui laagrisse tagasi jõudsin, seisis kiirabiauto maja ukse ees. Korrapidaja olnud väsinud ja ennastki murule puhkama seadnud ning uinunud. Mõned tragid tütarlapsed, kellel polnud und, mõtlesid siis välja ekstreemvõistluse. Nad ronisid mitmekesi maja rõdule ja hakkasid sealt kordamööda alla hüppama. Kui teised hüüdsid, et hüppa, siis pidigi üks hüppama ning kus sa tohid hüppamata jätta, sest siis oled ju vilets tossike. Ühel vaesesel riivas aga lõuga vihmavee toru lahtine serv, mis haavas teda lõua alt. Õnneks oli vigastus suhteliselt väike ja pärast esmaabi andmist toodi ta laagrisse tagasi. Teisel korral helistas mulle üks kodanik, et valvake hoolsamini jõe ääres päevitavaid ja suplevaid lapsi. Kasvatajad istunud ja ajanud juttu, kui üks väike liiga sügaval vees häтта oli jäänud. Kõrvaline isik, kes õnneks märkas, aitas lapse kaldale. Oh! Ega kasvatajate töö kerge olnud, sest pidime kogu pika päeva jalul olema. Öhtul olid kõik surmani väsinud ja ootasid, et saaks vaid voodisse. Väsinud olid ka lapsed. Ometi tuli kasvatajatel kordamööda veel ka laste majas öövalves olla. Järgmine päev oli siis vaba päev.

Üldiselt olid lapsed väga armsad ja löid meie korraldatud ettevõtmistele agaralt kaasa. Probleme vene ja eesti laste vahel polnud. Enamik vene lastest said enam-vähem aru, mida kasvatajad neile selgitasid või nõudsid. Rääkisime lastega vaid eesti keeles ja venelastest kasvatajaid laagris tööl ei olnud. Kord kuulsin, kuidas suuremad vene poisid laulsid üht väga hoogsat ja mõnusat laulu. Palusin siis, et nad mullegi seda õpetaks ning nad tegid seda heal meelel, mis läbi usalduslik vahekord nendega veelgi süvenes. Kuna olin koorilaulu entusiast, siis tekkis mul idee korraldada laagri laulu- ja tantsupidu. See toimuski 1957. aasta suvel Pirita-Kose pioneerilaagris. Ettevalmistus oli huvitav ja lähtus üldisest soovist, kõik parimal viisil korraldada. Süüdati ka lõkkes ja tõrvikud ning tantsudeks olid üsna mitmed lapsed saanud kodunt mitmesuguseid rahvariideid. Külalisteks kutsuti ka lapsevanemad, kes jäid

ülimalt rahule ja tegid mälestuseks pilte, millest hiljem kunstilembese Urve Napi juhtimisel album koostati. Urve oli saanud Tallinna 16. Keskkooli kunstiringis väga hea ettevalmistuse kunstnik-õpetaja Aleksandra Aaloe juhendamisel.

Laulupeotuled ja tõrvikud on süüdatud ja kohe läheb lauluks

Sädemed ja laul tõusid taevani

“Kaera Jaan” pälvis tormilise aplausi

Lastele laagrielu meeldis ja mitmed neist soovisid jääda ka teise vahetusse ning tulla laagrisse ka järgmistel aastatel. Tagantjärele mõeldes oli see eluetapp igati tähelepanuväärne nii pedagoogilise praktika, noorusliku uljuse, eneseteostuse kui ka töötasu suhtes. Paar aastat töötasime koos abikaasaga ka Kose-Lükati pioneerilaagris, kus üle jõe asus omaaegse Eesti presidendi Konstantin Pätsu maja (nüüdne Tallinna Botaanikaaed).

Rivistus Kose-Lükati pioneerilaagri peahoone akende all

Seegi oli kaunis koht, kus oli võimalik lastega looduses mängida, loodust uurida, herbaariume teha, ujumas käia jm.

Ühes vahetuses olid meie kasvandikeks ka Soome pioneerid. Neil olid vahvad laulud ja laulumängud, nagu “Pingo”, “Aika rosvo” ja vahva marsilaul “Retkeilymarssi”. Kui nad sööklas söömise lõpetasid, siis tõusid nad kui üks mees püsti ja laulsid tänulaulu: “Paljon kidoksia, paljon kidoksia, hüvästä ruosta kiidoksia, paljon kidoksia”. See oli meeldiv. Meie lapsed õppisid nende laulud-tantsud ruttu ära ja õpetasid neile ka meie laule ja mängu. Meeldiv kogemus ajal, kui elati nn raudse eesriide taga. Mõnede kasvatajate ja lastega sidemed ka jäid. Kord kirjutas üks Juho nimeline laps oma kasvatajale ka kirja, kusjuures ümbrikule oli märgitud: “Valve Rautasepp, Tallinn”. Jõudis pärale küll. Kindlasti aitavad selle ühise laagriaja meeleolu ette kujutada needsamad laulud, mistõttu olgu rännakumarsi sõnad siin esitatud nii soome kui ka eesti keeles.

Retkeilymarssi

Retkillä maanteillä, metsissä ilomiellä
pioneerin laulu kajahtaa, kajahtaa.
Luonto on hallussamme, tietoa janoamme,
tahtomme estet hajoittaa, hajoittaa.

Refr: Metsien kätköön aina halajaa,
Pioneerit, hei, maantieltä katoaa-aa.
Kartalla selvä reitti, kompassi suunan heitti,
eespäin näin joukko samoaa, samoaa.

Rannalle leirin teemme, juotua iltateemme,
laulaen vuode laitetaan, laitetaan.
Aamulla pesuhetki, reipaille luontoon retki,
mielemme iloiseksi saa, aina saa.

Refr: Metsien kätköön ...

Veikkoset, jotka vielä, kuljette yksin siellä,
joukkoomme nuoreen liittykää, liittykää.
Tahdissa ryhmä kulkee, pioneerin rikein sulkee,
ystävyyys meitä yhdistää, yhdistää!

Refr: Metsien, kätköön ...

Soome pioneerid kasvataja Valvega vestlemas

Rännakumarss

Matkates maanteedel, metsades, rõõmsal meelel,
pioneerilaulud kõlagu, kõlagu.
Loodust me vallutame, teadmisi omandame,
tõkked me teedelt kadugu, kadugu!

Refr: Metsade rüppe minna rändama,
pioneerid, hei, nüüd võime rõõmuga-aa.
Kaart näitab rännusihti, kompass on abiks tihti,
edasi, sõbrad, lauluga, lauluga.
Rannale telgid lööme, lõbusalt õhtust sööme,
laulude saatel magama, magama.
Ärgates võimlemine, rännak ja suplemine,
eks see meid kõiki karasta, karasta.

Refr: Metsade rüppe ...

Edasi teekond kulgeb, sõbrad, kõik kaasa tulge,
seni kes olnud üksinda, üksinda!
Süütavad pioneerid heleda lõkkeleegi,
sõprus meid ikka ühendab, ühendab.

Refr: Metsade rüppe ...

Laagriülema tänukiri parimale

Oma vanematelt, eluaegsetelt pedagoogidelt, päritud soov ennast õpetajana teostada, süvenes laagris tunduvalt. Mõeldes nüüd eakana oma üsnagi kirjule ja rohkeid väljakutseid pakkunud koolitööle, on hing hell ning tahaks kõigi töökaaslaste ja õpilaste kätt suruda, neid tänada ja kallistada.

Lõpetuseks

Sündisin 17. aprillil 1930. aastal Saaremaal, kus sain ka põhikoolihariduse Tumala algkoolis, Tumala Mittetäielikus Keskkoolis ja Saaremaa Keskkoolis Kuressaares. Õpetajad olid ka mu saksa filoloogist ema Marie, tema Pallase kunstnikust õde Amanda Tartu koolides ja isa Eduard. Isa oli valdavalt laulu- ja matemaatikaõpetaja, ka koorijuht, kes korduvalt oma koorid üldlaulupeole viinud ning tegutses kogu esimese Eesti ajal ka Põide koguduse köstrina. Kooliga oli seotud juba ka minu vanavanaisa (koolikatsujana), aga ka minu abikaasa Valve ja tema õde Vaike. Käesoleval ajal teevad koolitööd meie lapsed Marge ja tema tütar Kati-Mai inglise keele õpetajatena. Eluaegne õpetaja oli ka mu õde Evi ja vend Jaan ning tema lapsed Leeni ja Riina. Nõnda on siis tegemist meie Eesti ühe suure (viiepõlvkonnalise) õpetajate dünastiaga.

Minu kooliõpe jätkus Tallinna Õpetajate Instituudis (TÕI) ja Tallinna Pedagoogilises Instituudis (TPeDI), kus omandasin bioloogia ja keemia õpetaja kutse. 1961. aastal, kui olin juba pea kümme aastat koolitööd teinud, kutsuti mind teaduriks Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituuti, kus uurisin keemia õppekirjanduse koostamise protsessi. Samaaegselt asusin ka keemia õppekirjandust koostama. Selles töös kujunes mulle suunaandvaks osalemine Tartu ülikooli pedagoogilise uurimistöö kursustel, kus toimus esimese Eesti aegse kooliuuendusliikumise analüüs ja edasiarendamine. Seal saigi alguse mu viljakaim eluaegne õpe seoses töötamisega koolides, haridustööd juhtides, õppekirjandust koostades ja õpetajate iseseisva pedagoogilise uurimistöö propageerimises keemiaõpetuse alal. Samast leidsin ka oma teaduskraadi teema, milleks sai õpilaste individuaalsete iseärasuste arvestamine keemia õpetamisel.

1974. aastal kaitsesin eksternina Tartu ülikoolis kandidaadiväitekirja ja 1981. aastal omistati mulle vanemteaduri (kõrgkoolis dotsendi) kutsekraad. Minul ja mu kursusekaaslastel Pedas vedas ka suurepärase ja omaaegses kooliuuendusliikumises osalenud andeka õppejõu Ksenia Kärgiga. Tema suunas meid järjekindlalt otsima võimalusi korraldada õpet nii, et õpilased ise lahendusi otsiksid ning seostaksid sugulasainetega.

Loengul armastatud pedagoogi Ksenia Kärgiga (parempoolse rea 1. pingis vasakul istub kauaaegne arhiivmuuseumi töötaja Viivi Eksta)

Õppekirjanduse koostamise ning teadustöö kõrvalt pidasin vajalikuks ka ise alati mõned tunnid anda, et koolitööga kursis olla. Seetõttu kogunes neid koole mitmeid, kus õpetasin. Innustusin oma aineala arendamisest ja mind kinnitati haridusministeeriumi keemiakomkomisjoni esimeheks. Sellekohased komisjonid olid loodud õppekirjanduse analüüsimiseks, kuid mul õnnestus komisjoni tegevus järkjärgult suunata kogu keemiaõpetuse arendamisele meie koolides. Ei saa kuidagi tunnustamata jätta vahvaid ja andekaid komisjoniliikmeid entusiasmiga eest aktiivselt kaasa lüüa ning kasulikke lahendusi pakkuda nii õppekirjanduse analüüsimisel, kui muus. Tegime kabinettide ülevaatusi, vabariiklikke kontrolltöid, korraldasime konverentse ja kirjutasime artikleid õppeprotsessi erinevate tahkude kohta. Selle töö käigus kujunesid komisjoni liikmetest uued õppekirjanduse autorid. Lia Paaver ja Jüri Vene said tuntuks ülesannete ja harjutuskogumike ning meetodika käsiraamatu koostamisega, Kalju Tamm ja Heino Einer koostasid väga asjalikke huvikeemia ja laboritööde raamatuid neile, kel keemia vastu tõsisem huvi, Valentin Pedak andis välja keemiakabineti sisustamise ja katsetehnika väljaande jm.

Kasutusel oleva õppekirjanduse autoritena ei olnud meil Hergi Karikuga kerge, sest komisjoni liikmeteks olid Tartu ülikoolis ja Tallinna Polütehnilises Instituudis keemiku hariduse saanud kogenud pedagoogid, kelledest mitmed ka koolidirektoritena töötasid. Lisaks osalesid komisjonis ka TÜ, TPedI, TPI ja teadusliku uurimise instituute esindavad kandidaadi- ja doktorikraadiga liikmed. Sageli tuli õpikute käsikirjad mitmeid kordi ümber töötada, kusjuures vahel ka pöörduda meie esialgse versiooni juurde tagasi.

Õpetajate täiendusinstituudis ja rajoonides osalesime ettekannetega õpetajate koolitamisel. Ühtne meeskonnatöö tagas ka edu, mis viis meetodilise töö ja õppekirjanduse sellisele tasemele, et haridusministril Ferdinand Eisenil oli alust selle eest seista, et meie õppekirjandusalane rahvuspedagoogika oluline samm säiliks ega hakataks õpikuid vene keelest tõlkima. Soodustavalt mõjus kindlasti ka asjaolu, et enne meid koostas kõigi klasside keemiaõpikuid sõjaveteran ja haridustegelane Karl Prinkman, keda tunti ja kelle õpikuid peeti esimeseks süstemaatiliseks koolikeemia õppekirjanduseks Eestis. Hariduse omandas Prinkman Leningradis ja ta tundis vene maailmatasemel keemia meetodikat. Seega oli tegemist järjepidevusega sel alal. Uue ministri ajal Moskva surve suurenes taas ja meie ministeerium oli vene keelest õpikute tõlkimisega nõustumas. Meid püüti veenda, et pole mõtet vastu seista, sest õpikud tuleb nagunii tõlkida. Kui siis kaasautor selle jutuga minu juurde tuli ja lohutuseks välja pakkus haridusministeeriumi soovitusel õpikud ise tõlkida, et selle eest vähemalt honorari saada, keeldusin kategooriliselt – tõlkigu, kuid mitte meie nõusolekul. Õnneks meie õpikud jäid ja Eesti osutus ainsaks liiduriigiks, kus olid omamaised keemiaõpikud. Tähtsaim oli aga see, et meil sai jätkuda keemiaalase meetodilise mõtte areng. Meie füüsikutel selline tõhus arendustegevus ja meeskonnatöö puudus, mistõttu neil tuli õpikud vene keelest tõlkida. Enamikes liiduriikides kehtis tol ajal 10-klassiline keskharidus. Eestis, Lätis ja Leedus oli siiski 11-klassiline kool põhjendatult vajadusest suuremas mahus vene keelt õpetada.

Mõne aja möödudes Moskva pedagoogikateadlased nägid, et hariduse tase 10-klassilise kooli puhul langes oluliselt ning nad asusid taotlema 11-klassilise keskkooli taastamist. Seda vajadust tuli aga tõestada. Selleks pakkusid nad keemia osas välja seisukoha, et kursuse lõpus on oluline piisavalt korrata ja üldistada ja seostada materjali teiste ainetega, milleks on aga vaja 11. klassi, kuhu see üldistav kursus viia. Tõestuseks tuli korraldada koolikatse ja tulemusi statistiliselt tõestada. Selleks sobiv 11-klassiline keskkool oli tol ajal aga säilinud üksnes Eestis, kus meetodiline töö, autorid ja kogemused ainsana veel alles olid. Leedus ja Lätis oli aga kõik see juba lõpetatud ja venekeelsed õpikud kasutusel. Ei jäänud muud üle, kui teha meile, kõige jonnakamatele ettepanek koolikatse korraldada! Koolikatse viisime läbi koos kaasautor Hergi Karikuga ja see kestis kolm aastat kolmes vóorus. Niisiis taas katse

eesmärgid, programm, katseõpikud ja töövihikud ning harjutused-ülesanded. Peale selle kirjalikud juhendid, tundide kuulamised, testid, lisamaterjalid, kontrolltööd, arutelud jm. Lisaks kõigele aga ka aruandlus haridusministeeriumile. Nõukogude Liidu pedagoogikaakadeemias jääd tulemustega rahule ja nõnda õnnestus meil keemia osas kaasa aidata 11-klassilise keskkooli taastamisele kogu liidus. Meil aga jätkus hoogsalt metoodiline töö ning õppekirjanduse koostamine. Õpikud küll jäid, kuid meid kohustati neid vene keelde tõlkima, et siis Moskvas retsenseerida saaks. See oli nagu karistus meile isepäisuse eest. Seejärel pidime soovitatud parandused õpikutesse viima ja sellest ette kandma. Tuli teha tohutut lisatööd sama tasu eest. Tõlkijaid abiks oli raske leida, sest perfektselt vene keele valdajaid nappis. Lõpuks saime kaubale TPI keemikuga, kes oli esimese Eesti ajal vene koolis hariduse omandanud. Tema oli neljas neist kelle hulgast otsisime ja ta tõlkis tõepoolest targalt ja loovalt. Kui esimene Moskvasse saadetud õpik oli retsenseeritud (7 retsensiooni), kutsuti ka meid liidu haridusministeeriumisse arutelule. Istusime koos kaasautoriga nagu süüaluste pingis ja meid isegi ei tutvustatud. Meie õnneks olid retsensentideks peamiselt noored teadlased, kes ka välismaal õppinud ja neilt saime positiivse hinnangu. Leiti isegi, et selle õpiku võiks ka vene koolides kasutusele võtta. Meeleolu läks meil seepeale veidi rõõmsamaks. Lõpuks astus aga kõnepulti aseminister Panatšin ja teatas kategooriliselt, et peame ikkagi õpikud tõlkima, kuna meie omad ei võimalavat ideoloogilist kasvatustööd teha. Selle kurva teatega kodupoole sõitsimegi. Hiljem siiski selgus, et saime loa oma õpikuid koostada-kasutada. Teiste õpikute puhul meid enam Moskvasse ei kamandatud, kuid protseduur jäi ja pidime ikkagi retsensioone ootama. See oli raske ja vaevarikas võit, mille peamiseks väärtuseks sai ikkagi asjaolu, et säilis järjepidevus ja meil said ruttu tuule tiibadesse uued noored autorid, kes iseseisvuse taastanud Eestis tööd hoogsalt jätkata said.

Meie keemiahariduse edasiviimisel pälvis suure tunnustuse TÜ professor Aarne Tõldsepp oma töögrupiga, milles osalesid Vilja Toots, Mii Rannikmäe, Anneli Lukason, Evi Viirsalu, Helgi Muoni jt. Tõldsepast kujunes lausa rahvusvahelise mainega keemiahariduse uurija, kes muu kõrval veel ligi 20 aasta vältel populaarseid telekooli keemiaalaseid saateid korraldas. Ma ise taandusin keemiahariduse arendamise juhtpositsioonilt 1992. aastal, kui likvideeriti Eesti Hariduse Arenduskeskus (EHA). Oli ääretult kahju, kuna olin suutnud just moodustada uue ja võimsa metoodikakomisjoni ja selle tööle rakendada. See ei olnud kerge, sest muudatused toimusid kõikjal. Asusime isegi koosolekuid lindistama. Õnnestus kokku panna ja trükivalmis seada paljude parimate spetsialistide kirjutatud asjalik artiklite kogumik meie keemiatööstuse ja looduskaitsealastest küsimustest, mis jäi aga trükkimata, sest koos keskusega likvideeriti ka trükikoda. Trükkimata jäi ka vägagi väärtuslik õpilaste rühmatööd ja iseärasusi silmas pidav trükivalmis käsikiri.

Mulle isiklikult kujunes rahulolu tekitavaks võimalus, et sain oma olulisimast uurimistööst ülevaate avaldada ja seda taasasutatud ajakirjas „Kooliuuenduslane nr 2“. Olin ju oma keemiaalase tegevusega ka üheks omaaegse kooliuuendusliikumise edasiarendajaks. Sügavat tänu väärivad selle ajakirja taasloojad Kalju Leht, Ilmar Kopso, Kai Võlli, Leo Villand jt, kes oma töö kõrvalt selle väärt ajakirja suutsid käiku panna. Nii õnnestus metoodiline mõte suunata sellele, et kooliuuendusliikumine väärrib edasiarendamist ka iseseisvuse taastanud Eestis. Ühtlasi jäädvustati see väärtuslik, mida likvideeritud Pedagoogika Uurimise Instituudis meie kooli jaoks tehtud oli. Selles osas lähevad tänusõnad ka tollasele PTUI raamatukoguhoidjale ja nüüdsele Tallinna Ülikooli Eesti pedagoogika arhiivmuuseumi töötajale Marga Lvovale, kes pani täpselt kirja kõik PTUI-s olnud sektorid ja teadustöötajad.

Mind jäi aga ootama väga huvitav, meelikosutav ja elukestvat õpet tulvil pedagoogitöö, mis kestis veel üle 20 aasta. Sain nüüd täiel määral seda kõike, mida seni olin uurinud ja teistele

õpetanud koolitunnis rakendada. Isiklikus plaanis ei olnud halba heata. Tehtule tagasi mõeldes tuleb aga naeratus suule ja olen väga õnnelik, sest algatatut ja läbiviidut oli üllatavalt rohkesti. Meenub näiteks, kui ükskord analüüsisin taas täienduskoolituse tõhustamist ja tulin äkki mõttele, et ergutavalt võiks mõjuda ühiste kursuste korraldamine koos Eesti, Läti ja Leedu keemiaõpetajatega. Haridusministeeriumi komisjonis selle ettepaneku tegingi, mis leidis toetust. Õpetajate täiendusinstituudi entusiastlik metoodik Salme Randmaa haaras mõttest aktiivselt kinni ja instituudi baasil läkski see väärt kursus peagi käima ja innustas õpetajaid naabrite juures nähtud uusi lahendusi proovima. Hiljem, kui töötasin ise VÕT-is, jätkasin seda programmi mina. Näha ja kuulda oli aga oi kui palju. Oli kohtumisi haridusjuhtidega, kuulati õppejõudude loeguid ja jälgiti demonstratsioonikatseid, käidi keemiatööstustes ekskursioonidel jm. Ära ei jäänud ka isetegevus ja peod. Vahva on meenutada, et ükskord meil korraldatud eduka kursuse finaalina tegime laevaga lõbusõidu Tallinna lähel. Hea kolleeg tuli vastu ning tõi laevale ka oma laulukoori. Muidugi pakkus alati huvi ka meie oma koolides käimine, kas siis seoses õpetajate täienduskoolitusega või TPedI tudengitega tunde hospiteerimas. Lausa uskumatu, kui andekad meie õpetajad on ja mida kõike on nad osanud välja nuputada. Selles tegevuses leidsin ikka õpetajaid, kelle tegevust soovisin tutvustada ja keda koolitustele esinema paluda. Tõeliste meistritena (koolmeistritena) tulevad vaimusilma ette Oliver Masing Tallinna 20. Kkeskkoolist, Helgi Suluste Tartust, Elmar Susi Võrust, Aili Saukas ja Veera Prinkman Tallinnast, Viktor Nelik Haapsalust, Pilvi Maripuu Kuresaarest, Maila Mölder, Elga Kikas, Anne Urge, Malle Solnson, Tõnu Lindvet, Liidia Tali, Evi Rooni, Odette Lillemägi, Astrid Kütt ja paljud teised.

Iseseisvuse taastanud Eestis osalesin algusest peale pedagoogikateadlase Urve Läänemetsa meeskonnas uue õppekava ja õppeprogrammide koostamisel. Samal ajal õnnestus mul ka Soome ja Eesti loodusainete õpetajate ühiste seminaridele alus panna. Esimene vahva kursus toimus Eestis, mis kõigile meeldis. Soodsama suhtluse eesmärgil asusin kohe ka soome keelt õppima. Selleks töötasin välja endale võimalustekohase intensiivõppe viisi, mis võimaldas rohket ja sagedat kordamist. Koos hea töökaaslase Aira Savolaineniga lugesime eesti keele õpiku toel linti grammatikat koos harjutustega. Sain siis pleieri abil tööle minnes ja tulles ning mujal aega kasutades korrata. Tulemusena sain juba järgmisel kursusel Soomes esineda ettekandega soome keeles.

Meeldiv on nimetada ka väga loomingulist koostööd Tveri õpetajate täiendusinstituudi metoodiku Ljudmila Lagunovaga. Temaga kohtusin üleliidulistel pedagoogilistel loengutel, kus koos Tõnu Lindvetiga osalesime. Kuna tema uuris neidsamu õpilaste iseseisva töö küsimusi nagu meiegi, siis kutsusin ta Eestisse esinema. Selgus, et tegemist on erakordselt kompetentse, erudeeritud ja produktiivse uurijaga, kellel pealegi keemiakandidaadi töö lõpule viidud. Palusime teda ka meie täienduskoolituse korraldamises lektorina osaleda. Tema kaudu olime täielikult kursis ka kogu Venemaal toimuva keemiaalase metoodilise tegevusega. Palju abi oli temast ka üldistava keemia õpiku vene keelde tõlkimisel-retsenseerimisel, mille koos Hergi Karikuga koostasime ja üleliidulisele õpikute konkursile esitasime. Saime sealt ka väärt 3. koha. Oli ju tegemist meie välja võidetud üldistava keemia kursusega ja osalusega 11-klassilise keskkooli taastamisega liidus. Hiljem avaldas ka tema Tveris üldistava keemiakursuse õpetamise alased brošüürid sealsetele õpetajatele. Soovisime Eestis enda koostatud üldistava keemia õpiku kohe käiku võtta, kui olime selle otstarbekuse tõestanud. Kahjuks saime seda teha aga alles aasta hiljem siis, kui meie haridusministeerium selleks Moskvast loa oli saanud. Juhus tahtis, et saime Lagunova ka Soomes toimuvale kursusele kaasa võtta vaatamata sellele, et tal viisat ei olnud. Inglise keeles sai ta seal ka suhelda. Võttis aega, kuni mul õnnestus teda veenda ka metoodika alal kraad kaitsta. Seda ta lõpuks tegigi ning tänu sellele sai ka läbi Venemaal korraldataval konkursil, kus selgitati välja Ameerika Ühendriikidesse õppima pääsejad. Nüüd õpetab ta

Ameerikas aspirante ja annab vajajatele konsultatsioone. Õpetamise taset tol ajal meil peab ta märksa tõhusamaks kui Ameerikas. Minu enda õpetajatööst on antud kirjutises juttu rohkesti, kuid kokkuvõtteks võib tunnistada, et oli üliaktiivne, avastusterohke, tõhus ja huvitav elutöö.

Lõpetada tahaks oma vestlust aga lauluga. Laulmas olen mäletanud end kogu elu jooksul ja laulan veel nüüdki, kui käin 90. aastat. Viimasel ajal laulan peamiselt oma kuuendale lapselapselapsele Sädele, kes huviga kuulab ja üritab kaasa häälitseada. Selles kirjutises pajatasin aga veidi vaid oma koolitööga seotud laulmistest. Kõige pikemaks koolmeistritööks oli mul ju õpetamine Tallinna Muusikakeskkoolis – 17 aastat. Seal ei saanud ma mitte vaiki olla, kui nägin ja kuulsin seda ergast muusikaelu, mis mind ümbritses ja kaasa haaras. Pole siis ime, et mõni minugi lauluke nagu iseenesest helisema hakkas. Kordasin noodiõpetust ja konsultante ning esinejaid oli. Laul on toonud rõõmu lausa kuhjaga ja lohutanudki, kui vaja on olnud. Nooruses ning hiljem küpseski eas sai pidudel-sünnipäevadel ikka lauluga esinetud ning tantsukski lõõtsa tõmmatud. Hingeliigutavalt jäävad alaliseks meelde aga laulmised laulva revolutsiooni sündmustel. Neid jagus mulle isegi kaks. Esmalt meie pühas paigas lauluväljakul ja hiljem kodusaarel, armsas esmakoolis, Tumalas. Sinna siis ühine saatus meid nagu imeväel sellele ununematule õnnepeole hulgaliselt kokku tõi. Koos Tumala kooli kunagise koolivenna Herbert Ligiga, kellega kooli õues omal ajal pallilahinguid lõime, paluti mindki sellel tõelisel rahvapeol ettekandega esineda. Neist sündmustest tõuseb kõrgele soov, et meie vaim ja teod ja laul püüdleks igavesti selle püha üksmeele poole tagasi, kus taas käsikäes seisaksime ja üksteist kallistasiksime. Jäägu siis lõpulauluks mu laul “Kallista!”

Minu esinemine meeliliigutaval rahvapeol Tumalas